

„EUROPOS KREDITŲ PERKĖLIMO IR KAUPIMO SISTEMOS (ECTS) NACIONALINĖS
KONCEPCIJOS PARENGIMAS: KREDITŲ HARMONIZAVIMAS IR MOKYMOŠI
PASIEKIMAIŠ GRINDŽIAMŲ STUDIJŲ PROGRAMŲ METODIKOS KŪRIMAS BEI
DIEGIMAS“ (Nr. VP1-2.2-ŠMM-08-V-01-001)

Margarita Teresevičienė
Tatjana Bulajeva
Aurelija Čepienė
Daiva Lepaitė
Vaiva Zuzevičiūtė

STUDIJŲ PROGRAMŲ ATNAUJINIMAS: KOMPETENCIJŲ PLĖTOTĖS IR STUDIJŲ SIEKINIŲ VERTINIMO METODIKA

Vilniaus universitetas

2011

TURINYS

Įvadas

1. Bolonijos procesas: nuo ECTS - Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemos - prie vieningos ES aukštojo mokslo erdvės sukūrimo

- 1.1. „Tuning“ projekto rezultatai: aukštojo mokslo struktūrų suderinimas
- 1.2. ECTS fundamentaliosios nuostatos
- 1.3. Kompetencijos samprata „Tuning“ kontekste
- 1.4. Studijų siekinių ir kompetencijų sąsajos
- 1.5. Profesinės aplinkos lauko įtaka studijų programų kaitai
- 1.6. Studijų suderinamumas

2. Kompetencijomis ir studijų siekiniais grįstų studijų programų kūrimas ir atnaujinimas

- 2.1. Dalykinės ir modulinės studijų programos.
- 2.2. Pagrindiniai studijų programos kūrimo žingsniai
- 2.3. Studijų dalyko siekiniai ir turinio pagrindimas
- 2.4. Dėstymo ir studijų metodai kompetencijų plėtotei
- 2.5. Kreditų priskyrimas pagal studijų siekinius
- 2.6. Studento darbo krūvis ir jo skaičiavimas

3. Bendrųjų kompetencijų ugdymas

- 3.1. Bendrųjų kompetencijų vieta studijų programose ir studijų pakopose
- 3.2. Kuo vadovautis sudarant bendrųjų kompetencijų sąrašą konkrečiai studijų programai?
- 3.3. Bendrųjų kompetencijų ugdymo atsakomybės problema
- 3.4. Bendrųjų kompetencijų integravimo į studijų procesą modeliai

4. Studijų siekinių vertinimas

- 4.1. Vertinimo tipai ir modeliai
- 4.2. Ar studentai ir dėstytojai vertinimą supranta vienodai?
- 4.3. Vertinimo metodai, priemonės, kriterijai
- 4.4. Kompetencijų, ugdomų skirtingose studijų pakopose, vertinimo specifika
- 4.5. Konkretus bendrųjų kompetencijų vertinimo atvejis

Priedai

- 1a priedas. Aukštojo mokslo studijų pakopų Dublino aprašais
- 1b priedas. Aukštojo mokslo studijų pakopų skiriamieji bruožai
- 2 priedas. B. Bloomo ir kt. tikslų taksonomijos
- 3 priedas. Įvairių studijų metodų charakteristikos
- 4 priedas. Studijų programų profilio demonstracinis aprašas
- 5 priedas Dalyko(modulio) demonstracinis aprašas
- 6. priedas. Vertinimo metodai
- 7 priedas. Žinių ir supratimo vertinimas, SOLO taksonomija.

ĮVADAS

Pristatoma „Studijų programų atnaujinimas: kompetencijų plėtotės ir studijų siekinių vertinimo metodika“ parengta Vilniaus universitetui 2009-2012 metais vykdant nacionalinį projektą „*Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemos (ECTS) nacionalinės koncepcijos parengimas: kreditų harmonizavimas ir mokymosi pasiekimais grindžiamų studijų programų metodikos kūrimas bei diegimas*“ (Nr. VP1-2.2-ŠMM-08-V-01-001). Ji remiasi Bolonijos proceso nuostatomis, Europos švietimo struktūrų suderinimo („Tuning Educational Structures in Europe“) projekto idėjomis ir rezultatais, Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemos (ECTS) diegimo gairėmis.

Šios metodikos tikslas – padėti aukštųjų mokyklų dėstytojams susipažinti su esminiais Bolonijos proceso ir ES aukštojo mokslo erdvės kūrimo tikslais, naudoti bendrųjų ir dalykinių kompetencijų plėtotės ir vertinimo metodiką, skirtą studijų programų pertvarkai.

Metodikos struktūrą sudaro 4 skyriai ir 7 priedai, kurių medžiaga gali būti naudinga tiek jauniems, tiek patyrusiems dėstytojams, kurie ketina pertvarkyti studijų programas, įdiegti Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemą ir įgyvendinti esminę nuostatą – studijų centre – studentas.

Pirmajame metodikos skyriuje „Bolonijos procesas: nuo ECTS - Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemos - prie vieningos ES aukštojo mokslo erdvės sukūrimo“ apibendrinami Bolonijos proceso dokumentai, aptariami aukštojo mokslo bendros erdvės kūrimo tikslai, charakterizuojama kreditų perkėlimo ir kaupimo sistema (ECTS), jos pagrindiniai bruožai. Aptariama kompetencijos sąvoka Tuning projekto apimtyje, konkretizuojamos kompetencijų ir studijų siekinių sąsajos ir skirtumai. Pristatomi darbo rinkos ir aukštųjų mokyklų ryšiai, profesinio lauko tyrimų reikšmė ir socialinė partnerystė. Aukštajame moksle didėja skaidrumo ir suderinamumo reikšmė, įgalinanti universitetus siekti studijų programų darnos nacionalinėje ir tarptautinėje erdvėje, bet tuo pačiu išlaikyti autonomiją ir diegti naujoves.

Antrajame metodikos skyriuje „Kompetencijomis ir studijų siekiniais grįstų studijų programų kūrimas ir atnaujinimas“ akcentuojama modulių programų kūrimo perspektyvos ir pavojai, konkretizuojama studijų programos rengimo eiga, nuoseklumas, kompetencijų ir studijų rezultatų santykis studijų programoje, moduluose ar studijų dalykuose, studijų turinio pagrindimas, pristatomi dėstyto ir studijų metodai, kreditų suteikimas pagal studijų siekinius. Aptariamas studento darbo krūvis ir jo optimizavimas bei skaičiavimas. Pateikiami studentų darbo krūvio skaičiavimo pavyzdžiai.

Trečiajame metodikos skyriuje „Bendrųjų kompetencijų ugdymas“ dėmesys sutelkiamas ties bendrosiomis kompetencijomis ir jų ugdymu studijų procese, suinteresuotų šalių (universiteto administracijos, studentų, dėstytojų, studijų programos komiteto ir darbdavių) atsakomybės už bendrųjų kompetencijų ugdymą(si) ir tai užtikrinančiomis pagrindinėmis didaktinėmis prielaidomis. Pateikiami šeši bendrųjų kompetencijų ugdymo modeliai.

Ketvirtasis skyrius „Studijų siekinių vertinimas“ atskleidžia studijų siekinių vertinimo specifiką. Pristatomos bendrosios vertinimo tendencijos aukštosiose mokyklose, naudojami metodai, jų įvairovė, vertinimo priemonių kūrimo specifika, siekiant objektyviai įvertinti programos ir dalyko lygmens studijų siekinius.

Šioje metodikoje vartojamų svarbiausių ECTS vartotojo vadovo¹ ir „Tuning“² projekto sąvokų paaiškinimas:

Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistema (toliau - ECTS) – į studentą orientuota kreditų kaupimo ir perkėlimo sistema, kurios esminiai atributai - labai aiškios studijų siekinių ir jiems pasiekti būtinų mokymosi procesų bei studento darbo krūvio apibrėžtys.

ECTS kreditas – studento darbo krūvio, reikalingo įsisavinti studijų siekinius nustatytoje lygmenyje, matavimo vienetas. ECTS dalyvės susitarė, kad standartines vienerių mokslo metų nuolatinės studijas sudaro 60 ECTS kreditų. Atsižvelgiant į tai, kad šalių nacionaliniuose teisės aktuose nustatytų mokymosi valandų per vienerius mokslo metus skaičius svyruoja nuo 1500 iki 1800 valandų, 1 ECTS faktinė (nacionalinė) vertė sudaro nuo 25 iki 30 valandų trukmės studento darbo krūvį. LR Mokslo ir studijų įstatymas nustatė, kad vienerius studijų metus Lietuvoje sudaro 1600 studijų valandų. Skaičiuojant aritmetiškai 1 lietuviškas kreditas susideda iš 26,666... studijų valandų. Siūloma, įvertinant pagal MSĮ reikalavimus vieno ar kito studijų dalyko ar modulio vertę lietuviškais kreditais, mechaniškai netaikyti aritmetinio skaičiavimo, bet remtis rekomendacija, jog

---

¹ http://www.ects.cr.vu.lt/Files/File/ECTS%20gidas_LT_template.doc

² http://tuning.unideusto.org/tuningeu/images/stories/template/General_Brochure_final_version.pdf

vienu studijų kreditu yra matuojamas nuo 25 iki 30 valandų trukmės studento darbo krūvis. Taigi konkretų valandų skaičių konkretaus studijų dalyko ar modulio apimčiai reikėtų skirti atsižvelgiant į studijų siekinių ir naudojamų studijų metodų įgyvendinimui reikalingą optimalų laiką.

Kompetencija (arba kompetentingumas)³ – dinamiškas žinių, gebėjimų, vertybių ir požiūrių derinys, įgalinantis tinkamai atlikti veiklą. Studijų metu ugdomų ir plėtojamų kompetencijų svarbiausi komponentai yra:

- tam tikro dalyko žinios, jų supratimas;
- turimų žinių taikymo tam tikrose situacijose gebėjimai;
- vertybės ir požiūriai.

Kompetencija yra sudėtinė kvalifikacijos dalis. Paprastai kvalifikaciją sudaro kelios kompetencijos.

Studijų siekiniai – žinių, gebėjimų, vertybių ir požiūrių deriniai, kuriuos turėtų įgyti studentas sėkmingai baigęs tam tikrą studijų proceso dalį - studijų dalyką, modulį ir/ar visą studijų programą. Studijų rezultatai apibrėžia studento siekiamą kompetencijų lygmenį ir yra studijų programos aprašo dalis.

Studento darbo krūvis – valandomis matuojamas laikas, kuris turi būti skirtas „statistiniam studentui“ tam, kad jis galėtų studijų programoje numatytomis formomis (paskaitos, seminarai, projektai, praktikos darbai, individualus darbas, egzaminas ir kt.) sėkmingai įvykdyti visas studijų dalyko, modulio ir/ar visos studijų programos užduotis, reikalingas numatytiems studijų siekiniams pasiekti.

Studijų programos profilis (aprašas) – tai pagrindinių studijų programos ypatybių, bruožų ir konkrečių tikslų aprašas, apibūdinantis studijų programos išskirtinumą iš kitų studijų programų.

Studijų programos sandara – studijų programos sudedamųjų dalių išdėstymas, atsižvelgiant į studijų siekinius. Studijų programos sandara gali būti **dalykinė ar modulinė**. Abiem studijų programos sandaros atvejais yra fiksuojamas metinis kreditų skaičius – 60 ECTS kreditų bei siektinas kreditų skaičius per semestrą – 30 ECTS. Dalykinę studijų programą sudaro atskirų nevienodos apimties studijų dalykų seka, kurioje studijų siekiniai ir jų pasiekimo galutinis įvertinimas yra nustatomi kiekvienam studijų dalykui. Dalykinės studijų programos atveju kiekvienam studijų dalykui gali būti skiriamas skirtingas kreditų skaičius. Modulinę studijų programą sudaro standartinio dydžio modulių seka, kurioje studijų siekiniai ir jų pasiekimo galutinis įvertinimas nustatomas kiekvienam moduliui. Tiek dalykinės tiek ir modulinės studijų programos atveju, studijos gali būti vykdomos semestrais arba tik fiksuojant metinį kreditų skaičių.

---

³ Šiose Rekomendacijose terminai „kompetencija“ ir „kompetentingumas“ vartojami sinonimiškai.

Modulis – standartinio dydžio studijų programos dalis, turinti apibrėžtą tikslą ir studijų siekinius bei vertinimo kriterijus. Modulis — tai studijų „programos vienetas, kurio dydis kreditais visada toks pat arba kurio dydis yra dauginamas dvigubai ar trigubai, tai yra, didesnių programos vienetų - modulių - dydžiai yra kartotiniai“⁴ Kiekvieno modulio apimtis gali būti arba tiksliai nustatytas dydis, pavyzdžiui 5 kreditai, arba to dydžio kartotinis, pavyzdžiui, 10 kreditų, 15 kreditų, 20 kreditų ir t.t.

Autorės dėkoja konsultantui Dr. Richard Whewell Tuning ekspertui, Strathclyde universitetui, Glazgas, Jungtinė Karalystė, kurio pastabos, komentarai ir akademinis diskursas padėjo autorėms parengti šią metodiką.

---

⁴ Tuning educational Structures in Europe. A Guide to Formulating Degree Programme Profiles. Education and Culture DG. Life Long Learning. Bilbao, Groningen, and the Hague, 2010.

1. Bolonijos procesas: nuo ECTS - Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemos - prie vieningos ES aukštojo mokslo erdvės sukūrimo

Šiame skyriuje aptariami pagrindiniai Bolonijos proceso, „Tuning“ projekto darbai kuriant vieningą Europos aukštojo mokslo erdvę. Ypatingas dėmesys skiriamas Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemai – ECTS bei kompetencijos sampratai. „Tuning“ projekte bei šioje metodikoje kompetencijų sąvoka taikoma vadovaujantis visaapimančiu požiūriu, kai į žmogaus gabumus žvelgiama kaip į dinamišką savybių derinį, leidžiantį kompetentingai atlikti veiklą arba kaip į galutinį švietimo proceso rezultato dalį. Aiškinama kompetencijų ir studijų siekinių sąsajos. Aptariama profesinės aplinkos lauko įtaka studijų kaitai, studijų programoms, aukštojo mokslo skaidrumo ir suderinamumo procesai.

Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistema (*angl. ECTS – European Credit Transfer and Accumulation System*) yra Europos Sąjungos šalių už aukštąjį mokslą atsakingų ministerijų įgaliotųjų ekspertų sukurta sistema. Šios sistemos atsiradimą paskatino Europos Komisijos propaguojamas studentų mobilumas, jos filosofiją ir principus kūrė akademinis Europos universitetų aukštojo mokslo institucijų personalas. Vėliau šią sistemą pradėta diegti Europos universitetuose, Europos Komisijai atliekant tik stebėtojo ir finansavimo funkcijas.

Kaip kreditų perkėlimo sistema ECTS buvo baigta kurti 1995 m. ir pradėta sėkmingai taikyti Europos universitetuose. Ji palengvino studentų studijų, vykstančių partnerinėse užsienio aukštosiose mokyklose, pripažinimą. Tačiau kaip ES aukštojo mokslo ir studijų pertvarkos kuriant vieningą ES aukštojo mokslo erdvę įrankis, ECTS sistema buvo nepakankama. Todėl į šios sistemos kūrimą įsijungė daugybė Europos universitetų, kurie ją labai patobulino.

1999 metais pasirašyta Bolonijos deklaracija kėlė tikslą kurti vieningą Europos aukštojo mokslo erdvę ir suderinti nacionalinių švietimo sistemų struktūras. Pradedant Bolonijos procesas, skatino pasirašiusias šalis taikyti ECTS, kaip kreditų sistemą, diegiant ją visose aukštosiose mokyklose. Atlikti tyrimai parodė, kad norint ECTS sistemą taikyti kreditų kaupimo tikslais ją dar reikėjo tobulinti. Iš akademinų faktų konstatavimo sistemos, skatinančios perkeltų kreditų pripažinimą, ECTS turėjo tapti lanksčiu studijų programų kūrimo ir valdymo įrankiu, padėsiančiu suderinti besiskiriančias ES šalių aukštojo mokslo sistemas .

1.1. „Tuning“ projekto rezultatai: aukštojo mokslo struktūrų suderinimas

2000 metais iniciatyvos ėmėsi du universitetai: Deusto universitetas Ispanijoje ir Groningeno universitetas Nyderlanduose, pradėję Europos Komisijos finansuojamą *Aukštojo mokslo struktūrų suderinimo projektą (Tuning Educational Structures in Europe)*. Pirmame Tuning projekto etape dalyvavo 107 Europos universitetai 7 dalykinėse srityse: verslas, edukologija, geologija, istorija, matematika, fizika ir chemija. Iki 2008 m. „Tuning“ projektas (keturi jo etapai) tapo procesu, į kurį įsijungia vis daugiau Europos aukštojo mokslo institucijų. Projekto rezultatai ir rekomendacijos buvo patikrintos visose Europos Sąjungos šalyse, o „Tuning“ projekto sukurta metodologija imta taikyti Europos Sąjungos, Lotynų Amerikos, Gruzijos, Rusijos Australijos bei JAV aukštojo mokslo institucijose.

„Tuning“ projekto metodologija. Nuo pat projekto pradžios projekte dalyvaujantys universitetai siekė bendro supratimo ir ieškojo sąlyčio taškų, leidžiančių išsaugoti plačią Europos švietimo įvairovę, bei derinti švietimo struktūras ir studijų programas jų įvairovės ir autonomijos pagrindu. „Tuning“ projekto metu sukurta metodologija – tai puikus instrumentas, leidžiantis lyginti įvairių šalių aukštojo mokslo studijų programas. Tebevykstančios diskusijos fokusuojamos į penkias derinimo sritis:

- 1) bendrosios kompetencijos;
- 2) dalykinės kompetencijos;
- 3) ECTS kaip kreditų kaupimo sistemos vaidmuo;
- 4) požiūrio į studijas, dėstymą ir vertinimą kaita;
- 5) studijų proceso kokybės gerinimas kuriant aukštųjų mokyklų kokybės kultūrą.

Projekto metu suformuluoti principai, leidžiantys kurti paprastas ir jungtines (joint degree) studijų programas ir, remiantys prognozuojamais pokyčiais visuomenėje ar akademinėse srityse, jas nuolat atnaujinti bei tobulinti.

Lietuvos aukštojo mokslo situacija Bolonijos proceso kontekste. „Tuning“ projekto rezultatai yra reikšmingi Lietuvos aukštosioms mokykloms, siekiančioms sėkmingai integruotis į Europos Sąjungos aukštojo mokslo erdvę, turi dalyvauti bendroje diskusijoje, skirti dėmesį visoms sritims, ypač studijų kokybės gerinimui, akademinio mobilumo plėtojimui, Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemos taikymui visuose aukštojo mokslo lygmenyse.

Iki 2020 metų⁵ Europos Sąjungos švietimo sistemoms (taip pat ir Lietuvos aukštojo mokslo sistemai) keliami sudėtingi uždaviniai. Siekiama, kad ikimokyklinis ugdymas taptų visuotinu, kad

---

⁵ Education & Training 2020: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc1120_en.htm [žiūrėta 2010 07 23])

kiekvienas besimokantis be gimtosios kalbos mokėtų dar dvi užsienio kalbas, kad ne mažiau kaip penktadalis piliečių mokytųsi visą gyvenimą. Prie vienu uždavinių siekimo aukštoji mokykla (terminas *aukštoji mokykla* vartojamas apibendrinančia prasme kalbant apie universitetą ir kolegiją) gali prisidėti tiesiogiai, prie kitų – konsultavimo ar kitu būdu. Akivaizdu, kad siekiant tenkinti nuolat augančius žinių visuomenės poreikius, mūsų šalyje studijuojančio jaunimo, gebančio pasinaudoti suderintų ES aukštojo mokslo struktūrų galimybėmis bei didėjančia ir rinkos poreikus atitinkančią studijų programų įvairove, turėtų daugėti, todėl studijų programų suderinamumo, jų atitikimo kokybės kriterijams klausimai tampa ypač aktualūs.

1.2. ECTS fundamentaliosios nuostatos

Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistema ECTS šiandien - tai į studentą orientuota kreditų sistema, besiremianti studento studijų krūviu (mokymosi apimtimi), reikalingu studijų programos tikslams pasiekti. Studijų programos tikslai yra išreiškiami siekiamais studijų rezultatais ir numatomomis ugdyti kompetencijomis.

ECTS naudojama formaliojoje aukštojo mokslo sistemoje ir mokymuisi visą gyvenimą, siekiant palengvinti studijų programų planavimą, studijų vykdymą, studijų rezultatų vertinimą, pripažinimą, įteisinant besimokančiųjų judumą.

„Tuning“ projekte pasiektu susitarimu vienerių mokslo metų nuosekliųjų studijų studento darbo laikas prilyginamas 60 ECTS kreditų. Kreditai priskiriami visoms nuosekliųjų ir iššestinių studijų programoms ir atskiriems jos komponentams, jie gali būti kaupiami siekiant įgyti kvalifikaciją pagal laipsnį teikiančios institucijos numatytas taisykles. Kreditai įgyti vienoje studijų programoje gali būti perkeltami į kitą programą.

Šiandien akivaizdi būtinybė sieti studijų programas su darbo rinkos reikalavimais. Brėžiant gaires aukštajam mokslui, akcentuojama bakalauro studijų pakopos svarba įsidarbinant ir aukštųjų mokyklų atsakomybė bendradarbiauti su darbdaviais rengiant naujas ir tobulinant esamas studijų programas, numatant ugdyti kompetencijas, atitinkančias darbo rinkos reikalavimus.⁶ Pabrėžiamas programų lankstumas, galimybės pripažinti studentų mokymosi pasiekimus, įgytus savanoriškoje veikloje, darbo vietoje, kitoje šalyje, kitame universitete. Taip pat svarbu numatyti studijuojantiems galimybes sustabdyti studijas ir po kurio laiko jas tęsti, nepriklausomai nuo to, kurioje studijų pakopoje studijuojama. Pertraukę studijas, studijuojantieji gali intensyviai mokytis, tobulintis kitose, ne akademinėse aplinkose, o vėliau grįžti į aukštąją mokyklą tęsti studijų toje pačioje ar

---

⁶ Žr.: European Higher Education Institutions in the Bologna Decade. Trends 2010: A Decade of Change in European Higher Education, by A. Surssock, H. Smidt, European University Association.

sekančioje pakopoje. Grįžę studijuoti jie gali jau turėti tas kompetencijas, kurių jų kolegos dar tik siekia. Tokiu atveju ypač svarbiu tampa studijų individualizavimas, pritaikymas prie netradicinio studento poreikių.

Kompetencijomis ir studijų siekiniais bei atitinkamai jiems suteikiamais ECTS kreditais grįstos studijų programos yra lankstesnės ir patrauklesnės, labiau atliepia šiuolaikinio studento poreikius.

Čia yra svarbūs trys aspektai:

- Pirma, visų studentų studijų rezultatai yra dokumentuojami, jiems suteikiamas atitinkamas ECTS kreditų skaičius, studijuojantieji gali juos **perkelti** į kitą aukštąją mokyklą, nepriklausomai nuo to kokioje šalyje ji yra.
- Antra, net renkantis atskirus studijų programos dalykus ar modulius, net tuomet, kai studijuojantieji tobulina savo kvalifikaciją, jų **kreditai kaupiami**, o studijų rezultatai žymi kompetencijų lygį.
- Trečia, labai dažnai žmonės įgyja kompetencijas ne akademinėje aplinkoje, Jie dirba, sportuoja, savanoriauja, priklauso įvairioms organizacijoms, vyksta į užsienį, vysto savo pomėgius ar mokosi sau patinkamus dalykus. Įvertinus jų turimas kompetencijas ir suteikus kreditus už neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus, tokiems netradiciniams studentams turi būti sukurtas **individualus studijų kelias** aukštojoje mokykloje.

Aptarkime šiuos aspektus detaliau.

Kreditų perkėlimas. Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemą (tekste vartojamas angl. trumpinys ECTS) galima įsivaizduoti, kaip visuotinai pripažįstamą piniginę valiutą. Piniginė valiuta įgalina mainytis prekėmis ir paslaugomis, nekyla beveik jokių sunkumų pasikeisti prekėmis ar paslaugomis vienoje ir kitose šalyse. Panašiai veiks (kaip bus galutinai įgyvendinta - beveik be jokių sunkumų) ir Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistema, kuri leis keistis informacija apie tai, kiek studentas dirbo tam tikroje studijų srityje tam tikroje šalyje.

Visuotinai susitarus, kad vieno kredito apimtį studento darbo laikas apytiksliai vienodas (pavyzdžiui, 1 ECTS kreditas lygus 25- 30 studento darbo valandų), ir įgyvendinus ECTS sistemą atsirada realios galimybės aukštųjų mokyklų studentų mainams.

Mūsų šalyje du dešimtmečius egzistavo kiek kitokia kreditinė sistema, ji sudarė prielaidas gana lengvai nuo nacionalinių kreditų (vienas nacionalinis kreditas - buvo viena 40 valandų darbo savaitė) pereiti prie ECTS kreditų. Tačiau nacionalinių kreditų perskaičiavimas į ECTS nėra mechaninis veiksmas. Būtina atminti, kad iki studento išvykimo dalyvauti studijų mainų programoje, būtina suderinti studijų programų (iš kurios ir į kurią vykstama) kompetencijas ir dalykų ar modulių studijų siekinius. Tada, studentui grįžus, bus lengviau planuoti ne tik kreditų perkėlimą, bet ir esant būtinybei, šiek tiek koreguoti, individualizuoti studijų eigą, jei studijų

siekiniai viename universitete buvo kiek platesni, negu kitame. Tačiau prieš priimant galutinį sprendimą apie kreditų perkėlimą būtina analizuoti dalyko siekinius, žiūrėti temų atitikimą.

Perėjimas prie ECTS - vieningos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemos visose į Bolonijos procesą įsijungusiose šalyse lengvina studijų mainų programų administravimą, leidžia įgyvendinti vieną svarbiausių ES strateginių tikslų: didinti akademinį mobilumą ir tuo pačiu užtikrinti laisvą žmonių judėjimą.

Kreditų kaupimas. Kuriant vieningą aukštojo mokslo erdvę ir siekiant labiau suderinti nacionalines aukštojo mokslo sistemas, kad tiek turininiu, tiek administraciniu požiūriu sistemos taptų atpažįstamos, skaidrios, suprantamos visiems akademinės bendruomenės nariams: dėstytojams ir studentams, taip pat jų tėvams, socialiniams dalininkams (pvz., darbdaviams). Akademinis mobilumas, pvz., dalyvavimas ERASMUS ar kitoje studijų mainų programoje, studijos kitoje šalyje (vieną semestrą ar metus) bus naudingos studento akiračio plėtimui, įdomios kultūrinės patirties įgijimui, sudarys prielaidas ugdytis specialiąsias/profesines ir bendrąsias kompetencijas bei kaupti ECTS kreditus, neilginant studijų trukmės (nebent studijų trukmės ilginimas būtų sąmoningas studento sprendimas).

Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų pripažinimas. Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemos įvedimas gali padėti sureguliuoti neformalioje aplinkoje ir savaiminio mokymosi metu įgytų kompetencijų bei studijų rezultatų pripažinimo procesą. Įgytų, sukauptų kompetencijų ir studijų rezultatų pripažinimas atveria galimybes dirbantiems siekti aukštojo mokslo, jis gali sutrumpinti aukštojo mokslo diplomo įgijimo kelią, skatinti žmogų tobulėti ir mokytis visą gyvenimą.

Tokie patys kreditų perkėlimo ir kaupimo mechanizmai veikia tarpkryptinėse ir jungtinėse, dažniausiai kelių universitetų, veikiančių skirtingose šalyse, kuriamose studijų programose. Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistema ECTS yra puikus įrankis, padedantis studijų programą kuriančiajai ir įgyvendinančiajai komandai spręsti studijų turinio bei administravimo klausimus.

Akivaizdu, kad ECTS gali sėkmingai veikti kaip kaupimo (ne vien perkėlimo) sistema tik tuo atveju, kai aukštojo mokslo sistema yra skaidri, aiški, vienoda. Ji gali sėkmingai funkcionuoti tik atsiradus suderintoms atskirų valstybių aukštojo mokslo sistemoms. Europos Komisijos dokumentuose aukštojo mokslo plėtotės klausimais (Bolonijos deklaracijoje, Glazgo deklaracijoje, Berlyno komunikate, Bergeno komunikate ir kt.) pabrėžiama glaudaus universitetų bendradarbiavimo, grindžiamo bendromis akademinėmis bei socialinėmis vertybėmis, ir vieningo jų tinklo kūrimo būtinybė. Pabrėžiama didesnė aukštojo mokslo studijų orientacija į Europos bei nacionalinės darbo rinkos poreikius, didinanti ES studijų patrauklumą, studijų ir mokslo ryšį, užtikrinanti Europos aukštojo mokslo konkurencingumą.

Jau dešimtmetis, kai Europos Sąjungos valstybės vienodina nacionalinių sistemų struktūras, tai - viena iš esminių Bolonijos proceso, užduočių⁷. Nuo 2010 metų beveik visose ES šalyse pereita prie triapakopės aukštojo mokslo studijų sistemos (pirmoji - bakalauro, antroji - magistro ir trečioji - doktorantūros pakopa).

Kitas svarbus žingsnis įgyvendinant Bolonijos tikslus – tai studijų programų pertvarka iš turiniu grindžiamų (angl. curriculum based) į programas, grindžiamas kompetencijomis (angl. competence based) ir studijų siekiniais (angl. intended learning outcomes).

1.3. Kompetencijos samprata „Tuning“ kontekste

„Tuning“ projekte bei šioje metodikoje kompetencijų (angl. competences) sąvoka taikoma vadovaujantis visaapimančiu požiūriu, kai į žmogaus gabumus žvelgiama kaip į dinamišką savybių derinį, leidžiantį kompetentingai atlikti veiklą arba kaip į galutinį švietimo proceso rezultato dalį.

Universitetinių ir neuniversitetinių studijų srityse ugdomų ir plėtojamų kompetencijų svarbiausi komponentai:

- *žinojimas ir supratimas* (teorinės tam tikro dalyko žinios, sugebėjimas žinoti ir suprasti).
- *žinojimas kaip elgtis* (praktinis turimų žinių taikymas tam tikrose situacijose).
- *žinojimas kaip būti* (vertybės, nuostatos, kaip integralus elementas suvokiant (su)gyvenimo su kitais socialinį kontekstą).

Šiame „Tuning“ projekto kontekste kompetencija arba kompetencijų grupė, viena vertus, reiškia, kad individo įgyjamų kompetencijų visumoje atsispindi studento pasiekimai (pasiekti siekiniai) – įgytos žinios, gebėjimai jas taikyti, kuriuos studijoms pasibaigus jis geba pademonstruoti, o ugdytojas gali matyti, stebėti ir įvertinti. Kita vertus, žmonės negali būti idealiai ir absoliučiai įvaldę visas kompetencijas. Skirtingų žmonių turimas ir demonstruojamas kompetencijų lygis gali skirtis. Tai reiškia, kad jas galima toliau lavinti ir tobulinti.

Kompetencijos studijų programų kūrimas. Vykstant Europos aukštojo mokslo pertvarkai ir didėjant rinkos reikalavimams, keliamiems profesiniam rengimui, vyksta studijų programų pertvarka, keičiasi jų rengimo akcentai ir logika, keičiasi požiūris į svarbiausią studijų programos kategoriją - studijų / ugdymo tikslą. Ilgą laiką *klasikinis, į dalyką orientuotas turinys*, vyraujantis daugelyje universitetinių studijų programų, buvo laikomas vertybe ir tikslu. Todėl tokį studijų

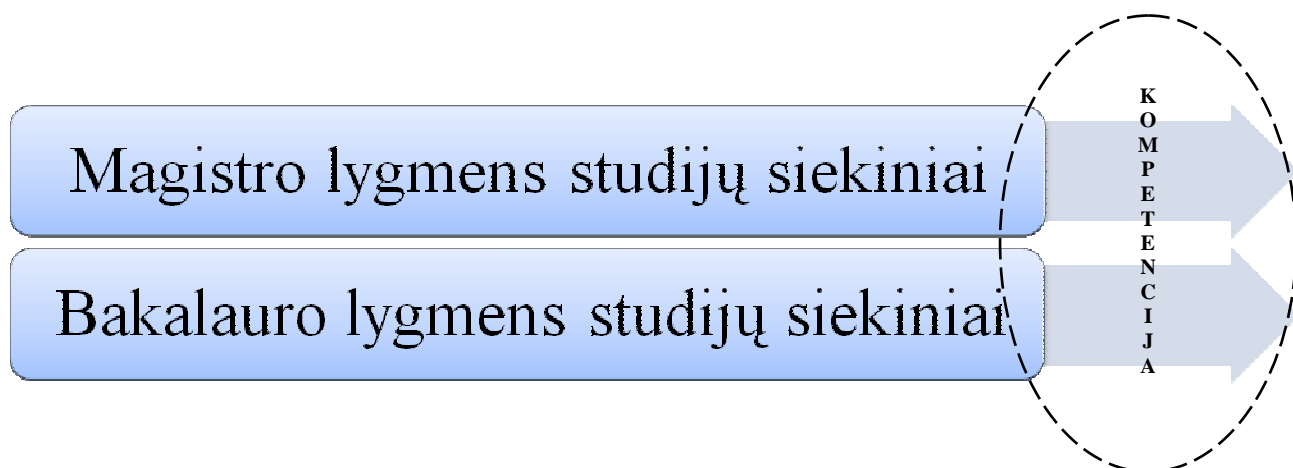
⁷ Bolonijos procesas 2020 – Europos aukštojo mokslo erdvė naujame dešimtmetyje (2009): http://www.smm.lt/t_bendradarbiavimas/docs/bp/2009.05.11%20Bolonijos%20ministru%20konferencija_Leuven_2009_4.pdf

procesą planuojantys dėstytojai dažnai ugdymo tikslus suformuluoja iš dalyko programos turinio, o ne priešingai. Į *visuomenės, rinkos ar individo poreikius orientuotos studijos* programos - tai *kompetencijomis* (ne studijų turiniu) *grįstos* studijų programos. Jos rengiamos „atvirkštine“ logika.

Pirmiausia aiškinamasi, kokie yra sudėtingos, daugiaplotmės, nuolat tobulėjančios ir sudėtingėjančios profesinės veiklos reikalavimai asmeniui, planuojančiam profesinę karjerą. Stengiamasi atsižvelgti ne tik į šiuolaikinius reikalavimus, bet ir prognozuoti, kaip jie keisis ateityje. Šie darbdavių, kurie užtikrina stabilų profesijos gyvavimą, reikalavimai, ir darbdavių bei mokslininkų, užtikrinančių profesijos raidą, vykdomi taikomieji ir fundamentalieji tyrimai, padeda šiuos reikalavimus tikslinti. Jie ir yra šiuolaikinių studijų programos planavimo atskaitos taškas. Reikalavimų pagrindu formuluojami studijų tikslai, kurie turi būti siejami su studijų siekiniais (numatomomis ugdyti žiniomis, kompetencijomis). Tada parenkamas studijų turinys ir numatoma jo įgyvendinimo metodika / didaktika, t. y. parenkami metodai studijų siekiniams pasiekti, padedantys studentui tapti kompetentingu specialistu, gebančiu sėkmingai funkcionuoti numatytoje profesinėje srityje. Studijų procesui pasibaigus, studento pasiekimai (įgytos žinios, kompetencijos) yra vertinami nustatant siekinių ir rezultatų sutapimo laipsnį. Būtent tokios logikos studijų proceso planavimo, organizavimo ir vertinimo metodologijos skatinamos laikytis visos Bolonijos procese dalyvaujančios valstybės, siekiančios jungtis į vieningą Europos švietimo erdvę ir kurti studijų programas, kurių pagrindinis dėmesys būtų skiriamas dviejų kompetencijų grupių (bendrųjų ir dalykinių) ugdymui .

1.4. Studijų siekinių ir kompetencijų sąsajos

Koks yra kompetencijos ir studijų siekinių tarpusavio santykis? Pagal sutartą „Tuning“ projekto apibrėžimą, kompetencija yra žmogaus savybė, tuo tarpu siekiami studijų rezultatai yra nustatomi institucijos, t. y juos formuluoja dėstytojai. Todėl šiuo požiūriu *kompetencijos* ir *siekiami studijų rezultatai* yra susiję. Studijų siekiniai parodo kompetencijos lygį. Galimas studijų siekinių ir kompetencijos sąryšis studijų pakopose pateikiamas 1 paveiksle. Tuo remiantis galima teigti, kad kompetencija gali būti plėtojama ne viename studijų dalyke, ne vienerius metus, ne vienoje studijų pakopoje, o keliose studijų pakopose – profesinio bakalauro, bakalauro, magistro.

1 pav. Studijų siekinių ir kompetencijos sąsajos studijų pakopose

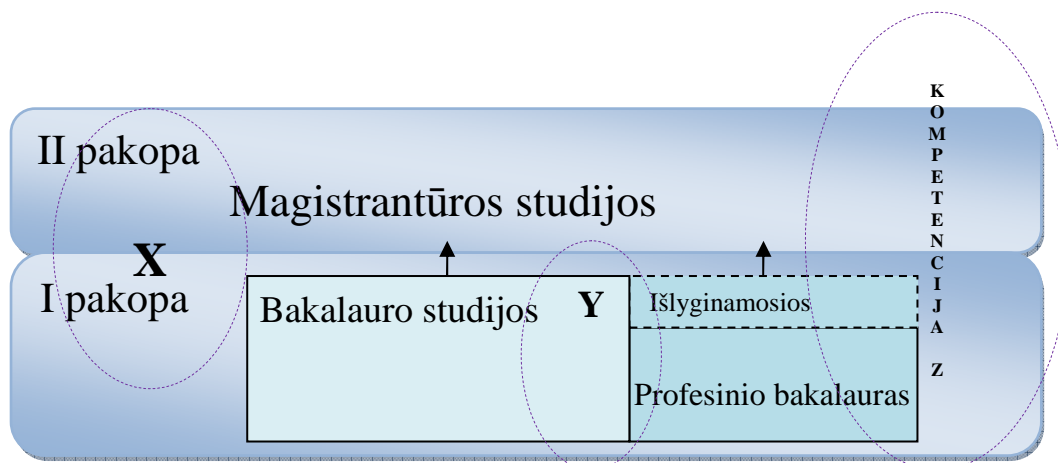
Kompetencijos formuluojamos vadovaujantis tomis pačiomis taisyklėmis kaip ir studijų siekiniai, tačiau norint jas tinkamai suformuluoti svarbu parodyti skirtingą kompetencijos lygį⁸, kurį ketinama ugdyti. Pavyzdžiui, komandinio darbo kompetencija gali būti plėtojama įvairiuose dalykuose visą studijų laikotarpį: pirmaisiais studijų metais iš studento tikimasi demonstruoti gebėjimą būti komandos nariu, o paskutiniuosius - gebėti planuoti ir organizuoti komandinį darbą.

Įvairių šalių aukštųjų mokyklų praktika rodo, kad visai studijų programai formuluojamų kompetencijų / studijų siekinių skaičius gali varijuoti 15 -30 ribose. Studijų moduliui ar atskiram dalykui paprastai formuluojama 4-8 studijų siekiniai.

Kompetencijų ir siekiamų studijų rezultatų sąryšio sudėtingumas priklauso ir nuo kompetencijos ugdymo trukmės, jos lengvumo/sudėtingumo (žr. 2 pav). Vienos kompetencijos gali būti pakankamai išplėtos jau pirmaisiais studijų aukštojoje mokykloje metais, kitos gali būti plėtojamos visuose aukštojo mokslo studijų pakopose, taip pat doktorantūros studijose. Be to kai kurios kompetencijos atsinešamos į aukštąją mokyklą, o kitos pradedamos ugdyti tik antroje studijų pakopoje.

---

⁸ Laužackas R. (2008) Kompetencijomis grindžiamų mokymo/studijų programų kūrimas ir vertinimas. ISBN 978-9955-12-429-0. Kaunas. VDU. 146p..

2 pav. Kompetencijų ir studijų siekinių ugdymas skirtingose studijų pakopose

To pavyzdys galėtų būti įvairių tyrimų atlikimas ir rezultatų interpretavimas. Tokios kompetencijos pradmenis mes įgyjame dar mokyklos suole, tačiau ją tobuliname toliau bakalauro, magistro, daktaro studijų pakopose, o taip pat ir vėliau.

1.5. Profesinės aplinkos lauko įtaka studijų programų kaitai

Aukštųjų mokyklų studijų programų paskirtis Bolonijos proceso kontekste apima bet kurios studijų krypties kvalifikacinio laipsnio elementus: a) pasirengimą tarnauti visuomenės gerovei, b) asmens saviraiškos sklaidą ir c) pasirengimą veikti profesinėje aplinkoje, kuri nebūtinai gali būti sutapatinama tik su studijų kryptimi. Jeigu studijų kryptis apibrėžiama daugiau išgrynintu žinių lauku, tai profesinė aplinka akcentuoja asmens gebėjimų raišką, kuri apima ne tik dalykinės krypties žinias ir gebėjimus, bet integruoja bendruosius gebėjimus ir jų taikymo požiūriu išplečia studijų krypties ribas.

Profesinės aplinkos lauko poveikio studijų programoms veiksniai:

1. Absolventų įsidarbinimo rodiklis programų rengėjams padeda pamatyti sąsajas, suartinančias profesinę aplinką ir studijų programas. Profesinės aplinkos ir studijų programos sąsajos reiškiasi įvairiomis formomis. Profesinės aplinkos atstovai–darbdaviai-dalyvauja studijų programų rengimo komitetuose, kviečiami į baigiamųjų darbų gynimo komisijas, studentai atlieka praktiką įmonėse, kur atlieka tyrimus ir rengia projektus. Rengiant naujas ir atnaujinant esamas studijų programas socialinių partnerių, profesinės aplinkos ekspertų patirtis svarbi apibrėžiant programos lygmens studijų siekinius, vertinimo kriterijus ir organizuojant studijų procesą įvairesniais metodais.

2. Programos poreikio ir profesinės aplinkos potencialo ryšys, kuriam pagrįsti reikia atlikti profesinės aplinkos ir / arba studijų programų atitikimo rinkos poreikiams tyrimus, kai pagrindiniu

duomenų šaltiniu tampa profesinės aplinkos ekspertai: darbdaviai, programos absolventai ir kiti profesinei aplinkai atstovaujantys socialiniai partneriai.

3. Lietuvos ir tarptautiniai strateginiai dokumentai (profesinės veiklos kryptių strategijos, plėtros programos, tarptautinės direktyvos ir susitarimai, kiti normatyviniai dokumentai, reglamentuojantys studijas ir apibrėžiantys absolvento kvalifikacijos įgijimą), kurie atskleidžia profesinės aplinkos globalesnę perspektyvą.

4. Grįžtamojo ryšio palaikymas reiškiasi periodiškai atliekamu programos socialinių partnerių nuomonės tyrimu. Vadovaujamosi valstybinių ir visuomeninių organizacijų, pramonės ir verslo organizacijų apklausų ir dokumentų analize, pateikiami potencialių darbdavių, socialinių dalininkų argumentai apie studijų programos pokyčius ir jų efektą, reikalingas kompetencijas, absolventų į(si)darbinimo galimybes. Grįžtamojo ryšio tyrimai padeda išlaikyti socialinių partnerių interesą studijų programai ir padeda užtikrinti jos gyvybingumą.

Studijų programos kaip studijų proceso įgyvendinimo požiūriu grįžtamojo ryšio tyrimai atliekami su studentais ir dėstytojais, kai apklausų ir interviu duomenys padeda jų interesus suderinti su profesinės veiklos lūkesčiais.

Kadangi tos pačios studijų krypties profesinė aplinka gali būti labai talpi ir turtinga įvairaus profilio studijų programų pasiūla, tai *lyginant* studijų programą su panašaus turinio Lietuvos ir kitų šalių aukštųjų mokyklų programomis, atskleidžiami ir nurodomi jų panašumai ir skirtumai. Reikia įrodyti, kuo nauja programa skiriasi nuo esančių ir kokias profesinės veiklos nišas planuoja užpildyti.

1.6. Studijų suderinamumas

Viena vertus studijų suderinamumas aukštajame moksle siejamas su globalizacijos poveikiu. Jis tampa svarbiu bet kokios veiklos ar procesų koordinavimo būdu, siekiant geriau valdyti ir administruoti studijas, ypač besiplėtojančios demokratijos ir švietimo decentralizacijos sąlygomis, kai decentralizacija reiškia švietimo įvairovę ir universitetų autonomiją. Tačiau, antra vertus, studijų suderinamumas, jų skaidrumas, pakopų aiškumas tampa ir tam tikru studijų kokybės garantu, ypač, kai kalbame apie studijų kryptių kvalifikacinių laipsnių atitikimą profesiniams standartams.

Aukštajame moksle dažniausiai taikomi keli būdai studijų suderinamumui ir skaidrumui užtikrinti:

- studijų *siekinių derinimas*, kai studijų kryptyje derinama, kaip formuojami studijų siekiniai tam tikroje studijų pakopoje (bakalauro pakopoje siekiniai

formuluojami laikantis panašios logikos skirtingose šalyse; taip pat ir magistro pakopoje stengiamasi formuluojanti siekinius reikia laikytis panašios logikos);

- studijų proceso pabaigoje įgyjamų *kvalifikacinių laipsnių standartizavimas: bakalauro kvalifikacinis laipsnis; magistro kvalifikacinis laipsnis.*

Sėkmingu standartizavimo švietime pavyzdžiu gali būti neseniai Lietuvoje atsiradę visų mokyklinio ugdymo pakopų (pradinės, pagrindinės ir vidurinės mokyklos) ir visų mokomųjų dalykų *išsilavinimo standartai*, kurie pakeitė ilgai egzistavusius ugdymo turinio standartus, kai pagal unifikuoto turinio dalykų vadovėlius iš pedagogų buvo reikalaujama „išėti programą“.

Profesijos standartai. Profesiniame rengime *profesijos standartų* atsiradimas — posūkis į tokį profesinį rengimą, kai standartizuojami mokymosi profesinėje mokykloje ar kolegijoje, ar universitete pasiekimai. Šie standartai dar nesukurti visoms profesijoms, nes jų rengimas yra pačios profesinės bendruomenės ekspertų uždavinys ir aukštojo mokslo bendruomenė gali nesikišti į profesinių asociacijų interesus apsibrėžti profesinės aplinkos veiklos ribas. Antra vertus, kai profesijos standarto pagrindu suteikiama profesinė kvalifikacija (ne kvalifikacinis laipsnis), tai aukštųjų mokyklų atitinkamų studijų kryptių programoms (pavyzdžiui, medicinos ar teisės kryptyse) tampa aktualu studijų programas grįsti profesijos reikalavimais.

Bolonijos proceso raida rodo, kad Europos aukštojo mokslo bendros erdvės kūrėjai, skiria daug dėmesio aukštojo mokslo kvalifikacinių laipsnių skaidrumo ir palyginamumo instrumentams sukurti. Be kvalifikacinių laipsnių palyginamumo instrumentų ir skaidrumo užtikrinimo būtų sunku įgyvendinti pagrindinius Bolonijos proceso tikslus, t. y. sukurti vieningą, lengvai palyginamą teikiamų mokslinių laipsnių ir kvalifikacijų sistemą, įgyvendinti studentų mobilumo tikslus.

Kvalifikacinių laipsnių palyginamumo instrumentai: studijų pakopų ir studijų kryptių aprašų santykis. Skirtingų studijų pakopų (I-oji pakopa — profesijos bakalauro, bakalauro, II-oji pakopa — magistro, III-oji pakopa — daktaro) aprašai yra susieti su Europos aukštojo mokslo kvalifikacijų sąrangos ir Lietuvos kvalifikacijų sąrangos lygmenimis ir sutartomis kreditų ribomis.

Pakopų aprašas, kuris pagrįstas „Dublino aprašais“ (*Dublin Descriptors*, 2004) (žr. 1a ir 1b priedus) rodo hierarchines sąsajas tarp įgyjamų bakalauro, magistro, daktaro kvalifikacinių laipsnių ir šiose pakopose būtinų studijų siekinių. Dublino aprašai bus ypač naudingi dėstytojams, kurie dėsto tos pačios srities dalykus tą patį pavadinimą turinčiose studijų programose, skirtinguose (bakalauro, magistro, daktaro) studijų pakopose, nes akivaizdu, kad skirtingose pakopose studijų siekiniai turi skirtis. *Dublino aprašai* padeda išryškinti šiuos skirtumus.

Aukštojo mokslo studijų pakopos lyginamos taikant Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemą (ECTS), kuri padeda kurti ir aprašyti vykdomas studijų programas ir suteikti aukštojo mokslo kvalifikacinius laipsnius. ECTS lengvina profesinių kvalifikacijų pripažinimą skirtingose

Europos šalyse, vadinasi, prisideda prie mobilumo skatinimo; yra siejama su studijų programoje suformuluotais studijų siekiniais, todėl programos tampa skaidresnės. Be to ECTS pritaikoma įvairių tipų institucijose, skirtingose pakopose, nepriklauso nuo besimokančiojo statuso, studijų formų (nuolatinių, iššestinių studijų) ar mokymosi veiklos aplinkos (formalioji, neformalioji, savaiminė)⁹.

Bendri susitarimai pasiekti taikant ECTS kreditus:

- formaliojoje studijų programoje aukštojoje mokykloje 60 ECTS skiriama vienerių metų studijoms;
- pirmosios pakopos kvalifikacijai įgyti paprastai skiriama 180-240 ECTS kreditų;
- antrosios pakopos apimtis — 90-120 ECTS.

Priklausomai nuo studijų programoje suformuluotų studijų siekinių, kreditai visada apibrėžiami tuo lygmeniu, kuriame jie suteikiami. Tik tie kreditai, kurie yra tinkamo lygmens (studijų pakopos), gali būti kaupiami siekiant konkretaus kvalifikacinio laipsnio¹⁰.

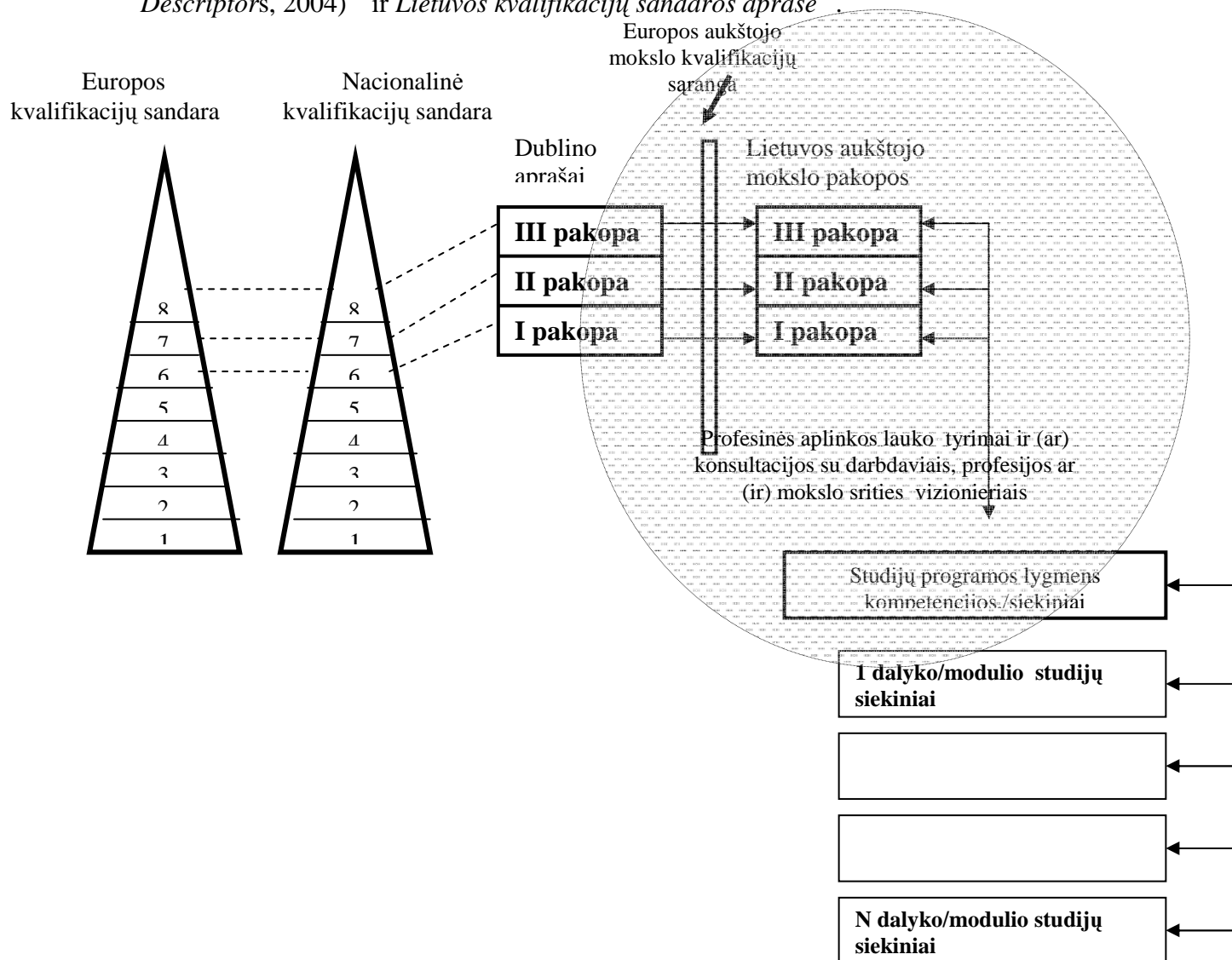
Kitas kvalifikacinių laipsnių studijų kryptyje lyginimo instrumentas yra *studijų krypties aprašas*. Jis padeda studijų programų rengėjams konkretinti savo rengiamos programos viziją; tai orientyras ir vadovėlių bei studijų priemonių autoriams; tai studijų ir tęstinio profesinio tobulėjimo šaltinis; studijų siekinių pasiekimo vertinimo gairės; studijų proceso stebėsenos instrumentas.

---

⁹ ECTS naudotojo vadovas: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/ects/guide_lt.pdf

¹⁰ Ten pat

Studijų krypčių aprašų prielaidas galima išvelgti šiuose susijusiuose dokumentuose: *Europos aukštojo mokslo kvalifikacijų sąraangoje (EHEQF)*¹¹, pagrįstoje *Dublino aprašais (Dublin Descriptors, 2004)*¹² ir *Lietuvos kvalifikacijų sandaros apraše*¹³.

3 pav. Studijų programos vieta studijas reguliuojančių dokumentų kontekste

Rengiant naujas ar atnaujinant esamas studijų programas (3 pav.), neišvengiamai programos lygmens studijų siekiniai priklauso nuo studijų krypties apraše priimtų susitarimų dėl studijų siekinių, apibrėžiančių krypties žinias, dalykinius–specialiuosius ir bendruosius gebėjimus.

¹¹ Europos aukštojo mokslo kvalifikacijų sąraanga: http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/050218_QF_EHEA.pdf (2010 08 04)

¹² Dublino aprašai pateikiami šios metodikos 1a ir 1b prieduose.

¹³ Lietuvos kvalifikacijų sandaros aprašas: www.lrvk.lt/bylos/Teises_aktai/2010/05/15258 (2010 08 17)

Nacionalinio lygmens studijų kryptių aprašai — tai studijų krypties programose įgyjamų kvalifikacinių laipsnių palyginimo instrumentai, kurie tampa normatyviniais dokumentais, apibrėžiančiais studijų krypties lygį žinių ir gebėjimų bei svarbiausių studijų turinio elementų parametrais. Jeigu profesinio rengimo standartai aprašo kvalifikacijų įgijimą iki aukštojo mokslo (žemesnių kvalifikacijos lygmenų), tai studijų kryptių aprašai apibrėžia studijų krypties reikalavimus aukštojo mokslo pakopose. Aprašais siekiama:

- padėti aukštosioms mokykloms rengti studijų programas;
- informuoti studentus ir darbdavius apie studijų siekinius;
- susieti studijas su darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo sistema;
- padėti išorinėms institucijoms ar ekspertams vertinti studijų programas.

Kiekviena studijų programa vadovaujasi studijų krypties aprašu, kaip lyginimo instrumentu, ir gairėmis apibrėžiant studijų programos siekinius.

2. Kompetencijomis ir studijų siekiniais grįstų studijų programų kūrimas ir atnaujinimas

Gerai parengta studijų programa pasižymi šiais bruožais:

- gerai subalansuota: studijų dalykai programoje turi skirtingą apimtį kreditais, bet nė vienam iš jų nėra suteikta daugiau kreditų nei verta;
- optimali, bet neperkrauta: studijų turinys studentams pateikiamas optimaliai, įvertinant jų galimybes laiką ir mokymosi krūvį;
- skatinanti augti: skatinanti studentus ugdytis ir augti, nes pradedama nuo privalomųjų ir struktūruotų studijų, palaipsniui plėtojant kompetencijas ir didinant pasirinkimų galimybes;
- orientuota į studijuojantįjį: studijų programa nėra universiteto siūlomų paskaitų, seminarų, laboratorinių darbų rinkinys — tai viskas, ką studentas išmoksta studijuodamas universitete;
- dėmesys mokymuisi: mokymosi ir vertinimo metodai parenkami skatinti mokymąsi ir parodyti, kas išmokta.

Pagrindinė *Tuning* projekto idėja, kurios moto — derinti švietimo struktūras ir studijų programas jų įvairovės ir autonomijos pagrindu — svarbi ir mūsų šalies universitetams ir kolegijoms. Dėmesio centre dalykinės ir bendrosios kompetencijos, ECTS vaidmuo, naudojami studijų ir vertinimo metodai, studijų proceso kokybės gerinimas. Šiame kontekste pagrindiniai studijų programų rengimo ir atnaujinimo principai yra šie:

- *programos lygmens kompetencijų ir studijų siekinių nustatymas;*
- *įgyjamų dalykinių ir bendrųjų kompetencijų apibrėžimas įgyvendinant studijų programą.* Abiejų tipų kompetencijoms turi būti skiriama derama vieta studijų programoje ir abiejų tipų kompetencijos turi būti pasiektos. *Dalykinės kompetencijos* susiję su konkrečia profesine veikla ir studijuojamomis dalykinėmis sritimis. Jos paprastai apima teorines žinias ir pažintinius bei praktinius gebėjimus. Rengiant studijų programą būtina kruopšti analizė siekiant nustatyti kiekvienos studijų pakopos dalykinių kompetencijų prioritetus ir lygį. *Bendrosios kompetencijos* apima gebėjimus analizuoti ir apibendrinti, dirbti komandoje, vadovauti, bendrauti ir vadovauti. Bendrosios kompetencijos turėtų būti vienodos visiems, plėtojamos visuose studijų moduluose / dalykuose, tačiau gali būti konkretinamos atsižvelgiant į studijų programos specifiką ir studijų pakopą:

- *studijų programos planavimas ir struktūravimas*, t. y. studijų programos plano ir struktūros rengimas.
- *studijų ir vertinimo metodų numatymas*, t. y. studijų veiklų detalizavimas tinkamai organizuojant studijų procesą.
- *studijų proceso kokybės užtikrinimas*. Studijų proceso kokybė vertinama ir tobulinama nuolat, vadovaujantis grįžtamuoju ryšiu, gaunamu iš programos dalyvių ir socialinių dalininkų.

2.1. Dalykinės ir modulinės studijų programos

Studijų programos sandara gali būti dalykinė arba modulinė. Dalykinės studijų programos atveju, kiekvienam studijų dalykui yra skiriamas skirtingas kreditų skaičius, tačiau semestro kreditų skaičius lieka pastovus ir fiksuotas — 30 ECTS kreditų. Tuo tarpu modulinėje sistemoje, studijų programa skaidoma į stambesnius, integralius studijų programos elementus — modulius.

Modulio samprata. Modulių studijų sistemos analizei skiriama vis daugiau dėmesio. Modulių studijų įgyvendinimo svarba pabrėžiama daugelyje tarptautinių ir nacionalinių dokumentų. Vienas svarbiausių Europos Sąjungos tikslų — žmonių, ypač akademinės bendruomenės, mobilumas. Siekiant šio tikslo, reikia lankstesnės atviresnės studijų struktūros nacionalinės švietimo sistemos. Kaip akcentuojama Bolonijos procese, būtina, kad atsirastų realios ir santykinai paprastos (ir studijų siekinių, ir kvalifikacijų) pripažinimo sistemos, sudarančios prielaidas ne tik mobilumui studijuojant, bet ir geresniam pasirengimui profesinei veiklai¹⁴. Ypačingą dėmesį studijų sistemos pertvarkai skiriamas Londono komunikate¹⁵ ir Liuvėno komunikate¹⁶.

Studijų sistemos tinkamumas strateginių tikslų siekimui akcentuojamas ir nacionaliniuose dokumentuose. Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatose¹⁷ pabrėžiama, kad turi būti „pereinama prie švietimo struktūros, grindžiamos ne uždalais mokyklų tipais, bet lanksčiomis

---

¹⁴ *The Bologna Process — Towards the European Higher Education Area*. URL: http://ec.europa.eu/education/higher-education/doc1290_en.htm [06.03.2009]; *Bolonijos procesas. Kuriant Europos aukštojo mokslo erdvę*: http://www.smm.lt/t_bendradarbiavimas/bolonijos_p.htm (žiūrėta 2010 07 17)

¹⁵ *London Communiqué*. 2007. Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world.: <http://www.dfes.gov.uk/bologna/uploads/documents/LondonCommuniquefinalwithLondonlogo.pdf>

¹⁶ *Leuven Communiqué*. 2009. The Bologna Process 2020 — The European Higher Education Area in the new decade: http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communicu%C3%A9_April_2009.pdf.

¹⁷ Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatos Patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimu Nr. IX-1700 URL: <http://www.smm.lt/strategija/docs/vss/strategija2003-12.pdf>

programomis“ pereinant „prie kreditinio, **modulinio**, kaupiamojo mokymosi“. Lietuvos švietimo perspektyvų plėtotei skirtas dokumentas numato, kad iki 2012 turi būti peržiūrėtas ir tobulinamas studijų turinys aukštosiose mokyklose, „sumažinamas bendras dėstomų kursų skaičius, atsisakoma dalies ypač smulkių ir specializuotų kursų. Humanitarinių ir socialinių mokslų kursai paverčiami integralia studijų programų dalimi (...). Mažinamos paskaitų ir seminarų apimtys: daug daugiau laiko skiriama individualiam, projektiniam, tiriamajam studento darbui“. Šios naujovės turi būti įgyvendintos, atsižvelgiant į šiandieninio gyvenimo aktualijas bei perspektyvas. Akcentuojama, kad „švietimas turi būti plėtojamas atsižvelgiant į Lietuvos visuomenei tenkančius naujus iššūkius ir atsiveriančias naujas galimybes: demokratijos ir rinkos ūkio plėtrą, globalizaciją, informacijos gausą, sparčią kaitą, visuomenės išsiskaidymą. Tam būtini esminiai Lietuvos švietimo sistemos pokyčiai, kurie padėtų didinti švietimo sistemos efektyvumą, išplėsti švietimo prieinamumą, sukurti sąlygas tęstiniam, visą gyvenimą trunkančiam mokymuisi, užtikrinti europinius standartus ir šiuolaikinės Lietuvos visuomenės poreikius atitinkančią švietimo kokybę.

Šių tikslų įgyvendinimui skiriami keli dokumentai, tarp kurių paminėtinas Laipsnį suteikiančių pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašas¹⁸. *Tuning* metodologijoje pateikiama tokia **modulio** samprata: Modulis — tai studijų „programos vienetas, kurio dydis kreditais visada toks pat arba kurio dydis yra dauginamas dvigubai ar trigubai, tai yra, didesnių programos vienetų - modulių - dydžiai yra kartotiniai“¹⁹ (p. 55). Modulis, tai standartinio dydžio studijų programos dalis, turinti apibrėžtą tikslą ir studijų siekinius bei vertinimo kriterijus.

Ši samprata gali būti toliau tikslinama. Palikdami diskutuotinus klausimus nuošalėje, atkreipkime dėmesį į kelis aspektus. Pirma, modulis yra stambesnis vienetas, negu studijų dalykas, todėl suteikia daugiau laisvės ir galimybių dėstytojui ir studentų bendrai veiklai. Antra, modulinės studijos skatina dėstytojų bendradarbiavimą, diskusijas, bendrus tyrimus. Trečia, rengiantis profesinei veiklai, studentui sudaromos sąlygos specializuotis ir rinktis individualų profesijai reikalingų kompetencijų įgijimo kelią ir laiką.

Ši darbo grupė, besirenkantiems modulinę studijų programą, rekomenduoja pa(si)rengti modulių aprašus. Vienam moduliui rengiamas vienas aprašas. Jį galėtų sudaryti šie pagrindiniai elementai (žr. 1 lentelę):

1 lentelė

---

¹⁸ *Laipsnį suteikiančių pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašas*: http://www.smm.lt/smt/st_org/docs/BR_aprasas_03_24.pdf (2010 11 12)

¹⁹ *Tuning educational Structures in Europe. A Guide to Formulating Degree Programme Profiles*. Education and Culture DG. Life Long Learning. Bilbao, Groningen, and the Hague, 2010.

Modulio aprašas

Modulio pavadinimas ir kodas

Modulio apimtis (kreditų skaičius)

Studentų darbo laikas *valandomis* (nurodomas paskaitų, seminarų, pratybų, laboratorinių darbų ir savarankiško darbo valandų skaičius)

Modulio vykdymo laikas ir trukmė (pavasario semestras; rudens semestras; I trimestras, ketvirtis, ir t. t.)

Studentų skaičius (maksimalus studentų, registruojamų moduliui, skaičius; modulio vykdymui nustatytas minimalus registruotų studentų skaičius)

Prerekvizitai (registracijos į modulį sąlygos, t. y. kurie moduliai turi būti studijuoti norint studijuoti šį modulį)

Korekvizitai (į kuriuos modulius privaloma užsiregistruoti lygiagrečiai)

Modulio koordinatorius (nurodomas atsakingas už modulio vykdymą dėstytojas, jo atstovaujama katedra bei fakultetas)

Modulį vykdantys dėstytojai

Modulio tikslas ir studijų siekiniai

Modulio turinys (išdėstomas temomis / temų blokais, nurodant, kiek valandų skiriama kuriai temai)

Privaloma literatūra

Mokymo(si) metodai (probleminis mokymasis, grupės diskusija ir t. t.)

Pasiekimų vertinimas (nurodomi vertinimo metodai, kaupiamojo vertinimo sudedamosios dalys, jų svoriai)

Modulio įskaitymo sąlygos: nurodomas minimalus balas, perlaikymo sąlygos etc.

Modulinių studijų programų ypatumai. Kuriant modulinę studijų programą, galioja tie patys studijų programos kūrimo metodologiniai principai. Modulinė studijų programa pagal *Tuning* projekto rekomenduojama metodologiją yra orientuota į studijų siekinius ir besimokantįjį. Ją rengiant būtina išsiaiškinti darbo rinkos, profesinės ir akademinės bendruomenės, kurioje dirba ir dažniausiai profesionaliausi profesijos atstovai, lūkesčius būsimam profesionalui, atsižvelgti į nacionalines ir tarptautines ekonomikos, mokslo ir technologijų raidos perspektyvas ir kryptis.

Modulinei (taip pat kaip ir dalykinei) studijų programai būtina formuluoti studijų siekinius. Moduliui, kaip atskiram studijų programos struktūros elementui, turi būti formuluojami studijų siekiniai. Jų skaičius priklausys nuo: a) bendro studijų programos profiliui formuluojamų studijų

siekinių skaičiaus (pagal Lokhoff, Wegewijs, Durkin, Wagenaar, Gonzalez ir kt. (2010)²⁰ rekomendacijas studijų programos profiliui / aprašui parengti turi būti formuluojama 15-20 (atskirais atvejais- iki 30) studijų siekinių); b) modulio dydžio, apimties kreditais ir svorio studijų programoje.

Planuojamas modulių turinys, studijų ir vertinimo metodai tarpusavyje glaudžiai susiję ir užtikrina, kad įgyvendinant studijų programos modulius studentams būtų sukuriamos tokios mokymosi studijose sąlygos, kurios leistų sėkmingai pasiekti numatytus ir suformuluotus programoje studijų siekinius.

Modulinės studijų programos sandara gali būti dviejų rūšių. Pirma, kai visi studijų programos moduliai yra vienodos apimties (pavyzdžiui, visi moduliai po 10, ar po 15 ECTS kreditų). Antra, kai studijų programa yra sudaroma iš skirtingo dydžio modulių. Jų apimtys yra nustatomos naudojant mažiausio modulio kartotinį, pavyzdžiui, jei minimalus modulis apima 5 ECTS kreditus, tai kitų modulių apimtys gali būti šio skaičiaus kartotiniai, t. y. 10, 15, 20 ECTS kreditų.

Modulinės studijų programos atveju, gali būti fiksuojamas semestro (30 kreditų) ar metų kreditų skaičius — 60 kreditų.

Pagal paskirtį moduliai skirstomi į *bendrojo universitetinio lavinimo modulius* (BU) ir *studijų krypties modulius* (SK), o pagal pasirinkimo tipą — į *privalomuosius* (PR) ir *pasirenkamuosius* (PA). Tarpkryptinėje studijų programoje, kuri numato galimybę siekti dvigubo kvalifikacinio laipsnio, skiriami *pagrindinės studijų krypties* (SK1) ir *gretutinės studijų krypties / šakos* (SK2) moduliai. Pasirenkamieji moduliai gali būti privalomai pasirenkamieji, jei renkamasi konkrečios specializacijos ribose, ir laisvai pasirenkamieji, jei renkamasi iš BU ar kitų krypties modulių.

Modulinės studijų programos sandaros variantų pavyzdžiai (kai visi studijų programos moduliai yra vienodo 15 ECTS kreditų dydžio)²¹.

Bendrojo ugdymo (BU) moduliai yra pasirenkamieji. BU modulius siūlo kiekvienas VU akademinis kamieninis padalinys arba keli kamieniniai padaliniai bendrai. BU modulių sąrašą svarsto VU Studijų komitetas ir tvirtina VU Senatas. Bakalauro laipsnio siekiantis studentas renkasi mažiausiai 15 ECTS kreditų iš VU siūlomų BU modulių sąrašo.

Pagrindinės krypties studijos turi sudaryti ne mažiau kaip 165 ECTS kreditų.

²⁰ Lokhoff J., Wegewijs B., Durkin K., Wagenaar R., Gonzalez J. ir kt. (2010): *A Tuning Guide to Formulating Degree Programme Profiles. Including Programme Competences and Programme Learning Outcomes*. Bilbao: Groningen and The Hague.

²¹ *Modulinės studijos Vilniaus universitete*. (2010): Darbo grupės ataskaita

Likę 60 ECTS kreditų gali atitekti:

- *pagrindinei studijų krypčiai*, jei studentas siekia gilinti pagrindinę studijų kryptį, pvz., specializuodamasis pasirinktoje studijų krypties šakoje (žr. 1 lentelę²²),

- *gretutinei studijų krypčiai*, jei studentas siekia dvigubo kvalifikacinio laipsnio (žr. 2 lentelę),

- *bendrajam universitetiniam lavinimui* (žr. 3 lentelę) Šių trijų galimybių deriniui, įvairiomis proporcijomis pasirenkant keturis iš BU, pagrindinės studijų krypties ir / ar kitų studijų krypčių modulių (žr. 4 lentelę). Ne mažiau kaip 4 iš 11 SK1 modulių yra privalomieji, būtini pagrindinės studijų krypties bakalauro kvalifikaciniam laipsniui įgyti. Juos sudaro:

- ne mažiau kaip 2 studijų programos komiteto nustatyti studijų krypties pagrindų moduliai,
- (mokomoji ir / ar profesinė) praktika,
- bakalauro baigiamasis darbas.

Studijų programos komitetas gali numatyti ir daugiau privalomųjų studijų krypties modulių, tačiau ne daugiau kaip 8. Mažiausiai 3 SK1 modulius studentas pasirenka savo nuožiūra iš pasiūlyto modulių sąrašo.

2 lentelė

Pirmasis modulinės studijų programos modelis (visi moduliai yra vienodo 15 ECTS kreditų dydžio)

SK1 pagrindai (PR)	SK1 (PR/PA)	SK1 (PR/PA)	BU (PA)	SK1 (PA)	SK1 (PA)	SK1 (PA)	SK1 (PA)
SK1 pagrindai (PR)	SK1 (PR/PA)	SK1 (PR/PA)	SK1 (PA)	SK1 (PA)	SK1 (PA)	SK1 praktika (mokomoji ir / ar profesinė) (PR)	SK1 bakalauro baigiamasis darbas (PR)

Toks modulinės studijų programos modelis rekomenduojamas, jei studijų programos rengėjai numato, kad programa suteiks studentams galimybę rinktis vieną pagrindinę studijų kryptį (SK1) ir įgyti tos studijų krypties bakalauro laipsnį su galimybe gilinti kurią nors SK1 šaką, kuriai skiriama 60 ECTS kreditų arba keturis tuos pačios studijų krypties (SK1) gilinamuosius pasirenkamuosius (PA) dalykus.

²² Pateiktuose pavyzdžiuose visi moduliai yra vienodos apimtys (15 ECTS kreditų).

3 lentelė.

Antrasis modulinės studijų programos modelis.

SK1 pagrindai (PR)	SK1 (PR/PA)	SK1 (PR/PA)	BU (PA)	SK2 pagrindai (PR)	SK2 (PA)	SK2 (PA)	SK2 (PR + baigiamasis darbas)
SK1 pagrindai (PR)	SK1 (PR/PA)	SK1 (PR/PA)	SK1 (PA)	SK1 (PA)	SK1 (PA)	SK1 praktika (mokomoji ir/ar profesinė)	SK1 bakalauro baigiamasis darbas (PR)

Tai modulinės studijų programos sąranka, kai norima teikti dvigubą, t. y. pagrindinės (SK1) ir gretutinės (SK2) studijų kryptių bakalauro laipsnį. Gretutinei studijų kryptiai numatoma 4 moduliai (SK2), iš viso 60 ECTS kreditų.

4 lentelė.

Trečiasis modulinės studijų programos modelis.

SK1 pagrindai (PR)	SK1 (PR/PA)	SK1 (PR/PA)	BU (PA)	BU (PA)	BU (PA)	BU (PA)	BU (PA)
SK1 pagrindai (PR)	SK1 (PR/PA)	SK1 (PR/PA)	SK1 (PA)	SK1 (PA)	SK1 (PA)	SK1 praktika (mokomoji ir/ar profesinė)	SK1 bakalauro baigiamasis darbas (PR)

Šis modelis rekomenduojamas studijų programai, kurioje siūloma įgyti vienos pagrindinės studijų krypties (SK1) bakalauro laipsnį su galimybe (vietoj gretutinės studijų krypties ar pagrindinės studijų krypties gilinimo) rinktis keturis bendrauniversitetinius (BU) modulius.

Ketvirtasis modulinės studijų programos modelis²³.

SK1 pagrindai (PR)	SK1 (PR/PA)	SK1 (PR/PA)	BU (PA)	SK1 (PA)	SK2 (PA)	BU (PA)	SK3 (PA)
SK1 pagrindai (PR)	SK1 (PR/PA)	SK1 (PR/PA)	SK1 (PA)	SK1 (PA)	SK1 (PA)	SK1 praktika (mokomoji ir/ar profesinė)	SK1 bakalauro baigiamasis darbas (PR)

Tai liberaliausias modulinės studijų programos modelis. Taip modeliuojama studijų programa numato teikti vienos pagrindinės studijų krypties (SK1) bakalauro laipsnį su galimybe (vietoj gretutinės ar pagrindinės studijų krypties gilinimo) rinktis du bendrauniversitetinius modulius (BU) ir du kitų krypčių (SK2 ir SK3) modulius.

Modulinių studijų programų privalumai. Didelis modulis, kaip stambesnis studijų programos vienetas sudaro prielaidas dėstytojo ar dėstytojų (jei jie dirba kaip komanda, gebanti tinkamai pasiskirstyti darbus, studijų siekiniams pasiekti) didaktinės kompetencijos tobulinimui. Atsiranda galimybės naudoti daugiau ir įvairesnių studijų ir vertinimo metodų, skatinti studentus naudoti įvairesnes mokymo(si) strategijas, ir taip padėti jiems ugdytis ar plėtoti profesines / specialiąsias ir bendrąsias kompetencijas.

Modulis (kaip stambesnis programos vienetas) sudaro geresnes sąlygas bendrųjų kompetencijų ugdymuisi ar plėtotei. Modulinės programos turi ir kitų privalumų, nes:

- padeda išvengti per didelės studijų programos fragmentacijos, suskaidymo į labai mažos apimties dalykus;
- sumažina studentams egzaminų skaičių;
- palengvina modulių palyginamumą skirtingose programose ir sudaro sąlygas rinktis kitų studijų programų modulius, o įgytus kreditus perkelti iš vienos programos į kitą;
- padidina programos lankstumą, nes kreipiamas dėmesys į bendrą programos struktūrą, (dalykinėje studijų programoje koncentruojamasi į studijų dalyko turinį);
- lengvina studentų mokymosi krūvio subalansavimą;
- efektyviau naudojamas studijų laikas;

²³ *Modulinės studijos Vilniaus universitete.* (2010): Darbo grupės ataskaita (projektas)

- sudaromos galimybės studentui specializuotis, individualizuojant studijas ir susikomplektuojant modulius;
- modulinė studijų programa tinkamesnė bendrųjų kompetencijų ugdymui(si) ir plėtotei;
- atskiri moduliai gali būti naudojami specialistų kvalifikacijos tobulinimui.

Perėjimas iš dalykinės į modulinę studijų programą. Diegiant modulinės studijų programos sąrangą neišvengiamas studijų programos restruktūrizavimas bei giminingų dalykų turinio integravimas ir sujungimas. Dalykų integravimas padeda išvengti turinio pasikartojimo ir persidengimo. Kuriant modulinės studijų programos struktūrą būtina bendra studijų programos komiteto ir programoje bei modulyje dirbančių dėstytojų diskusija. Jų bendradarbiavimas svarbus apibrėžiant modulyje studijų siekinius nustatant studento darbo krūvį, parenkant ir integruojant studijų turinį.

Vienas iš modulinės programos nepatogumų dėstytojams tas, kad įgyvendinant integralų modulį keliems dėstytojams, apribojama individuali atskirų dėstytojų laisvė. Kitas — studijų administravimas, ir pereinamuoju laikotarpiu, ir vėliau yra sudėtingesnis. Kuriant modulinę studijų programą dažnai vadovaujama dalykine studijų programa, siekiama išsaugoti visus studijų programoje buvusius dalykus. Tokio mechaninio dalykų sujungimo reikėtų vengti ir atminti, kad diegiant studijų siekiniais grindžiamą studijų programą, pagrindinis turinio atrankos kriterijus yra jo integralumas ir tinkamumas susiformuotiems studijų siekiniams pasiekti.

Modulinė programa, kuriant **jungtines** (angl. *joint degree*) (kelių universitetų, atstovaujančių skirtingoms šalims) studijų programas, yra parankesnė ir studijų siekinių, ir administravimo aspektu.

Modulis, kaip stambesnis studijų programos vienetas, gali būti įgyvendinamas intensyviai. Tai leidžia pasiekti konkrečius studijų siekinius, sudaro tinkamesnes organizacines prielaidas intensyvioms sesijoms, vasaros semestrams ar nuotolinėms studijoms. Daugiau laiko, skiriamo vienam moduliui, sudaro galimybes „išlyginti“ neatitikimus, spręsti organizacinius, asmeninius studijuojančiųjų (pvz., ligos, kelionės organizavimo ir pan.) sunkumus bei suteikti dėstytojams laisvo laiko, kurį galima skirti stažuotėms užsienyje, mobilumo programoms ir mokslo tiriamiesiems darbams.

2.2. Pagrindiniai studijų programos kūrimo žingsniai

Studijų programos kūrimas — sudėtingas ir cikliškas procesas. Jis pradamas ne nuo to, **ką** norime pasakyti studentams, bet nuo to, ką jiems **reikia** pasakyti, atsižvelgiant į šiandienos pasaulio ir profesijos poreikį bei į lūkesčius, formuluojamus tam tikros profesijos atstovui. Pagrindiniai programos kūrimo ar jos atnaujinimo žingsniai pristatomi 5 pav. Naujos programos atveju visada pradama nuo jos reikalingumo pagrindimo, o tobulinant esamą, galima pradėti nuo bet kurio žingsnio.

5 pav. Studijų programos kūrimas arba atnaujinimas

Rengiant ar tobulinant studijų programą rekomenduojama vadovautis šiais žingsniais:

1. Studijų programos reikalingumo įvertinimas:

- Studijų programos kūrėjai ir / ar vykdytojai kartu su studijų proceso dalyviais ar interesų grupėmis (potencialiais studentais, dėstytojais, potencialiais darbdaviais) privalo įvertinti kuriamos ar tobulinamos studijų programos reikalingumą ir galimybes ją įgyvendinti.

2. **Studijų programos profilio ir ugdomų kompetencijų nustatymas:**

- nustatyti studijų programos kryptį (ar kryptis), kuri(os) sudarys studijų programos pagrindą²⁴;
- nurodyti, ar studijų programa bus specializuota, ar sudarys pasirinkimo galimybes (gretutinės studijos, dalykų ar modulių pasirinkimas iš kitų studijų krypčių ar bendrųjų universitetinių ar koleginių studijų dalykų / modulių);
- nustatyti ir apibūdinti galimas studijų programos absolventų įsidarbinimo sritis, būsimos profesinės veiklos pobūdį;
- apibrėžti dalykines (profesines) ir bendrąsias kompetencijas, kurios yra labiausiai susijusios su rengiama ar tobulinama studijų programa;

3. **Studijų siekinių programoje formulavimas:**

- Suformuluoti studijų programos siekinius, susijusius su numatytomis dalykinėmis (profesinėmis) ir bendrosiomis kompetencijomis.

4. **Studijų programos sandaros (dalykinė ar modulinė sandara) pasirinkimas:**

- Nuspręsti, kas sudarys studijų programą — studijų dalykų ar modulių seka. Dalykinės sandaros pasirinkimas reiškia, kad dėl studijų dalykui priskiriamų kreditų skaičiaus sprendžia studijos programos sudarytojai: per semestrą jis gali įvairuoti. Modulinės sandaros pasirinkimas reiškia, kad studijų programa sudaroma iš standartinio dydžio (pvz., 10 ir jo kartotiniai) modulių.

5. **Studijų dalyko ar modulio pa(si)rinkimas bei jų siekinių suformulavimas, atsižvelgiant į programoje ugdomas kompetencijas ir programoje suformuluotus studijų siekinius:**

- pasirinkti, kokie studijų dalykai ir moduliai yra tinkamiausi šioms kompetencijoms ugdyti ar tobulinti pagal nustatytas studijų programos bendrąsias ir dalykines (profesines) kompetencijas;
- suformuluoti kiekvieno studijų dalyko ar modulio siekinius, kurie turi būti pasiekti ugdant ir tobulinant atitinkamą(-as) studijų programos kompetenciją(-as) tam tikru lygmeniu;
- įvertinti kiekvieno studijų dalyko ar modulio apimtį kreditais, atsižvelgiant į Mokslo ir studijų įstatymo reikalavimą, kad vienus studijų metus sudarytų 1600 studijų valandų arba 60 studijų kreditų (siūloma vadovautis rekomendacija, jog vienu studijų kreditu yra matuojamas nuo 25 iki 30 valandų trukmės studento darbo krūvis).

6. **Studijų metodų ir pasiektų studijų siekinių vertinimo metodų parinkimas:**

---

²⁴ Kryptis nustatoma įvertinus Studijų sričių ir krypčių, pagal kurias vyksta studijos aukštosiose mokyklose, sąrašą (2009 m. gruodžio 23 d. patvirtinta LR Vyriausybės nutarimu Nr. 1749)

- nuspręsti, kokie metodai, būdai ir formos geriausiai tinka atitinkamoms kompetencijoms ugdyti bei pasiektiems studijų siekiniams įvertinti: kiekvienam studijų dalyko ar modulio siekiniui turi būti parinkti jam tinkamiausi studijų ir vertinimo metodai;

- kiekvieno studijų dalyko ar modulio apimtis kreditais ir atitinkamai valandomis turi derėti su studijų metodais ir pasiektų studijų siekinių vertinimo metodais.

7. Patikrinimas, ar apręptos visos siekiamos ugdyti bendrosios ir dalykinės (profesinės) kompetencijos:

8. patikrinti visų nustatytų bendrųjų ir dalykinių (profesinių) kompetencijų sąsajas su kiekvieno studijų dalyko ar modulio siekiniais. Itin atidžiai turi būti įvertinta, ar studijų programoje suprojektuotas kompetencijų ugdymo(si) ir tobulinimo nuoseklumas užtikrins siekiamą studentų pažangą.

9. Studijų programos ir jos sudėtinių dalių — dalykų ar modulių — aprašų sudarymas:

- Studijų programos aprašas ir kiekvienos jos sudėtinės dalies — studijų dalyko ar modulio — aprašas turi išryškinti pasirinktą studijų programos profilį, programoje ugdomas kompetencijas, jų sąsajas su aprašytais studijų siekiniais, priskirtų kreditų skaičių ir studijų bei vertinimo metodus.

10. Studijų programos subalansavimo ir įgyvendinamumo patikrinimas:

- Patikrinti, ar studijų programai ir kiekvienai jos sudėtinei daliai — studijų dalykui ar moduliui — skirtas kreditų skaičius yra adekvatus numatytiems siekiniams pasiekti, t. y. būtina įvertinti, ar kreditai yra skiriami pagrįstai, ar studentai iš tiesų gali sėkmingai baigti atskirus studijų dalykus ar modulius bei visą studijų programą per tam skirtą laiką.

11. Studijų programos įgyvendinimo stebėsenos ir tobulinimo priemonių numatymas:

- būtina numatyti priemones (pvz., studentų ir akademinio personalo apklausoje, pasiektų studijų siekinių analizė ir t. t.), kurias taikant būtų galima sistemingai stebėti studijų programos įgyvendinimo procesą ir vertinti jo efektyvumą — ypač siekinių požiūriu;

- stebint studijų programos įgyvendinimą gaunama informacija turi būti naudojama studijų programos ar jos dalių tobulinimui.

Rengiant ar tobulinant studijų programas svarbus yra jų susiejimas su profesijos aprašu ar studijų krypties aprašu. Studijuojama tam, kad būtų įgyjamos dokumentuose apibūdintos kompetencijos. Jos gali būti tiesiog perkeliamos iš esamų, patvirtintų dokumentų. Kompetencijos yra svarbiausias orientyras, ką būsimasis specialistas turi pasiekti, ko reikia, kad jo kvalifikacija būtų pripažinta. Jeigu tokių dokumentų nėra, tuomet pasitelkiami profesinės veiklos lauko ir / ar

darbo rinkos tyrimai, derinant su Lietuvos kvalifikacijų sandaroje aprašytais kvalifikaciniais reikalavimais atitinkamos pakopos studijų programoms²⁵.

Jau minėta, kad skaidrumas ir suderinamumas yra pagrindinė į studentus orientuotų programų siekiamybė, todėl šiems tikslams reikalinga aiški ir trumpa priemonė, kuri leistų suprasti studijų programą ne tik jos kūrėjams, bet ir esantiems ar būsimiems studentams, darbdaviams. Tokia priemonė yra **studijų programos profilis (aprašas)** (angl. *study programme profile*), kuris turėtų būti perskaitomas per kelias minutes, trumpas, dalykiškas, tačiau pateikti išsamią informaciją ir nuorodas, kurios leistų susidaryti konkrečios studijų programos vaizdą. Pagal *Tuning* metodiką, „kvalifikacijų arba studijų programų **profiliai (aprašai)** yra trumpi aprašai, kuriuose pateikiami pagrindiniai studijų programų bruožai, susiję su programos tikslais bei parodantys kaip programa siejasi su studijų krypties dalykais ir su profesionaliu pasauliu.”²⁶ Šio projekto vykdytojai parengė demonstracinį aprašą²⁷ ir jį išbandė parengiant įvairių kryptių studijų programų profilius.

Studijų siekinių programoje formulavimas. Studijų siekiniai (angl. *Learning outcomes*) — tai *Tuning* projekte sutartas būdas išreikšti studijų programos ar studijų dalyko (ar modulio) siekinius (studento pasiekimas — tai įgyvendintas siekinys). Jie keičia studijų akcentus. Dėmesio centre — studentų mokymosi, studijavimo, o ne dėstytojų veikla. Tokios studijos skatina giluminį mokymąsi, kai studentai yra skatinami tyrinėti ir atrasti, mokytis kartu su kitais ir savarankiškai, įgyti patirties formaliojoje aukštųjų mokyklų aplinkoje ir / ar už jos ribų, taip pat:

- geresnis darbo rinkos poreikių ir studijų programos suderinamumas;
- palengvina kvalifikacijų perkėlimą ir naudojimą tarptautiniu mastu;
- palengvina neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą ir pripažinimą.

Studijų programos siekiniai yra neatsiejami nuo kompetencijų, jie yra siekiniai to, kas reikalinga sėkmingai asmens profesinei veiklai. Studijų siekinių formuluotės aukštajame moksle gali būti naudojamos studijų programos aprašui sukurti, modulio (ar studijų dalyko) apibudinimui bei vertinimo kriterijų nustatymui. Suformuluoti studijų siekiniai įpareigoja atsakingam darbui ir dėstytoją, ir studentą.

---

²⁵ Lietuvos kvalifikacijų sandaros aprašas. prieiga: www.lrvk.lt/bylos/Teises_aktai/2010/05/15258 (2010 10 14)

²⁶ *Universities' contribution to the Bologna Process. An Introduction*, 2nd Edition, 2008, p. 151 „Degree profile“

²⁷ 4 priedas. Studijų programų profilio demonstracinis aprašas.

Paprastai studijų siekinių formuluotės pradedamos taip: *Sėkmingai baigęs (programos, dalyko, modulio) studijas, studentas gebės: išvardinti...; apibūdinti...; nurodyti...; charakterizuoti...; apibrėžti....* Tai reiškia atsakomybės pasidalijimą. Aukštoji mokykla ir dėstytojai rūpinasi ištekliais, aplinka, pagalba studentui, kuris rūpinasi kaip efektyviau pasinaudoti teikiamomis mokymo(si) galimybėmis, resursais, aplinka. Studijų siekiniai palengvina studijuojančiojo pažangos matavimą ir vertinimą. Paprastai formuluojamiems studijų siekiniams nustatomi minimalūs reikalavimai, sudarantys sąlygas kiekvienam sėkmingai studijuojančiam studentui, pasiekti realių rezultatų. Jeigu studijų pabaigoje studentas nepajėgia pasiekti reikalaujamo lygmens, vieno ar daugiau programos siekinių, tuomet jis negali tos programos baigti.

Siekiamų studijų siekinių formuluotės nusako, **ką, o ne kaip** pasiekti. Formuluojami studijų siekiniai daro studijų programą lanksčia, nes studentai, pradėdami studijas, turi skirtingą pasirengimą studijoms, jie mokosi ne vienodu tempu, jų įdedamos pastangos nevienodos, tačiau numatyti studijų siekiniai turi būti pasiekti ir pavirsti realiais studijų rezultatais.

PAVYZDYS ²⁸		
Socialinio darbo kompetencijų ir studijų siekinių skirtingų lygmenų programose pavyzdys		
3 kompetencija. Inicijuoti ir įgyvendinti inovatyvias socialinių problemų prevencijos programas ir socialinės pagalbos strategijas, siekiant socialinio teisingumo ir asmens bei visuomenės gerovės.		
Profesinis bakalauras	Bakalauras	Magistras
SS7. Identifikuoti socialines problemas bei gebėti kūrybiškai parengti ir realizuoti socialinius projektus siekiant problemų sprendimo vietos bendruomenėse.	SS7. Sistemiskai vertinti socialines problemas bei gebėti parengti ir realizuoti socialinius projektus, siekiant problemų sprendimo vietos bendruomenėse ir nacionaliniuose lygmenyse.	SS7. Inicijuoti ir kurti inovatyvias socialinių problemų sprendimo strategijas siekiant čia problemų sprendimo vietos, nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu.
6 kompetencija. Veikti socialinę politiką, analizuojant ir vertinant socialinius procesus, pasitelkiant socialinio darbo ir kitų sričių teorijas, tyrimus ir praktiką.		
Profesinis bakalauras	Bakalauras	Magistras
SS8. Svarstyti socialinės pagalbos proceso klausimus ir teikti siūlymus efektyvumui	SS8. Vertinti socialinės pagalbos procesą bei teikti teorinėmis žiniomis ir tarpdisciplinine praktika grįstus	SS8. Pagrįsti iniciatyvas ir judėjimus, siekiančius mažinti socialinę atskirtį ir

²⁸ *Socialinio darbo studijų krypties kompetencijų plėtotės aprašas (metodika) (2011).*: Parengė: Romas Lazutka, Birutė Švedaitė-Sakalauskė, Jurgita Zabulytė Kupriūnienė, Laimutė Žalimienė, Lidija Kondrašovienė, Rasa Naujanienė, Violeta Gevorgianienė

didinti.	siūlymus, kurie suponuotų socialinės pagalbos efektyvumo didinimą. SS9. Kitiškai vertinti Lietuvos ir užsienio šalių socialinės apsaugos sistemas, teikiant pasiūlymus Lietuvos socialinės apsaugos sistemai tobulinti.	užtikrinančius socialinį teisingumą. SS9. Kitiškai vertinti Lietuvos ir užsienio šalių socialinės apsaugos sistemas, analizuojant teikiamų paslaugų efektyvumą.
----------	---	---

Laikantis *Tuning* požiūrio, siekiniai apibrėžiami keturiais lygiais: dalyko ar modulio, profesinio bakalauro, bakalauro ir magistro studijų pakopose. Pažymėtina, kad trečiojoje studijų pakopoje, doktorantūroje, rengiant tyrėjus, mokslo daktarus studijų siekiniai taip pat turėtų būti formuluojami. Svarbu atminti, kad vienam studijų programos siekiniui gali būti formuluojami keli dalyko (ar modulio) siekiniai.

2.3. Studijų dalyko siekiniai ir turinio pagrindimas

Studijų programos lygmens siekiniai yra stambūs, ir pagal juos neįmanoma tiksliai nusakyti, ką konkrečiai turi žinoti ar gebėti atlikti studentas, todėl norint tiksliau apibrėžti modulių/ studijų dalykų turinį būtina smulkinti studijų programos lygmens siekinius ir taip pagrįsti jems reikalingą turinį.

“Tuning” projekto rekomenduojama studijų programos (kūrimo ar pertvarkos) logika yra tokia, kad nuo programos lygmens einama į žemesnius modulio ar dalyko lygmenis, tuomet vyksta formuluojamų studijų siekinių konkretinimas ir detalizavimas. Tiksliesniam modulio (ar studijų dalyko) turinio parinkimui ir apibrėžimui, programos lygmenyje suformuluoti studijų siekiniai yra tikslinami ir skaidomi į smulkesnius elementus, rodančius, į kokių dalykinių ir bendrųjų kompetencijų plėtotę bus programoje orientuojamasi. Dažniausiai naudojamos B. Bloomo²⁹ ir jo pasekėjų³⁰ sukurtomis ugdymo tikslų taksonomijomis (hierarchine ugdymo tikslų klasifikacija, pagal kurią studijų rezultatai gali būti pažintinės, afektyvinės ir psichomotorinės srities.

²⁹ Bloom B. S. (1965). *Taxonomy of Educational Objectives*. London, Longman

³⁰ 1) Krathwohl, D.R., Bloom, B.S. and Bertram, B.M. (1973) *Taxonomy of Educational Objectives, the Classification of Educational Goals. Handbook II: Affective Domain*. New York: David McKay Co., Inc.

2) Dave, R.H. (1975) in R.J. Armstrong (ed) *Developing and Writing Behavioral Objectives*. Educational Innovators Press.

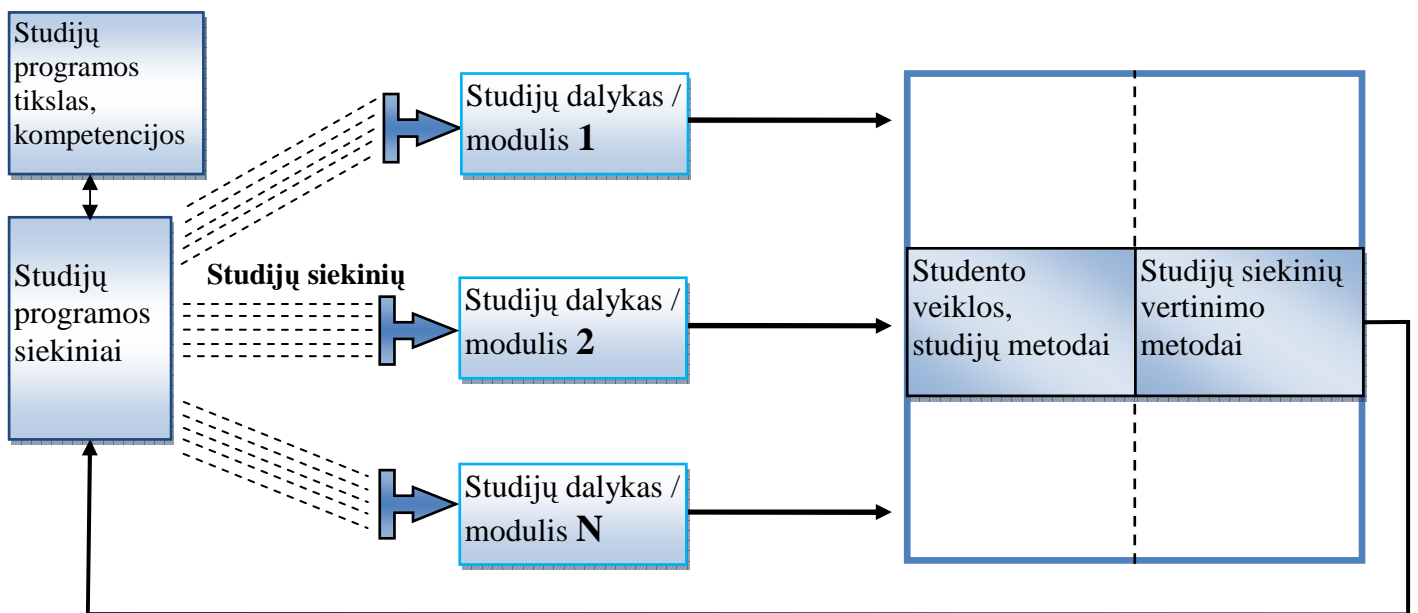
6. Vertinimas		pagrįsti, įvertinti, rekomenduoti, apginti, prognozuoti, kritiškai palyginti ir t.t.
5. Sintezė		išplėtoti, sukurti, susieti, sudaryti planą, susisteminti, apibendrinti ir t.t.
4. Analizė		analizuoti, skirstyti, grupuoti, klasifikuoti, išskirti (pvz., sudedamąsias dalis, požymius), iširti, palyginti ir t.t.
3. Taikymas		taikyti, apskaičiuoti, surasti, vartoti ir t.t.
2. Supratimas		apibrėžti, paaiškinti, pavaizduoti, iliustruoti, parafrazuoti, interpretuoti, išversti ir t.t.
1. Žinios		atpažinti, išvardinti, aprašyti, atpasakoti, pristatyti ir t.t.

Pažintiniai (kognityviniai) tikslai ir su jais siejami siekiamų studijų rezultatų aprašai užima didžiąją studijų programos dalį. Mokantis galima siekti skirtingų kognityvinių tikslų: galima įgyti žinių, suprasti, išmokti jas taikyti, išmokti informaciją analizuoti, sintezuoti / apibendrinti idėjas bei vertinti veiklą. Afektyviniais tikslais aprašomos žmogaus elgsenos, vertybinės orientacijos, jausmų pokyčiai. Būtent jais dažniausia išreiškiamos bendrosios kompetencijos: savarankiškumas, pasitikėjimas, atsakingumas, kritinis mąstymas, kūrybiškumas ir kt.³¹

Programos siekinių skaidymas į siekiamus rezultatus yra studijų proceso planavimo, t.y. struktūravimo į modulius/dalykus, temas, mokymo epizodus uždavinys, taip pat pasiekimų vertinimo prielaida. Tik nustačius visą programos siekinių struktūrą ir išskaidžius juos į siekiamus studijų rezultatus, atsiranda reali galimybė kalbėti apie dalykus ir modulius.

Suskaidyti studijų programos siekiniai į studijų rezultatus (6 pav.) toliau grupuojami ir derinami pagal savo turinį, panašumą, sudėtingumą ir paskirtį (teoriniai ar praktiniai). Šio grupavimo pagrindu gaunamos suskaidytų studijų programos siekinių - puokštės, kurių pagrindu atsiranda atitinkami studijų moduliai ar dalykai. Nuo pasirinktos studijų programos išskaidytų siekinių į smulkesnius grupavimo logikos priklauso dalykų ar modulių apimtis, vadinasi ir kreditų skaičius. Studijų dalyko/modulio siekinių pobūdis ir sudėtingumas lemia studijų turinio parinkimą, apsprendžia studento veiklas ir studijų bei vertinimo metodus. Suformuluoti studijų siekiniai (programos, modulio ar dalyko) yra aukštosios mokyklos nuosavybė, o įvertinti – tampa studento pasiekimais.

³¹ daugiau informacijos – 2 priede.

6 pav. Studijų programos kompetencijų, siekinių, studijų dalykų/modulių, studijų ir vertinimo metodų ryšys

Gerus studijų siekinius sudaro šie elementai: a) veiksmažodis (ar veiksmažodinis žodžių junginys), b) siekinio tipas (žinios, supratimas, gebėjimas ir t.t.), c) dalykas (tema, objektas), d) siekiamas standartas (lygis) ir e) apimtis (ar kontekstas). Pavyzdys iš kalbotyros programos:

KOMPETENCIJA	STUDIJŲ SIEKINYS (KOMPETENCIJAI PAMATUOTI)				
Kalbos tyrėjo kompetencija: gebėjimas savarankiškai tirti kalbos reiškinius, atlikti lingvistinius tyrimus.	(Dalyką išklause studentai turėtų gebėti) išspręsti tyrimo problemą, pasirinkdami tinkamą empirinę medžiagą, tyrimo metodus ir bibliografinius šaltinius, ir kritiškai aprašyti atlikto lingvistinio tyrimo rezultatus 40 puslapių moksliniame tekste, pateikdami išvadas.				
	VEIKSMAŽODIS	TIPAS	DALYKAS	STANDARTAS	APIMTIS
	Išspręsti, aprašyti	pasirinkdami tinkamą empirinę medžiagą, metodus ir bibliografinius šaltinius	tyrimo problema, lingvistinio tyrimo rezultatai	kritiškai, mokslinis tekstas, išvados	40 puslapių

Šiame etape numatomi studijų rezultatų vertinimo metodai ir pagrindžiama reikalinga studijų trukmė numatytiems studijų rezultatams pasiekti ir tuo pagrindu priskiriamas ECTS kreditų skaičius.

Atnaujinant studijų programas, programos lygmens siekinių skaidymas leidžia optimizuoti struktūrą, apjungiant skirtingus dalykus į modulius, jiems suteikiant reikalingą kreditų skaičių.

Jeigu mes studijų programą išivaizduotume kaip struktūruotą lentelę, sąsajas tarp studijų dalykų/modulių ir studijų siekinių galima būtų parodyti jų susikirtimo taškuose. 6 lentelėje pateikiamas fragmentinis studijų programos lygmens kompetencijų ir programos dalykų matricos

pavyzdys. Kai kurie studijų dalykai yra susiję su keletu kompetencijų/studijų rezultatų, kiti - beveik su visais. Šis pavyzdys gali būti naudingas dėstytojams ir studentams, nes jame iš karto matomas atskirų studijų programos dalykų ir kompetencijų/siekiamų studijų rezultatų ryšys.

6 lentelė. Studijų programos kompetencijų matrica

Studijų programa.....					
Studijų dalykai/moduliai	1-as modulis	2-as modulis	3-ias modulis	.....	N modulis
Studijų programos lygmens kompetencijos/studijų siekiniai	/studijų dalykas	/studijų dalykas	/studijų dalykas		/studijų dalykas
1-a kompetencija/ studijų siekinys	X	X	X		
2-a kompetencija/ studijų siekinys		X	X		
3-ia kompetencija/ studijų siekinys	X				X
4-ta kompetencija/ studijų siekinys			X		X
....					
N – kompetencija/ studijų siekinys			X		X

Toliau pateikiamas konkretus kompetencijų matricos fragmentas, atlikimo meno studijų programos pavyzdys.

PAVYZDYS ³² Atlikimo meno bakalauro studijų programoje, kiekvienoje iš dalykų grupių (lentelė) yra plėtojamos tam tikros kompetencijos, kurias patogiausia nustatyti panaudojant kompetencijų matricą. Pateikiame fragmentą									
DALYKINĖS KOMPETENCIJOS	pagrindinis instrumentas/ dirigavimas/dainavimas	kamerinis ansamblis	orkestras/choras/opera	profesijos praktika	muzikos istorija	muzikos teorija	klausos lavinimas	pedagogika	universitetinis lavinimas
Igūdžiai ir meniniai gebėjimai									
• Gebėjimas profesionaliai atlikti skirtingų stilių, žanrų ir formų muziką	*	*	*	*					
• Gebėjimas pasirinkti ir taikyti efektyviausias mokymosi technikas ir priemones meniniam rezultatui pasiekti	*	*	*	*					
• Gebėjimas suprasti muzikinės klausos lavinimo, teorinių ir praktinių studijų tarpusavio ryšius ir efektyviai juos panaudoti muzikos atlikimo praktikoje	*	*	*	*	*	*	*		

³² Muzikos studijų krypties kompetencijų plėtotės metodika (2011). Parengė V. Umbrasienė, R. Rimšaitė

• Gebėjimas dalyvauti įvairios sudėties ir dydžio ansambliuose ir muzikiniuose kolektyvuose		*	*	*					
• Gebėjimas analizuoti ir kritiškai vertinti savo ir kolegų atlikimo kokybę	*	*	*	*					
• Gebėjimas valdyti kūną ir emocijas scenoje, tausojant fizinę ir psichinę sveikatą	*	*	*	*					
Repertuaro pažinimas									
• Gebėjimas atpažinti, kausti ir atlikti pagrindinį savo instrumento ir ansamblių repertuarą, jo interpretacijos tradicijas nuo ankstyvosios iki šiuolaikinės muzikos	*	*	*	*					
BENDROSIOS KOMPETENCIJOS									
Savarankiškumas									
• Atkaklumas, ryžtingumas ir savarankiškumas vykdant užduotis ir prisiimtus įsipareigojimus	*	*	*	*	*	*	*	*	*
• Gebėjimas organizuoti ir planuoti savo darbą ir priimti sprendimus	*	*	*	*	*	*	*	*	*
• Gebėjimas mokytis, ieškoti informacijos iš įvairių šaltinių, ją apdoroti ir analizuoti	*	*	*	*	*	*	*	*	*

Šio projekto vykdytojai, remdamiesi užsienio universitetų patirtimi, parengė galimą dalyko/modulio demonstracinio aprašo formą, kurioje studijų programos siekinių, studijų dalykų/modulių, studijų ir vertinimo metodų ryšys³³

2.4. Dėstyimo ir studijų metodai kompetencijų plėtotei

Universitetuose ir kolegijose naudojamos skirtingos studijų metodikos, kurios priklauso nuo studijų turinio specifikos, dėstytojų turimos kvalifikacijos, aukštosios mokyklos tradicijų ir noro jas keisti. Šalia tradiciškai organizuojamo studijų proceso, kuriam būdinga paskaitos, seminarai, laboratoriniai darbai, atsirado probleminės studijos, projektiniai darbai, nuotolinės studijos, elektroninis mokymasis, virtualiosios studijos, atvirieji studijų ištekliai, mišriosios studijos.

Dėstyimo metodų yra keliasdešimt, jie akcentuoja dėstytojo veiklą studijų procese. Dėstyimo metodas yra apibrėžiamas kaip pasikartojančių veiksmų visuma, tinkanti mokytis įvairiems dalykams ir svarbi išmokimui.

Trumpai aptarsime metodų klasifikavimą. Galima išskirti dvi metodų grupes: teikiamieji (informacija yra teikiama besimokantiesiems), akcentuojama ne tai, ką besimokantysis daro su informacija (ją analizuoja, sistemina, ar net jos nepriima, nes tada mąsto apie kitus dalykus), ir euristiniai ar aktyvaus darbo, kai informacija yra iš karto derinama su užduotimi, reikalaujančia aktyvaus studento darbo: atsakyti į klausimus, suformuluoti klausimus, pasirengti su informacija

³³ 5 priedas. Dalyko (modulio) demonstracinis aprašas

supažindinti bendramokslius ir panašiai. Jais naudojantis studentas aktyviai dalyvauja diskusijose, svarstymuose, dalijasi patirtimi.

Tarp teikiamųjų dažniausias dėstymo metodas aukštojoje mokykloje yra paskaita (informacija teikiama žodžiu), praturtinta informacija raštu (skaidrės) ar vaizdu (mokomieji filmai, kita demonstracinė medžiaga (pavyzdžiui, reprodukcijos, Mendelejevo lentelės paveikslai ir pan.). Didaktinės prielaidos užsiėmimuose yra glaudžiai susijusios su organizacinėmis prielaidomis, todėl, kaip jau minėta, jei studentų grupėje yra daugiau nei 50, šie metodai yra parankiausi ir įgyvendinami.

Kitas dėstymo metodų skirstymo būdas — atsižvelgiant į studijų organizavimą, todėl čia **parankiau naudoti studijų metodo** sąvoką, taip akcentuojant, kad ne dėstytojas, o studentas yra svarbiausias.

Šiuo aspektu, galima išskirti makro ir mikro didaktines prielaidas. Tokiu atveju galime išskirti susitartas studijų programų vykdymo formas, pavyzdžiui, *TUNING* metodologijoje išskiriama: paskaitos, seminarai, tiriamieji seminarai, praktiniai užsiėmimai, laboratoriniai užsiėmimai, parodomieji užsiėmimai, stažuotės, darbo praktika, duomenų rinkimas vietoje, nuotolinis mokymas(is)³⁴. Kaip matome, šios didaktinės prielaidos yra makro lygmens, tai yra, susijusios su kiekvienos aukštosios mokyklos ar net atskiros šalies aukštųjų mokyklų tradicijomis, taip pat, pasaulinėmis tendencijomis. Pavyzdžiui, dabar beveik visada derinamos paskaitos ir seminarai ar laboratoriniai darbai; šie sprendimai nėra susiję su dėstytojo ar dėstytojų komandos sprendimais. Taip pat stažuotės, dabar gali būti ir tarptautinės, susijusios su finansiniais ištekliais, turimų socialinių–mokslinių kontaktų tinklu, tad taip pat menkai priklauso nuo atskiros dėstytojo veiklos. Praktikos darbo vietoje privalo būti vykdomos mūsų šalyje, nes to reikalauja įstatymas, kitose šalyse šio reikalavimo nėra, arba numatytos kitos proporcijos ar kitos paskirtys. Esminis išskyrimas į paskaitos–seminaro ar laboratorinių darbų organizavimo sprendimą yra sąlyga, kurią dėstytojai gali išnaudoti, padėdami studentams plėtoti kompetencijas, arba gali ir seminare labiau taikyti teikiamosios tradicijos didaktiką. Labiausiai kompetencijų plėtotei tinkama organizavimo sąlyga (makro didaktinių prielaidų) — duomenų rinkimas vietoje, tačiau ir ši sąlyga yra apibrėžta teisiniu būdu, tai yra studijų programose mūsų šalyje baigiamiesiems darbams yra skiriamas tam tikras kreditų skaičius, darbo turinys visada numato empirinius mokslinius tyrimus. Bendrosios kompetencijos, tokios, kaip savarankiškumas, gebėjimas planuoti ir organizuoti darbą iki šio studijų etapo jau turi būti išplėtos, kitaip studijuojantieji susidurs su beveik neįveikiamais sunkumais.

---

³⁴ TUNING, Europos švietimo struktūrų suderinimas. Universitetų indėlis į Bolonijos procesą (2009). TUNING projektas, Vilniaus universitetas; 79.

Mikro lygmenyje veikiančios didaktinės prielaidos, tai yra **studijų metodai**³⁵, kuriuos galima pasitelkti ir paskaitoms, ir seminarams, ir laboratoriniams darbams, ir net darbo praktikoms ar stažuotėms.

Kaip matome, makro ir mikro didaktinės prielaidos yra susiję, tačiau makro prielaidoms gali neturėti didesnio poveikio ne tik dėstytojų komanda, bet ir aukštoji mokykla. Mikro didaktines prielaidas gali įgyvendinti dėstytojai, jei jie yra palaikomi organizacijos, pavyzdžiui, yra tinkama infrastruktūra, studijų organizavimo reglamentavimas, techninės galimybės, pavyzdžiui nuotolinio mokymo klasės, vaizdo konferencijų patalpos. Studijų metodų pa(si)rinkimas priklauso ir nuo studijų dalyko (ar modulio) siekinių. Ne tik studijų metodų, bet ir studentų rezultatų (įgyvendinto siekinio) vertinimo metodai yra neatsiejamai susiję su studijų programos kompetencijomis, studijų dalyko siekiniais, kas ir daro studijų programą vientisą ir skaidrią, suprantamą ir dėstytojui, ir studentui. Sąsajoms išryškinti galėtų būti naudinga 7 lentelė.

7 lentelė.

Studijų programos kompetencijų, studijų dalyko siekinių, studijų ir vertinimo metodų ryšys

Studijų programos kompetencijos	Studijų programos siekiniai	Dėstomas dalykas (ar modulis), kuriame sudaromos prielaidos pasiekti siekinius	Studijų metodai	Studijų siekinių vertinimo metodai

Lentelėje galima matyti, jog visas studijų procesas yra susijęs ir priklausomas nuo suformuluotų programos kompetencijų bei siekinių. Atnaujinant studijų programas tokia sąsaja paieška padėtų tobulinti ne tik dalyko ar modulio studijų siekinius, bet ir patikslintų naudojamus studijų metodus bei leistų parinkti tokius vertinimo metodus, kurie pamatuotų ar pasiekti studijų siekiniai, numatytos kompetencijos, tai yra, ar jie virto rezultatais: ar studentas/ė žino, geba daryti, kas buvo numatyta.

³⁵ 3 priede trumpai pristatomos *Įvairių studijų metodų charakteristikos*

PAVYZDYS³⁶

Tinkamai parinkti ir įsisavinti studijų ir vertinimo metodai gali būti veiksmingi siekiant plėtoti studentų dalykines ir bendrąsias kompetencijas. Visgi svarbiausias dalykas šiuo atveju yra mokymo(si) ir vertinimo metodų dermė su siekiama ugdyti kompetencija, studijų siekiniu, dalyko (ar modulio) siekiniu.

Studijų ir vertinimo metodų ryšys su kompetencijomis bei siekiniais

Kompetencija	Siekiny	Studijų metodai	Vertinimo metodai
Kurti abipusio pasitikėjimo santykių su klientu, siekiant optimalaus socialinio funkcionavimo ir veikiant neapibrėžtose situacijose	Reflektuoti santykio su klientu tikslingumą, siekiant optimalaus socialinio funkcionavimo	Atvejo analizė; Praktikos dienoraštis	Atvejo analizė raštu
	Gebėti užmegzti pokalbį su klientu neapibrėžtoje situacijoje	Vaidmenų žaidimas	Grįžtamasis ryšys
	Reflektuoti pasitikėjimą klientu	Savirefleksija	Grįžtamasis ryšys

Kitas pavyzdys skirtas vokiškai kalbančių šalių kultūros modulio apraše pademonstruoti modulio rezultatų, studijų metodų ir vertinimo metodų sąsajas.

PAVYZDYS, pagal VU rekomendacijas parengtas pagal ECTS naudotojo vadove pateiktą dalykų aprašo kontrolinį sąrašą³⁷ ir Modulinių studijų Vilniaus universitete koncepciją rengusios darbo grupės³⁸ pasiūlytą projektą.

Modulio tikslas: studijų programos ugdomos kompetencijos

Supažindinti su vokiškai kalbančiomis šalimis ir esminiais jų kultūros bruožais, ugdyti šių šalių kultūros supratimą, ugdyti tarpkultūrinę kompetenciją: atvirumą kitoms kultūroms, pasirengimą dirbti daugiakultūrinėje aplinkoje, mokytis mokytis.

Modulio studijų rezultatai	Studijų metodai	Vertinimo metodai
- demonstruos žinias apie vokiškai kalbančias šalis: gebės surasti ir pažymėti reikiamus objektus žemėlapyje, atpažinti nuotraukose/ paveiksluose pavaizduotus architektūros objektus ir asmenis; - supras vokiečių, austrų, šveicarų kultūros ir papročių savitumą	probleminis dėstymas, demonstravimas, aktyvus mokymo(-si) metodai (minčių lietus, grupės diskusija), tiriamieji metodai (informacijos paieška, pranešimo rengimas)	Testas (atvirojo ir uždarojo tipo užduotys/klausimai), pranešimas
- gebės taikyti žinias apie vokiškai kalbančias šalis ir jų kultūrą bendraudami oficialiose ir neoficialiose situacijose, skaitydami pranešimą apie pasirinktą vokiečių / austrų / šveicarų kultūros veikėją ar lankytiną vietą;	aktyvus mokymo(-si) metodai (minčių lietus, grupės diskusija, vaidmenų žaidimas, situacijų modeliavimas), pranešimo skaitymas	
- gebės lyginti vokiečių, austrų, šveicarų ir lietuvių papročius ir tradicijas: apibūdinti tradicinių švenčių, kasdienio bendravimo konvencijų, jaunimo gyvenimo būdo vokiškai kalbančiose šalyse ir Lietuvoje panašumus ir skirtumus, išskirti esminius vokiečių, austrų, šveicarų mentaliteto ir savivokos bruožus ir pagrįsti savo nuomonę; - gebės kritiškai vertinti informaciją apie vokiškai kalbančių šalių sociokultūrinį kontekstą ir siūlyti adekvačius problemų sprendimus		

³⁶ *Socialinio darbo studijų krypties kompetencijų plėtotės aprašas (metodika) (2011):* Parengė: Romas Lazutka, Birutė Švedaitė-Sakalauskė, Jurgita Zabulytė Kupriūnienė, Laimutė Žalimienė, Lidija Kondrašovienė, Rasa Naujanienė, Violeta Gevorgianienė

³⁷ *ECTS User's Guide* (2009, p. 28). URL: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/ects/guide_en.pdf [žiūrėta 2011-03-27] plg. *ECTS naudotojo vadovas* (2009, 25-26).

³⁸ Darbo grupė buvo sudaryta 2010-01-29 VU Rektoriaus įsakymu modulinių studijų koncepcijai parengti; ataskaitos pristatymas pasiekiamas internete adresu: <http://naujienos.vu.lt/bendruomenei/pokyciai/22909-studiju-komite-pritarta-vu-moduliniu-studiju-koncepcijos-projektu-papildyta>

- bus pasirengę savarankiškai semtis žinių apie vokiškai kalbančias šalis ir gilinti jų kultūros supratimą; gebės surasti, įvertinti ir susisteminti informaciją apie pasirinktą kultūros veikėją ar lankytiną vietą, parengti ir perskaityti pranešimą šia tema.	tiriamieji metodai (informacijos paieška, literatūros skaitymas, pranešimo rengimas ir pristatymas).	Pranešimas
---	--	------------

2.5. Kreditų suteikimas pagal studijų siekinius

Kreditais kiekybiškai išreiškiama studijavimo apimtis, pagrįsta būtinu studentų darbo krūviu, kad pasiekti nustatytus atitinkamo lygmens studijų dalyko/modulio rezultatus. Kreditų priskyrimas suprantamas kaip studijų trukmės apskaičiavimas, reikalingas tipiniam studentui numatytiems studijų rezultatams pasiekti. Kreditai priskiriami tik tada kai programos rengėjai:

- a) pagrindžia studijų programos pobūdį, tikslą, kompetencijas;
- b) pagrindžia studijų programos siekinius, rezultatus ir nustato studijų dalykus/modulius,
- c) parenka studijų ir vertinimo metodus.

Kreditai gali būti priskiriami dviem būdais³⁹, priklausomai nuo to ar programa yra modulinė ar ne. Studijų programos komitetas (ar programos rengimo grupė), sudaro visų siekiamų rezultatų struktūrą, sugrupuoja juos pagal studijų modulius (ar dalykus), įvertina vidutinį darbo krūvį, reikalingą jiems pasiekti. Remdamiesi savo patirtimi, priskiria kreditų skaičių atskiriems studijų dalykams. Bendrai sutariama dėl studijų dalykų išdėstymo studijų procese, per semestrą neviršijant 30 ECTS kreditų. Dėstytojui paliekama maksimali laisvė veikti dalyko viduje.

Modulinės programos atveju, esant standartiniam ir kartotiniam kreditų skaičiui, iš anksto numatytas studento krūvis turi jį atitikti. Dėstytojais, įgyvendinantys tą patį modulį, turi susitarti, suderinti planuojamas studijų veiklas, kad jų visuma ir darbo laikas, reikalingas joms atlikti, atitiktų moduliui priskirtą kreditų skaičių.

Kreditų priskyrimas studijų dalykui/moduliui turi būti periodiškai peržiūrimas ir atnaujinamas remiantis stebėseną ir studentų teikiamu grįžtamu ryšiu. Studentai turi būti įtraukiami į kreditų priskyrimo procesą, kas apima nuolatinę studentų dalyvavimą studijų programos atnaujinimo procese ir stebėsenoje.

2.6. Studento darbo krūvis ir jo skaičiavimas

Pereinant prie studijų, orientuotų į studentą, būtina daugiau dėmesio skirti studentų mokymosi veiklos planavimui, organizavimui ir studento darbo krūvio bei studijų laiko apskaitai. Kokybiškos studijos dabar kelia daug reikalavimų akademinėi bendruomenei, nes dėstytojais ir studentais yra vienodai atskaitingi visuomenei ir vieni kitiems. Dėstytojais dažnai sako, kad jiems

³⁹ ECTS naudotojo vadovas: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/ects/guide_lt.pdf

tenka dirbti naudojant minimalius išteklius, kad darbo krūvis yra per didelis. Studentai sako, kad studijuodami jie kartais dirba daugiau darbo valandų, nei numatyta studijų programoje.

Pertvarkant aukštąjį mokslą ir pereinant prie vieningos studijų sistemos Europos Sąjungoje, pagrįstos ECTS kreditais (vieno ECTS kredito apimtis — 25-30 studento darbo valandų), intensyvėja diskusijos, **kaip** skaičiuoti studento darbo krūvį. Koks gi turėtų būti optimalus studentų darbo krūvis studijuojant? Per didelis krūvis kelia nuovargį, atsiranda sveikatos problemų, o jei jis per mažas, neišnaudojamos visos studijuojančiojo galimybės. Kitų valstybių patirtis rodo, kad studentų darbo krūvis turėtų būti toks pat kaip vidutinis dirbančiojo suaugusiojo žmogaus krūvis. Studentas, kaip ir kiti žmonės, turi teisę į normalų ir įveikiamą darbo krūvį. Kartais dieninių studijų studentai nurodo, kad jų darbo krūvis yra akivaizdžiai mažesnis, negu vidutiniškai dirbančio žmogaus.

Ligšiol studentų darbo krūvio skaičiavimui nebuvo skiriama daug dėmesio. Akivaizdu, kad dabar skaičiuojamas studentų darbo krūvis sudaro prielaidas studijų programos kritinei peržvalgai, jos įgyvendinamumo įvertinimui.

Studentų darbo krūvis neturėtų būti mechaniškai **perskaičiuojamas į europinius (ECTS) kreditus** (t. y. dauginant buvusius nacionalinius kreditus iš 1,5). Skaičiuojant studento darbo krūvį būtina atsižvelgti į daugybę veiksnių, nuo kurių priklauso studijų programos įgyvendinimas, ar formuluojami studijų programos siekiniai yra sėkmingai pasiekiami per planuojamą studijų laiką ir tampa realiais studijų rezultatais, demonstruojamais apibendrinamojo vertinimo metu. Labai svarbu, kad planuojamas studijų laikas, numatytas studijų programos profilis ir jį sudarantis studijų siekinių sąrašas būtų optimalūs įgyvendinant studijų programą. Kuriant naują (ar atnaujinant esamą) studijų programą, į studentų darbo krūvio projektavimą svarbu žiūrėti kompleksiskai ir jį modeliuoti siejant su formuojamaisiais studijų siekiniais. Projektuojamojoje (ar revizuojamojoje) studijų programoje akademinės bendruomenės nariai, atsižvelgdami į šalies ūkio vystymosi perspektyvą, gali siūlyti į numatomų ugdyti kompetencijų sąrašą įrašyti vienokias kompetencijas, darbdaviai — kitokias. Taigi šis sąrašas gali nuolat ilgėti. Planuojamo bendrojo studijų programos laiko gali nepakakti, jei norimų siekti žinių ir kompetencijų sąrašas yra per ilgas. Todėl studijų siekinių, formuojamų visai studijų programai (taip pat moduliui ar dalykui), skaičius turėtų būti toks, kad jį būtų galima sėkmingai įgyvendinti, kad tai nekeltų studentų darbo krūvio ir studijų kokybės problemų.

Studentų darbo krūvio planavimas. Studentų darbo krūvio skaičiavimui mes naudojame ECTS kreditus, kurie yra studijų programos (ir jos dalių) apimtys matavimo vienetai, todėl jie naudojami ir kaip planavimo, ir kaip priežiūros, ir kaip darbo krūvio apskaitos instrumentas.

Studento mokymosi krūvis apima visas mokymosi veiklas, kurių reikia, kad būtų pasiekti studijų siekiniai (kad jie virstų studijų rezultatais, tai yra, kad studentas žinotų, gebėtų daryti, tai, kas buvo suplanuota). Tai laikas, kai studentai dalyvauja paskaitose, seminaruose, savarankiškai mokosi, atlieka praktiką, rengiasi vertinimui ir yra vertinami. Kiekvienai studijų veiklai numatomas skirtingas studentų darbo krūvis.

Siekiant studijų rezultatų, studentų mokymosi krūvį veikia daugybė veiksnių: studijų programos struktūra, kontekstas, mokymo proceso organizavimas, paties studento gebėjimai, darbštumas, jau įgytų žinių kiekis. Patirtis rodo, kad ir mažiau žinių bei gebėjimų turintis studentas gali sėkmingai studijuoti. Labiau besistengiantis ir skiriantis daugiau laiko gali gauti aukštesnius įvertinimus, nei gabesnis studentas, nepakankamai besistengiantis ir skiriantis per mažai laiko. Vadinas, yra ryšys tarp studento pastangų, jo darbui skiriamo laiko ir studijų rezultatų. Kitaip tariant, laikas, kurio reikia tam pačiam siekiniui pasiekti, skirtingiems studentams yra ne vienodas. Nepaisant šių skirtumų, kalbame apie sutartinį darbo laiką, kurio studentui vidutiniškai galėtų prireikti tam tikro lygio nustatytiems studijų siekiniams pasiekti. Kitaip tariant, planuojant studentų darbo krūvį, orientuojamasi į vidutinį studentą.

Studento darbo krūvio struktūra gali priklausyti nuo aukštojo mokslo institucijos specifikos, t. y. nuo to, kokioje aukštojo mokslo institucijoje (universitete ar kolegijoje) ir kokioje studijų pakopoje studijuoja studentas. Konkreti profesijos bakalauro, akademinio bakalauro ar magistro studijų programa turi savo tikslus, kurių įgyvendinimo siekia pasitelkdama tam tikrą studijų programos sąrangą ir struktūrą, taigi studento darbo krūvis gali priklausyti nuo to, kurioje studijų programoje studijuojama, žiūrėti pavyzdį žemiau: Skirtumai tarp koleginių ir universitetinių studijų programų studentų darbo krūvio.

PAVYZDYS⁴⁰

Profesinis bakalauras išimtinai orientuotas į konkrečių socialinių problemų sprendimą pakankamai aiškiai apibrėžtoje aplinkoje / sąlygose.

Bakalauras dirba labiau kintančioje, mažiau apibrėžtoje aplinkoje, kurioje reikalinga daugiau pagalbos teikimo konteksto išmanymo, ne tik tiesioginio socialinio darbo, bet ir organizavimo gebėjimų.

Magistras dirba kintančioje, neapibrėžtoje aplinkoje, kurioje reikalinga išmanyti socialinę politiką, plačiai matyti pagalbos teikimo kontekstą, turėti organizavimo, vadybos gebėjimų, mokėti inicijuoti ir valdyti pokyčius.

⁴⁰ *Socialinio darbo studijų krypties kompetencijų plėtotės aprašas (metodika)* (2011): Parengė: Romas Lazutka, Birutė Švedaitė-Sakalauskė, Jurgita Zabulytė-Kupriūnienė, Laimutė Žalimienė, Lidija Kondrašovienė, Rasa Naujanienė, Violeta Gevorgianienė

Socialinio darbo studijų programos struktūrinės dalys	Profesinis bakalauras	Bakalauras	Magistras
Studijų programos pagrindų dalis / Specialioji (profesinė) dalis (Studijų krypties dalykai)	Daugiau laiko skiriama konkrečių socialinių problemų sprendimui	Daugiau laiko skiriama socialinės politikos temų nagrinėjimui, tiriamajai veiklai, organizavimo gebėjimams	Daugiau laiko skiriama socialinės politikos temų nagrinėjimui, tiriamajai veiklai, pokyčių valdymui

Priklausomai nuo studijų pakopos ir modeliujamos studijų programos struktūros gali skirtis planuojamas laikas pagrindinėms studijų programos dalims (bendrauniversitenio lavinimo dalykų ir studijų krypties dalykų blokams, praktikai, specializacijos (pasirenkamų dalykų) blokui, baigiamajam darbui). Taip pat svarbu atsižvelgti į aukštosios mokyklos strategiją: kurioms studijų sritims teikiamas prioritetas, koks modeliujamas besimokančiojo ir rengiamo specialisto portretas. Tai gali būti atspirties taškas pradedant skaičiuoti studento darbo krūvį.

Studentų studijų laiko sąnaudas lemiantys veiksniai. Studentų darbo laiko sąnaudos gali priklausyti nuo kitų, tačiau su studijomis, jų pobūdžiu ir formomis susijusių veiksnių. Svarbūs studento darbo krūvio planavimui ir skaičiavimui gali būti šie veiksniai:

- *studijų programų specifika* (studijų pakopa, bendras planuojamas laikas studijų programai, profesijos, kuriai rengiami specialistai specifika, pvz., kai kur reikia daugiau laiko skirti individualiam kontaktiniam darbui ar pratyboms)
- kontaktinis studijų laikas (paskaitų, seminarų pratybų, laboratorinių darbų ir kt.);
- savarankiško darbo laikas (pvz., pasirengimas seminarams, pratyboms, laboratoriniams darbams, darbas su informacijos šaltiniais, įvairios teorinės ir praktinės užduotys, skirtos konkrečių programoje numatytų gebėjimų ugdymui);
- konsultacijų laikas (individualus ir grupinis konsultavimas, realus ir virtualus);
- konkrečių studijų ir vertinimo metodų taikymo laikas (darbui auditorijoje ir namuose, pvz. individualūs ir grupiniai projektai, atvejo studijos, vieši darbų pristatymai ir aptarimai ir pan.);
- studentų mokymosi patirtis (pvz., pirmo kurso studentams reikia planuoti mažesnės apimties savarankiškus darbus, skirti daugiau laiko jų atlikimui);

- studijų organizavimo ypatumai (srautai ar mažos grupės; tradicinės studijos, mišrus mokymasis, nuotolinės studijos; susipažinimo su laboratorine aplinka ir įranga laikas; susipažinimo su elektroninio mokymosi aplinka laikas (gali prireikti papildomai 8-24 val.);
- studijų išteklių prieinamumas (ar tenka gaišti laiką šaltinių paieškai: jų ribotas skaičius bibliotekoje, ar jie lengvai prieinami, pvz., yra interneto prieiga prie duomenų bazių, šaltinių elektroninėse laikmenose).

Skaičiuojant studentų darbo krūvį galima būtų atsižvelgti dar į keletą dalykų: studentų asmeninius gebėjimus, akademinį pajėgumą ir mokymosi tempą. Ypač, jei bus siekiama orientuotis ne į vidutinį studentą, o norima individualizuoti studijas. Studento darbo krūvis taip pat dažniausiai didėja, bent pradiniam etape, kol išmokstama planuoti studijų laiką, organizuoti savo individualų darbą. Labai svarbu, kad jau studijų programos kūrimo ar tobulinimo etape būtų atsižvelgta į tai, kokios studijų formos bus naudojamos, ar yra studentams prieinamų informacijos šaltinių. Jei tokių šaltinių yra pakankamai ir jie lengvai prieinami, akivaizdu, kad studento darbo krūvis mažėja. Jei laboratorijų yra pakankamai, jei jų darbo grafikas yra tinkamas, jei studentams ir dėstytojams nereikia naudotis kitų organizacijų ištekliais, technine baze ir pan. mokomiesiems eksperimentams atlikti, darbo krūvis mažėja.

Dėstytojams, skaičiuojantiems studento darbo laiko sąnaudas savo dėstomo dalyko ar modulio siekiniams pasiekti, būtina atsižvelgti į tuos pačius, anksčiau minėtus, veiksnius. (Žr. žemiau pateikiamą pavyzdį- Dalykui skiriamos valandos ir projektuojamas studento darbo krūvis).

PAVYZDYS⁴¹

Planuojamam *Chemijos istorijos* dalykui skiriama 10 ECTS (250-300 valandų):

1. Dalyko seminaras: 2 val. per savaitę x 14 savaitė = 28 val. = **1 ECTS kr.**

2. Vadovėlių studijavimas (apie 500 psl.) ir egzamino laikymas — 6 psl. per val. = 83 val. = **3 ECTS kr.**

3. 7-10 psl. rašto darbas (turi būti perskaityta 700-1000 psl.) = 140 val. = **5 ECTS kr.**

4. Grupės narių parašytų darbų skaitymas ir komentavimas (kritiniai komentarai) — (2 val. per savaitę x 14 sav. = 28 val. = **1 ECTS kr.**)

Iš viso: 1 + 3 + 5 + 1 = 10 ECTS kr.

⁴¹ Chemijos studijų krypties kompetencijų plėtotės aprašas (2011). Parengė A. Beganskienė, A. Brukštus S., Budrienė, H. Cesiulis, V. Gefenas, A. Prichodko, R. Raudonis, N. Ružienė, E. Valatka, V. Vičkačkaitė

Kaip matome šiame pavyzdyje, projektuojant darbo laiką, dalyko siekiniams pasiekti, daugiau laiko skiriama savarankiškam studentų darbui su informacijos šaltiniais ir rašto darbo parengimui.

Studijų ir vertinimo metodų ir darbo laiko sąsajos. Studentų darbo krūvis gali priklausyti ir nuo to, koks bus kontaktinio studijų laiko ir savarankiškoms studijoms skirto laiko santykis. Jis gali priklausyti nuo studijų metodų, kurie gali būti taikomi dirbant auditorijoje dėstytojui vadovaujant ir studentams dirbant savarankiškai bei atliekant paskirtas individualias arba grupines darbo užduotis. Čia svarbus vaidmuo tenka dėstytojų vadovaujamoms realioms arba virtualioms studijoms. Pateikiamas pavyzdys: Kontaktinio ir savarankiško darbo laikas, priklausomai nuo taikomų studijų metodų.

PAVYZDYS⁴²		
<p>Visas mokymosi laikas gali būti suskirstytas į tris dalis:</p> <ul style="list-style-type: none"> • studento preliminarus darbas prieš kontaktines valandas; • kontaktinės valandos; • studento savarankiškas darbas po kontaktinių valandų. <p>Savarankiško darbo apimtį galima sieti su studijų metodu, numatant kontaktinių ir savarankiško darbo valandų priklausomybę nuo studijų metodo.</p>		
Studijų metodas	Kontaktinės valandos	Savarankiškas darbas (val.)
Tradicinė paskaita	1	3
Pasyvus demonstravimas	1	2
Aktyvus mokymasis	1	2-3
Darbas grupėje	1	2
Užduočių atlikimas	1	3
Aktyvus demonstravimas	1	2
Probleminis mokymasis	1	5
Seminarai	1	2-4
<p>Informacinėmis–komunikacinėmis technologijomis grįstos studijos. Įvertinant virtualaus mokymosi laiką, reikia atsižvelgti į šiuos faktorius:</p>		

⁴² *Chemijos studijų krypties kompetencijų plėtotės aprašas* (2011): Parengė A. Beganskienė, A. Brukštus, S. Budrienė, H. Cesiulis, V. Gefenas, A. Prichodko, R. Raudonis, N. Ružienė, E. Valatka, V. Vičkačkaitė

Laikas atskirtoms užduotims atlikti;
 komunikavimo su dėstytoju ir bendramoksliais laikas;
 laikas nurodytai literatūrai perskaityti;
 laikas reikalingos medžiagos paieškai;
 laikas kontaktiniam nuotoliniam mokymuisi;
 laikas susipažinimui su mokymosi aplinka.

Jeigu studentas anksčiau nebuvo susipažinęs su elektronine mokymosi aplinka, gali prireikti 8-24 val. papildomo darbo. Elektroniniam komunikavimui skiriamas laikas yra 100-200 ženklų per minutę. Naujai programų įrangai įsisavinti reikia numatyti 8 val. Studentui tekti gali prarasti laiką dėl techninių nesklandumų. Virtualaus mokymosi kontaktinės valandos skaičiuojamos analogiškai kaip ir tradicinių mokymo metodų.

Iš pateikto pavyzdžio akivaizdu, kad studento darbo krūvis gali priklausyti nuo to, kokios užduotys yra planuojamos studentams prieš ar po darbo auditorijoje, taip pat nuo to, ar vyksta tradicinis mokymasis ar virtualus, kada pasitelkiamos informacinės komunikacinės technologijos, kuriomis grindžiamos studijos.

Svarbu atkreipti dėmesį į užduotis, kurias atlieka savarankiškai besimokantis studentas. Darbo laikas, reikalingas skirtingo tipo užduotims (pvz., rašto darbams, žodiniams pristatymams, privalomos literatūros studijavimas) atlikti, gali labai skirtis. Žiūrėti žemiau pateikiamą pavyzdį : Laiko sąnaudos skirtingo tipo užduotims atlikti.

PAVYZDYS⁴³

Savarankiškam užduočių atlikimui skiriamas laikas priklauso nuo užduoties tipo.

Rašto darbas. Darbo laikas skaičiuojamas pagal formulę: 100 žodžių / 1 valanda.

Pristatymas žodžiu. Jei pristatymo trukmė 1 val., jam paruošti reikia mažiausiai 6 val.

Literatūros skaitymas. Studentai turi žinoti, ar tai privaloma (būtina egzaminui išlaikyti), ar papildoma literatūra. Studijuojamas tekstas bus gerai suvoktas jį perskaičius **tris** kartus (t. y. knygos skaitymas susideda iš trijų stadijų):

1. Knygos žvalgomas skaitymas;
2. Atidus, analitinis skaitymas pasižymint svarbiausius dalykus;
3. Peržiūrėjimas (pa(si)kartojimas).

100-ui puslapių lengvai skaitomo teksto reikia 20 val., 100-ui puslapių sunkaus teksto arba teksto užsienio kalba reikia 30 val. Laiką skaitomo teksto įsisavinimui galima skaičiuoti ir pagal teksto sudėtingumą bei žodžių kiekį. Laikas dar turi būti padaugintas iš skaičiaus, parodančio, kiek kartų skaityta (pvz., 3 kartai).

Teksto skaitymo laiko rekomendacijos

Teksto	Laikas, būtinas atidžiam skaitymui
--------	------------------------------------

⁴³ *Chemijos studijų krypties kompetencijų plėtotės aprašas* (2011): Parengė A. Beganskienė, A. Brukštus S. Budrienė, H. Cesiulis, V. Gefenas, A. Prichodko, R. Raudonis, N. Ružienė, E. Valatka, V. Vičkačkaitė

sudėtingumas	Humanitarinis tekstas	Techninis tekstas
Lengvas	100 žodžių / min	60 žodžių / min
Vidutinio sudėtingumo	70 žodžių / min	40 žodžių / min
Sudėtingas	40 žodžių / min	25 žodžiai / min
Sudėtingos matematinės lygtys	-	1 lygtis / min

Jeigu studentas skaito knygą rengdamasis pranešimui, skaitymas yra labiau motyvuotas ir efektyvesnis, rašymas lengvina suvokimą, todėl gali pakakti perskaityti vieną kartą. Jeigu knyga naudojama tiriamojo darbo literatūros apžvalgai rengti, paprastai ji nėra skaitoma nusekliai, o tik atskiros dalys. Tačiau ir tokiam darbui reikia nemažai laiko, kurį reikia įvertinti (galima skaičiuoti pagal žodžių kiekį)

Paprastai studentams prireikia daug laiko studijuojant įvairius informacijos šaltinius, taigi svarbu planuojant jų darbo laiką atsižvelgti į skaitymo pobūdį (žvalgomasis, analitinis skaitymas) bei teksto sudėtingumą, nes laiko sąnaudos, skirtos skaitymui gali labai skirtis.

Studento darbo laiko sąnaudos taip pat priklauso ir nuo to, kokios **vertinimo formos ir metodai** bus taikomi. Ar bus numatomas formuojamasis (tarpinis) vertinimas, kuomet studento gaunamos savarankiško darbo užduotys yra nuolat vertinamos, ar bus taikomos kaupiamojo vertinimo formos (pvz., aplanko metodas). Įvairių vertinimo metodų taikymas — svarbus pateikiant įrodymus apie pasiektus studijų programos ir atskiro dalyko ar modulio studijų siekinius.

Planuojant studentų mokymosi laiką būtina atsižvelgti ir į dalyko sudėtingumo lygį. Kontaktinio studijų laiko apimtis yra didesnė bakalauro ir mažesnė — magistro studijose. Tačiau magistrantūros studijose reikia gilesnio studijuojamų dalykų suvokimo. Sudėtingumo lygis gali būti įvertintas dauginant savarankiško darbo valandas iš tam tikro koeficiento. Pavyzdžiui, bakalauro studijose kontaktinio ir savarankiško darbo laiko santykis yra 1:2 (pvz., 20 val. paskaitų atitinka 40 val. savarankiško darbo), o magistrantūros studijose savarankiško darbo apimtis gali būti dvigubai didesnė.

Studentų darbo krūvio planavimo ir skaičiavimo žingsniai. Rekomenduojami trys žingsniai, kurie padėtų planuoti studentų mokymosi krūvį: 1) studentų darbo krūvio projektavimas (dėstytojo planas); 2) numatyto darbo krūvio patikslinimas, vadovaujantis studentų vertinimais; 3) dėstytojų planuoto darbo krūvio koregavimas, vadovaujantis studentų vertinimais. Aptarkime juos išsamiau.

(I) Studentų darbo krūvio projektavimas (dėstytojo planas). Paprastai dėstytojas apytiksliai žino, ko galima reikalauti ir tikėtis iš studento konkrečioje studijų programoje. Dėstytojas žino studijų programos kokybės kriterijus. Vadovaudamasis savo darbo patirtimi, ji(s) gali nuspręsti, kokios studijų užduotys geriausiai tinka konkretaus dalyko

ar modulio siekiniams pasiekti, ir kiek vidutiniškai studentui reikia laiko kiekvienai užduočiai atlikti.

Darbo valandomis išreikštas mokymosi krūvis turi atitikti studijų dalykui arba moduliui numatytą kreditų skaičių. Tokiam studijų laiko skaičiavimui galima pasinaudoti 8 lentele.

8 lentelė

Studentų darbo krūvio planavimas

Studijų programa			
Studijų dalyko / modulio pavadinimas, kreditų skaičius			
Studijų pakopa (profesijos bakalauras, bakalauras, magistrantūra, doktorantūra)			
Plėtojamos studijų programos kompetencijos:			
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
Siekiniai	Studijų veikla	Numatytas studentų darbo krūvis, val.	Įvertinimas (pastabos)
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			

Dėstytojai turi pasirengti tokias didaktines priemones, kurios optimaliai išnaudotų užduotims skirtą laiką pagal numatytą kreditų skaičių. Studijų procesui pasibaigus, dėstytojas įvertina, ar numatyta studijų veikla (kontaktinės, savarankiškos studijos ir vertinimas) padeda pasiekti numatytus studijų siekinius ir atitinka kreditus.

(2) Numatyto darbo krūvio patikslinimas, vadovaujantis studentų vertinimais. Galimi įvairūs būdai patikrinti, ar numatytas studentų mokymosi krūvis yra tinkamas. Pirma, semestro pabaigoje gali būti naudojami įvairūs klausimynai. Antra, aiškinantis, ar teisingai suskaičiuotas studentų darbo laikas, pasinaudojus ta pačia, krūvio planavimui naudojama lentele (žr. 12 lentelę), galima prašyti studentų ją užpildyti ir nurodyti laiką, kuris realiai buvo skirtas studijų rezultatams pasiekti.

(3) Planuoto darbo krūvio koregavimas, vadovaujantis studentų vertinimais. Jeigu dėstytojo ir studentų darbo krūvio įvertinimai nesutampa, gali tekti koreguoti studijų veiklą ir numatytą studento darbo krūvį. Tik ilgalaikis (ne vieno semestro) įgyvendinamos studijų programos stebėseną leidžia pamatyti šį neatitikimą. Tikslinant darbo krūvį galima keisti

modulio (ar dalyko) apimtį, išreikštą kreditais. Tai gali visą studijų programą, reikalauti esminės visos studijų programos peržiūros, jos struktūrinių komponentų (modulių / dalykų) pertvarkos ir geresnio subalansavimo.

Daugiametė dėstytojų patirtis panašiose programose yra pagrindinis atskaitos taškas skaičiuojant studentų darbo krūvį. Vienas svarbiausių metodų, šios užduoties atlikimui — dėstytojų diskusijos. Kitas metodas — kritinė kitų šaltinių (tyrimų apie studentų požiūrį į savo darbo krūvį studijose, ar kitos prieinamos statistikos) analizė. Diskutuojant ir analizuojant būtina atsižvelgti į esamą organizacijos situaciją (pvz., laboratorijų atnaujinimo, kitus investicijų planus ir pan.), įvertinti ateities perspektyvas.

Apibendrinant šį skyrių, dar kartą pabrėžiame, kad studijų programos kūrimo procesas yra labai sudėtingas, reikalaujantis sisteminio požiūrio, t. y. visų aptartų komponentų jungimo į visumą atsižvelgiant į jų sąsajas ir tarpusavio ryšius. Tik taip įmanoma užtikrinti studijų programos veiklų vientisumą ir išvengti fragmentacijos.

Dėmesys bendrųjų ir dalykinių (būdingų studijų kryptims) kompetencijų plėtotei skirtinas visoje programoje. Visi komponentai — kompetencijos, studijų siekiniai, turinys, numatyti tinkami studijų (dėstyimo ir mokymosi) metodai, vertinimas — turi nuosekliai ir prasmingai vienas kitą papildyti.

3. Bendrųjų kompetencijų ugdymas(is)

Šiuolaikinės aukštosios mokyklos paskirtis — atliepti kintančius žinių visuomenės poreikius. Jos proaktyvi pozicija šių pokyčių atžvilgiu, jos tobulėjimas yra svarbus visuomenės pažangos garantas. Šiuolaikinei visuomenei reikia visapusiškai išsilavinusių specialistų, todėl bendrųjų kompetencijų ugdymas neatsiejama studijų programų dalis. Bendrosios kompetencijos yra reikšmingos siekiant visų keturių Europos Sąjungos aukštosioms mokykloms keliamų pagrindinių uždavinių:

- padėti besimokančiajam tapti nuolat tobulėjančiu profesionalu;
- sustiprinti besimokančiojo įsidarbinimo ir išlikimo darbo rinkoje galimybes;
- padėti besimokančiajam tapti sąmoningu ir aktyviu visuomenės nariu;
- skatinti asmeninį tobulėjimą ir prasmingą veiklą.

Tuning projekte daug dėmesio skiriamas bendrųjų kompetencijų ugdymui. Kaip jau aptarta pirmajame skyriuje, projekto dalyviai susitarė dėl tokios kompetencijos sampratos: „Kompetencijos yra dinamiškas kognityvinių ir metakognityvinių įgūdžių, žinių ir sampratų, tarpasmeninių, intelektinių ir praktinių įgūdžių bei vertybių junginys. Ugdyti šias kompetencijas yra visų švietimo programų <...> paskirtis“⁴⁴.

Akademinis aukštųjų mokyklų personalas formuluoja studijų siekinius ir numatomas ugdyti bendrąsias ir dalykines kompetencijas, konsultuodamasis su vidaus ir išorės partneriais. Kiekvieno asmens įgyjamos kompetencijos lyginamos su kompetencijomis ir siekiniais, suformuluotais programoje. Siekinių visuma sudaro prielaidas žmogui ugdytis, plėtoti (ar atskirais atvejais ir įgyti) konkrečiai profesijai reikalingas kompetencijas. Sėkmingai baigus visą studijų programą, įgyjamas visas studijų programoje planuotas kompetencijų rinkinys, kurį sudaro bendrosios ir dalykinės kompetencijos. Dalykinės kompetencijos yra siejamos su studijų disciplina, atspindi studijų programos (ar dalyko) specifiką, sudaro profesijos pagrindą. Bendrųjų kompetencijų pagrindą sudaro perkeliameji gebėjimai, kurie reikalingi visiems studentams (nesvarbu, kokioje studijų programoje studijuoja), norintiems sėkmingai baigti studijas ir įgyti tokią kvalifikaciją, kuri leistų lengvai įsidarbinti ir vėliau išlikti darbo rinkoje, padėtų toliau mokytis ir tobulėti, prisiišti etinius

⁴⁴ *TUNING, Europos švietimo struktūrų suderinimas. Universitetų indėlis į Bolonijos procesą* (2009). TUNING projektas, Vilniaus universitetas; psl. 2.

įsipareigojimus, būti aktyviu visuomenės nariu ir prasmingai dalyvauti įvairiose veiklose. Toliau aptariami aktualūs praktiniai bendrųjų kompetencijų ugdymo ir plėtojimo klausimai.

3.1. Bendrųjų kompetencijų vieta studijų programose ir studijų pakopose

Kuriant Europos aukštojo mokslo erdvę, kaip nurodoma ES Kvalifikacijų sąraangoje⁴⁵, aukštojo mokslo uždaviniai yra ketveriopi. Pirma, aukštoje mokykloje žmogus turi turėti galimybę įgyti profesiją, įgyti galimybę įsidarbinti. Antra, aukštasis mokslas turi padėti žmonėms pasirengti gyventi demokratinėje visuomenėje ir ginti demokratijos vertybes, būti pilietiškais. Trečia, aukštajame moksle akcentuotinas asmeninis augimas. Ketvirta, aukštoji mokykla turi skatinti naujovėms ir mokslinei pažangai atvirą asmens ugdymąsi.

Bendrosios kompetencijos, dar vadinamos perkeliamosios kompetencijos yra reikšmingos siekiant visų keturių pagrindinių uždavinių.

Bendrųjų kompetencijų apibrėžimui skiriamas nemenkas dėmesys. Apie jas, kaip esmines, būtinas žinių visuomenei, aktyviam pilietiškumui, socialinei integracijai, kalbama Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijoje „Dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi kompetencijų“ (2006). Šiame dokumente išskiriamos pagrindinės aštuonios kompetencijos:

- *bendravimas gimtąja kalba;*
- *bendravimas užsienio kalbomis;*
- *matematiniai gebėjimai ir pagrindiniai gebėjimai mokslo ir technologijų srityse;*
- *skaitmeninis raštingumas;*
- *mokymasis mokytis;*
- *socialiniai ir pilietiniai gebėjimai;*
- *iniciatyva ir verslumas;*
- *kultūrinis sąmoningumas ir raiška*⁴⁶.

Šis ir kiti ES ir Lietuvos Respublikos švietimą reglamentuojantys dokumentai pabrėžia, kad pagrindinis bendrųjų kompetencijų ugdymo aukštosiose mokyklose tikslas — formuoti mokymosi visą gyvenimą kultūrą ir mokymosi visą gyvenimą gebėjimus, siekiant padėti besimokančiajam tapti nuolat tobulėjančiu profesionalu; sustiprinti besimokančiojo įsidarbinimo ir ilgalaikio išlikimo

---

⁴⁵ES Kvalifikacijų sąraanga: prieiga internete: http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/050218_QF_EHEA.pdf, 2005; 23 (2010 09 24)

⁴⁶ Daugiau apie tai žr.: Recommendation of the European Parliament and the Council, of 18 December 2006, on Key Competences for Lifelong Learning [Official Journal L 394 of 30.12.2006]: prieiga internete: http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/c11090_en.htm (2010 08 14)

darbo rinkoje galimybes; padėti besimokančiajam tapti sąmoningu ir aktyviu visuomenės nariu; skatinti besimokančiojo asmeninį tobulėjimą ir prasmingumo siekį veikloje.

Bendrujų kompetencijų konkretinimas. Planuojant studijas aukštojoje mokykloje anksčiau įvardinti tarptautinio ir nacionalinio lygmens siekiai turi būti toliau detalizuojami ir konkretinami atsižvelgiant į studijų kryptių, studijų pakopų⁴⁷ ir studijų programų specifiką. Bendrujų kompetencijų konkretinimas ypač svarbus studijų programose. Įvardintos bendrosios kompetencijos turi derėti su ugdomomis specialiosiomis / dalykinėmis kompetencijomis. Pateikiame pavyzdį, kaip tai atrodo konkrečioje studijų programoje.

PAVYZDYS⁴⁸

Informacinių technologijų studijų programa, atsižvelgiant į anksčiau įvardintus siekius, gali būti skirta šių bendrujų kompetencijų ugdymui:

- gebėjimui nuolat mokytis ir tobulėti atsižvelgiant į nuolatinius pokyčius IT srityje, susijusius su technologijų vystymusi;
- gebėjimui ir vadovauti IT projektams, ir būti efektyviu projekto komandos nariu;
- gebėjimui dirbti grupėje, kurią sudaro įvairių tautų ir kultūrų atstovai;
- gebėjimui komunikuoti profesinę informaciją įvairioms tikslinėms grupėms;
- gebėjimui dirbti laikantis profesinių asociacijų apibrėžtų veiklos standartų;
- gebėjimui aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime.

Pažymėtina, kad bendrujų kompetencijų apibūdinimas konkrečioje studijų programoje priklauso ne tik nuo dalykinės srities, bet ir nuo nacionalinių tradicijų bei aukštosios mokyklos puoselėjamų vertybių.

3.2. Kuo vadovautis sudarant bendrujų kompetencijų sąrašą konkrečiai studijų programai?

Egzistuoja įvairūs rekomenduojamų bendrujų kompetencijų sąrašai, dar įvairesni yra atskirų bendrujų kompetencijų apibūdinimai. Ugdytinų kompetencijų sąrašus galima rasti įvairiuose teisės

⁴⁷ Čia gali praversti „Dublino aprašai“. Juos galima rasti šios metodikos 1a ir 1b prieduose.

⁴⁸ Goscinski, A., Campbell, M., Dew, R., Horan, P., Newlands., D., Rough, J., Silcock, J., Zhou, W.. An IT Bachelor Degree Using Modern Technologies to Illustrate Core Concepts and Principles and Building Generic Skills. *Education and Information Technologies*, 10:4, 2005, p. 361-379.

aktuose, reglamentuojančiuose švietimo procesus— pavyzdžiui, studijų kryptių reglamentuose, kvalifikacijų sąrangos dokumentuose. Svarbiausių tam tikrų sričių bendrųjų kompetencijų sąrašus teikia įvairios profesinės asocijuotos struktūros, įmonių konsorciumai ir pan. Studijų programų rengėjams visi šie sąrašai, taip pat ir konsultacijos su įvairiomis interesų grupėmis gali būti vertingos ir padėti konkrečiai studijų programai suformuluoti numatomas ugdyti bendrąsias kompetencijas.

Vieną universalių bendrųjų kompetencijų sąrašų pateikė Europos Aukštojo mokslo struktūrų suderinimo projekto komanda. Atlikto empirinio tyrimo pagrindu buvo suformuluotos bendrosios kompetencijos (*generic competences*), būtinos įgyti kiekvienam aukštąjį išsilavinimą įgijusiam specialistui. Bendro susitarimo pagrindu suformuluotų 30 bendrųjų kompetencijų (*generic competences*), į kurias, kaip numatomus pirmos studijų pakopos (bakaluro) aukštojoje mokykloje siekinius (*learning outcomes*), turi orientotis visos aukštosios mokyklos, reformuojančios studijas⁴⁹. Jos buvo suklasifikuotos į tokias grupes:

- **Instrumentinės kompetencijos** (*instrumental competences*) — tai kognityviniai, metodologiniai, technologiniai ir lingvistiniai gebėjimai;
- **Interpersonalinės kompetencijos** (*interpersonal competences*) — tai individualūs gebėjimai arba socialiniai (interakcijos ir bendradarbiavimo) įgūdžiai;
- **Sisteminės kompetencijos** (*systemic competences*) — visuminiai gebėjimai ir įgūdžiai pažinti visą sistemą (derinant supratimą, jautrumą / jausmingumą (*sensibility*) ir žinojimą). Šios kompetencijos formuojasi anksčiau įgytų instrumentinių ir interpersonalinių kompetencijų pagrindu.

9 lentelė

Instrumentinės kompetencijos

<ul style="list-style-type: none"> • Gebėjimas atlikti analizę ir sintezę • Gebėjimas organizuoti ir planuoti • Bazinių bendrųjų žinių įgijimas • Profesijos pagrindą sudarančių bazinių žinių įgijimas • Bendravimas (žodžiu ir raštu) gimtąja kalba • Antrosios kalbos mokėjimas • Elementarūs skaičiavimo gebėjimai • Informacijos valdymo gebėjimai (gebėjimas gauti informaciją iš įvairių šaltinių ir ją analizuoti)
--

⁴⁹ Europos švietimo struktūrų suderinimas. Universitetų indėlis į Bolonijos procesą. Įvadas. Švietimo mainų paramos fondas.

<ul style="list-style-type: none"> • Problemų sprendimas • Sprendimų priėmimas
--

10 lentelė

Interpersonalinės kompetencijos

<ul style="list-style-type: none"> • Kritikos ir savikritikos gebėjimai • Gebėjimas dirbti komandoje • Interpersonaliniai (sąveikos) įgūdžiai • Gebėjimas dirbti tarpdalykinėje komandoje • Gebėjimas komunikuoti su kitų sričių ekspertais • Kultūrinės įvairovės ir multikultūriškumo supratimas ir pripažinimas • Gebėjimas dirbti tarptautinėje aplinkoje • Etinis įsipareigojimas (<i>ethical commitment</i>)
--

11 lentelė

Sisteminės kompetencijos

<ul style="list-style-type: none"> • Gebėjimas taikyti žinias praktikoje • Tyrimo įgūdžiai • Gebėjimas mokytis • Gebėjimas adaptuotis naujose situacijose • Gebėjimas generuoti naujas idėjas (kūrybingumas) • Gebėjimas vadovauti (<i>leadership</i>) • Kitų šalių kultūrų ir papročių supratimas • Gebėjimas autonomiškai dirbti • Projektų kūrimas ir valdymas (<i>project design and management</i>) • Iniciatyvumas ir verslininkiško dvasia (<i>Initiative and entrepreneur spirit</i>) • Rūpinimasis kokybe (<i>concern for quality</i>)
--

Suformulavus bendrąsias kompetencijas Tuningo projekto dalyviai ėmėsi atskirų dalykų specifinių kompetencijų (*subject-specific competences*) analizės. Apibūdinant dalykines kompetencijas buvo siekiama apibrėžti konkrečios studijų programos (pvz., istorijos) išmanymo, supratimo ir gebėjimų sritis.

Rengiant ES nacionalinės koncepcijos projektą šis sąrašas taip pat buvo naudojamas tiriant kompetencijų, siekiant nustatyti, kokios kompetencijos yra svarbiausios atskirose studijų kryptyse ir programose.

Šio projekto darbo grupėse buvo suformuotas visoms studijų kryptims universalus sąrašas, kurį sudaro vidutiniškai 30 bendrųjų kompetencijų. Sociologiniu tyrimu šis sąrašas buvo patikrintas ir patvirtintas kaip tinkamas visoms tyrime dalyvavusioms studijų kryptims.

Čia pateikiamas susistemintų bendrųjų kompetencijų pavyzdys bakalauro ir magistro studijoms, parodantis bendrųjų kompetencijų skirtumus pirmoje ir antroje studijų pakopose:

PAVYZDYS⁵⁰	
Savarankiškumas	
<i>Bakalauro studijos</i>	<i>Magistro studijos</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Atkaklumas, ryžtingumas ir savarankiškumas vykdant užduotis ir prisiimtus įsipareigojimus • Gebėjimas organizuoti ir planuoti savo darbą ir priimti sprendimus • Gebėjimas mokytis, ieškoti informacijos įvairiose šaltiniuose, ją apdoroti ir analizuoti 	<ul style="list-style-type: none"> • Gebėjimas plėsti akiratį, ieškoti naujos ar trūkstamos informacijos problemoms spręsti • Gebėjimas organizuoti ir planuoti, vykdant asmenines ar kolektyvines užduotis ir prisiimtus įsipareigojimus
Psichologiniai gebėjimai	
<ul style="list-style-type: none"> • Gebėjimas kurti naujas idėjas, pasitelkiant vaizduotę, emocijas ir jausmus (kūrybiškumas) • Gebėjimas dirbti grupėje ir siekti bendrų tikslų • Gebėjimas prisitaikyti prie naujų situacijų 	<ul style="list-style-type: none"> • Gebėjimas vadovauti, kurti naujas idėjas, jas perteikti ir įgyvendinti • Gebėjimas bendrauti ir motyvuoti žmones siekti bendrų tikslų • Gebėjimas reaguoti į naujas situacijas ir spręsti problemas • Gebėjimas abstrakčiai mąstyti, analizuoti ir sisteminti informaciją
Kritinis požiūris	
<ul style="list-style-type: none"> • Gebėjimas kritiškai ir savikritiškai vertinti darbo kokybę ir ją palaikyti • Gebėjimas reaguoti ir atsižvelgti į etinį, etninį, socialinį ir kultūrinį darbo kontekstą 	<ul style="list-style-type: none"> • Gebėjimas argumentuotai vertinti darbo kokybę • Gebėjimas analizuoti ir tinkamai reaguoti į kintančias gyvenimo situacijas socialiniu ir pilietiniu požiūriu
Komunikaciniai gebėjimai	
<ul style="list-style-type: none"> • Gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti darbo kolektyve • Gebėjimas bendrauti žodžiu ir raštu gimtąja ir užsienio kalba, naudotis komunikaciniais ir IT šaltiniais 	<ul style="list-style-type: none"> • Gebėjimas vadovauti ir organizuoti darbą tautinėje ir tarptautinėje aplinkoje • Gebėjimas bendrauti su žmonėmis, kurie nėra darbuotojo profesinės srities ekspertai

3.3. Bendrųjų kompetencijų ugdymo atsakomybės problema

Sparčiai kintančio veiklos pasauliui bendrųjų kompetencijų ugdymo svarba akivaizdi, nes būtent jos, labiau nei dalykinės kompetencijos, gali suteikti daugiau lankstumo ir padėti šiuolaikiniam žmogui rasti savo vietą kintančiame (veiklos) pasaulyje. Bendrosios kompetencijos

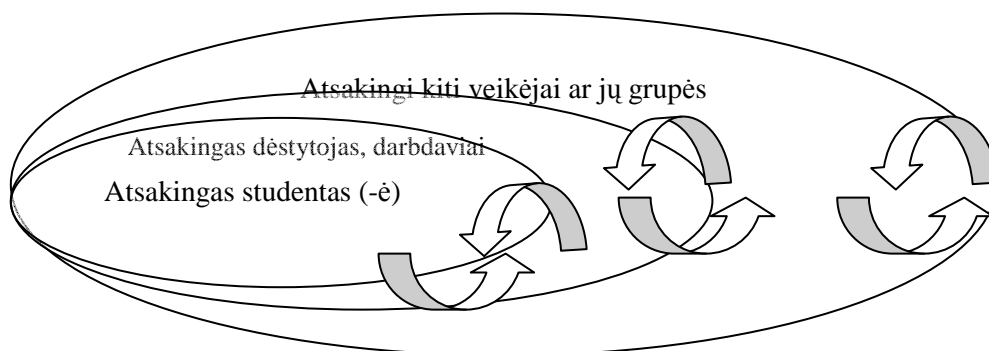
⁵⁰ Muzikos studijų krypties kompetencijų plėtotės metodika (2011). Parengė V. Umbrasienė, R. Rimšaitė

tampa ta gija, kuri eina per visas studijų programas, jos ugdomos ir plėtojamose per visą studijų procesą, visose studijų pakopose.

Bendrosios kompetencijos — tai tarytum „niekieno žemė“, nes tradicinėje aukštojoje mokykloje, kuri labiau koncentruojasi į dalykinį turinį ir dalykinių kompetencijų ugdymą, šis klausimas nekyla, visiems aišku, kad atsakingi dėstytojai dalykininkai. Dabar neišvengiamai kyla klausimas: **kas atsako už bendrųjų kompetencijų ugdymą?**

Atsakymas į šį klausimą — paprastas. Visi, tiesiogiai ar netiesiogiai dalyvaujantys specialistų rengime. Tai kolegiali studentų, dėstytojų, darbdavių, aukštųjų mokyklų (jų vadovų ir administracijos), taip pat įvairių kitų, su aukštuoju mokslu susijusių, institucijų ir ministerijų atsakomybė (žr. 7 pav.). Panagrinėkime jų atsakomybę atskirai.

Socialinių partnerių atsakomybė. Ir įstatymus leidžiančioji, ir vykdomoji valdžia yra atsakingos už sėkmingą aukštųjų mokyklų veiklą ir bendrųjų kompetencijų ugdymą. Pakankamas aukštųjų mokyklų finansavimas, teisinės sistemos lankstumas ir skaidrumas yra tam būtinos prielaidos.

4 pav. Atsakomybė už bendrųjų kompetencijų ugdymą(si)

Kitos socialinės institucijos, tokios kaip žiniasklaida, pristatančios plačiajai visuomenei gerosios ir vengtinios patirties pavyzdžius, taip pat socialinės ir sveikatos apsaugos institucijos gali būti paveikios. Nuo jų priklauso, ką studentai manys esant reikšminga savo, kaip profesionalo, piliečio ir asmens gyvenime. Studijų programos pertvarkymo etape ypač svarbus darbdavių, socialinių tinklų, bendruomenės, kitų šalių organizacijų vaidmuo. Darbdavių, socialinių tinklų, bendruomenės, kitų šalių specialistų konsultacijos gali padėti dėstytojams tiksliau suformuluoti konkrečios studijų programos bendrąsias kompetencijas ir padėti jas ugdyti. Profesijos (ar jų grupės) ateities išvalgos padeda įvardyti ir bendrąsias kompetencijas studijų programai. Konsultacijos su kitais kolegomis, darbdavių atstovais padeda atkreipti dėmesį į bent du aspektus.

Sėkmingas studijų programos įgyvendinimas visada priklauso nuo konkrečioje aukštojoje mokykloje studijų procesui sudaromų sąlygų. Studijų kokybė priklauso nuo jų administravimo

kokybės; nuo auditorijų, laboratorijų ir bibliotekų aprūpinimo reikalingais ištekliais ir įranga; nuo knygų, kitų mokymosi priemonių prieinamumo studentams ir dėstytojams. Aukštosios mokyklos administracijos bei palaikančiųjų padalinių koordinuotas, kokybiškas darbas yra būtinas sklandžiam, ritmingam studijų proceso organizavimui, kad studentai, siekdami visų studijų programoje suformuluotų kompetencijų ir studijų siekinių; galėtų sėkmingai įgyti ir bendrąsias kompetencijas.

Reikšminga studijų komiteto ir visos **akademinės bendruomenės atsakomybė**. Rengiant studijų programą dėl bendrųjų kompetencijų rekomenduotina konsultuotis su kolegomis akademinėje bendruomenėje ir su darbdaviais. Jei bendras bendrųjų kompetencijų ugdymo darbas vyksta sėkmingai, kiekvieno kurso pabaigoje priartėjama prie kompetencijų, kaip jos apibūdintos studijų programoje. Todėl, akivaizdu, kad bendrųjų kompetencijų plėtotė labai veikia dėstytojai ir kiti akademinės ir profesinės bendruomenės nariai.

Bendriausia studijų programos paskirtis yra padėti jauniems žmonėms pasiręngti gyventi šiuolaikiniame pasaulyje bei prisidėti prie tolesnės jo pažangos: mokslinės, technologinės, ekonominės, socialinės, ir naujų horizontų paieškos. Aukštosios mokyklos nariai dalyvauja ir mokslinėje, ir eksperimentinėje plėtroje, kurios rezultatai atskleidžiami studijose bei pritaikomi profesinėje veikloje. Akademinės bendruomenės nariai dažnai patys inspiruoja kaitą, pasiūlo naujus technologinius sprendimus, keičiančius reikalavimus vienai ar kitai profesijai. Svarbu, kad dėstytojai patys suvoktų savo atsakomybę ir mokytųsi, kad galėtų sėkmingai išugdyti studentų bendrąsias kompetencijas. Labiausiai atsakingas yra pats besimokantysis. Svarbu, kad ji/s suvoktų bendrųjų kompetencijų ugdymosi svarbą, kad pats ieškotų ir pasinaudotų visomis jam prieinamomis galimybėmis jas toliau plėtoti, studijuojant savo aukštojoje mokykloje, dalyvaujant mainų programose, atliekant praktiką įvairiose institucijose savo šalyje ir užsienyje, aktyviai dalyvaujant visuomeninėje veikloje.

Taigi galima teigti, kad už bendrųjų kompetencijų ugdymą(si) ir / ar plėtotę atsakingos visos minėtos grupės. Skiriasi tik jų atsakomybės laipsnis, kuris kinta.

Dėstytojo ir studento vaidmuo ugdant(is) bendrąsias kompetencijas. Modeliuojant didaktinę bendrųjų kompetencijų ugdymo sistemą svarbu suvokti koks yra dėstytojų ir studentų — pagrindinių studijų proceso dalyvių vaidmuo. Dėstytojas, kaip mokymo(si) proceso organizatorius, rengia bendrųjų kompetencijų ugdymo metodiką, išryškina bendrųjų ir specialiųjų kompetencijų sąsajas studijų procese, skiria užduočių, padedančias jas ugdytis, vertina įgytas kompetencijas studijuojant ir konsultuoja studentus dėl mokymosi strategijų pasirinkimo.

Studentų vaidmuo taip pat labai svarbus, ypač studentų grupės vaidmuo. Studijuodamas studentas turi išsiugdyti asmenines (instrumentines ir sistemines), ir tarpasmenines bendrąsias kompetencijas. Pastarosios ugdomos (pvz., gebėjimas dirbti komandoje) tik tarpasmeninės sąveikos būdu, t. y. grupėje. Darbas grupėje padeda mokytis bendrauti, kritiškai reflektuoti savo ir grupės dalyvių ugdymosi procesą, sąmoningai dalyvauti bendrųjų kompetencijų ugdymesi. Studentų vaidmuo didėja, nes pertvarkomas pagal *Tuningo* metodiką studijų procesas — tai į studijuojančiuosius orientuotas procesas. Tai reiškia, kad keičiasi studijų programų didaktiniai akcentai. Dėmesio centre yra ne dėstytojų veikla, o studentų mokymasis, jam skiriamas pagrindinis dėmesys.

Kaip dėstytojas gali paskatinti bendrųjų kompetencijų ugdymąsi? Dėstytojas gali padėti studentui mokytis ir plėsti jo „žinojimą **ką**“ ir „žinojimą **kaip**“. Dėstytojas galės padėti studentui mokytis, jei jo repertuare bus įvairūs studijų metodai, kuriuos jis gebės efektyviai taikyti, kurdamas studentų mokymuisi palankią aplinką.

Studentų mokymasis tampa turtingesnis, įvairiapusiškesnis, efektyvesnis, kai taikomi įvairūs studijų metodai, kai paaiškinama jų prasmė, pagrindžiama paskirtis, diskusijoje ar refleksijoje atskleidžiama jų prasmė ir reikšmė studijoms ir profesinei veiklai. Pavyzdžiui, darbas grupėse yra ir mokymo ir mokymosi metodas, kurį dėstytojas turi specialiai suprojektuoti tam tikrų studijų siekinių siekimui, tačiau taip pat gebėjimas dirbti grupėse, komandose ypatingai su skirtingų sričių žmonėmis yra svarbi bendroji kompetencija, vertinama pasaulyje, greta kitų gebėjimų (savikritiškumo, kritiškumo, gebėjimo planuoti ir organizuoti darbus, analizuoti, sisteminti informaciją ir savo mintis, spręsti problemas ar priimti sprendimus).

Pastebėta, kad egzistuoja sąsajos tarp studijų metodų ir bendrųjų kompetencijų. Pavyzdžiui, probleminis — mokymosi atveju ugdomas gebėjimas formuluoti problemas, gebėjimas spręsti problemas, gebėjimas priimti sprendimus, gebėjimas taikyti žinias praktinėse situacijose ir gebėjimas prisitaikyti prie naujų situacijų.

Projektų metodo taikymas studijose padėtų siekti planavimo, vadovavimo, sprendimų priėmimo, organizavimo, sisteminimo, kitų bendrųjų kompetencijų. Studijų metodai beveik neatsiejamai susiję su vertinimo metodais. Kai kuriais atvejais studijų metodas ir vertinimo metodai persidengia, tai yra veiksmų procedūra ta pati, skiriasi funkcija. Pavyzdžiui, esė, kaip studijų metodas, padeda studentams laisvai ir polemiškai reikšti mintis, aprašyti įvairius reiškinius, argumentuoti, analizuoti, apibendrinti. Esė kaip vertinimo metodas, vertinančiam dėstytojui gali teikti grįžtamąją informaciją apie tai, koku laipsniu studentai sugebėjo šiuos gebėjimus išlavinti.

Kitas kompleksinis studijų ir vertinimo metodas „mokymosi dienoraščio rašymas“⁵¹, kuriame jie žymėtusi, ko išmokę, taikydami studijų metodų įvairovę. Dėstytojas gali parengti įvairius jo šablonus. Pavyzdžiui, pirmajame semestre dienoraščio rašymą, pildymą galima derinti su grupinėmis darbo formomis: studentų diskusija, refleksija, kol studentai dar neišmoko kritiškai mąstyti, negeba išskirti esminių dalykų. Vėliau studentai tai gali daryti individualiai ir savarankiškai.

Tinkamas ir apgalvotas studijų metodų pa(si)rinkimas, jų suderinimas yra svarbi sėkmingo studentų mokymo(si) organizavimo sąlyga. Dėstytojas gali prisidėti prie bendrųjų kompetencijų ugdymo išmaniai derindamas įvairius metodus, kurie taikomi ne vien studijų proceso pagyvinimui, besimokančiojo aktyvinimui, bet ir kompetencijų plėtotei.

3.4. Bendrųjų kompetencijų integravimo į studijų procesą modeliai

Pertvarkant studijų programas dažnam dėstytojui kyla klausimas: kaip integruoti bendrųjų kompetencijų ugdymą į bendrąjį studijų procesą? Vadovaujantis Bennett, Dune ir Carre (1999)⁵² pateikiame keletą bendrųjų kompetencijų įdiegimo į studijų programą modelių. Jie modifikuoti ir išplėsti atkreipiant dėmesį į skirtingą dalykinių ir bendrųjų kompetencijų santykį, refleksijos ir (įsi)vertinimo vaidmenį, taip pat aptariami šiems modeliams tinkami studijų, grupinio darbo metodai, mokymosi aplinka ir dėstytojo – studento santykiai.

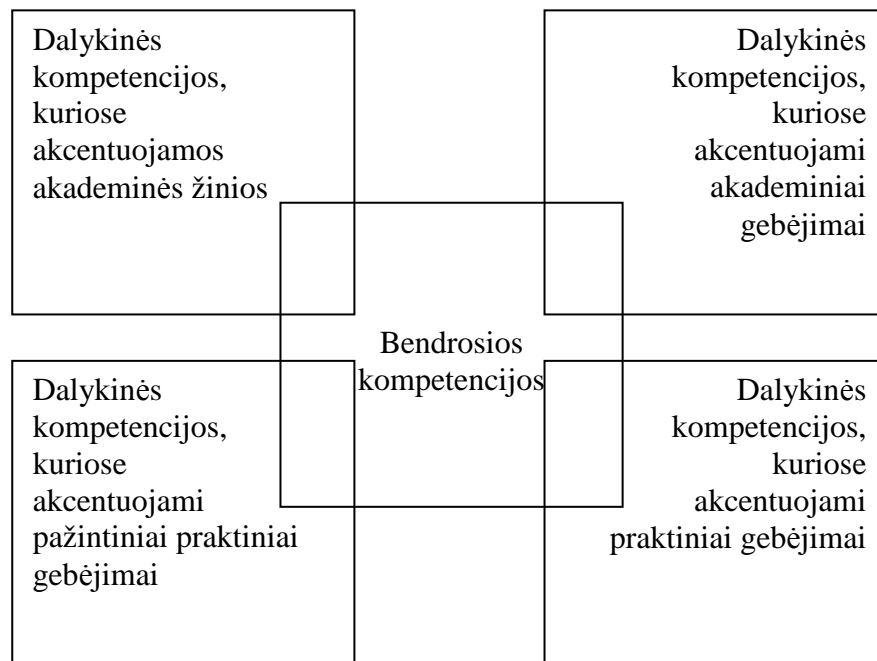
Modeliuose išskiriami 5 skirtingi ugdymo objektai:

- dalykinės kompetencijos, kuriose akcentuojamos akademinės žinios;
- dalykinės kompetencijos, kuriose akcentuojami akademiniai įgūdžiai
- dalykinės kompetencijos kuriose akcentuojami pažintiniai praktiniai gebėjimai;
- dalykinės kompetencijos kuriose akcentuojami praktiniai gebėjimai;
- bendrosios kompetencijos.

---

⁵¹ Vienas iš „Mokymosi dienoraščio“ formos pavyzdžių pateikiamas 5 metodikos priede.

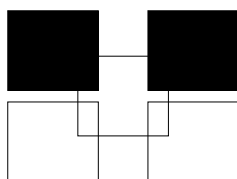
⁵² Neville B., Dunne E., Carre C. *Patterns of core and generic skill provision in higher education/ Higher Education* **37**: 71–93, 1999. / Kluwer Academic Publishers. Printed in the Netherlands.

5 pav. Pagrindiniai integracinių modelių komponentai

Schemos keturi išoriniai elementai (išskyrus esantį centre) iš dalies atitinka Lietuvos aukštosiose mokyklose dažniausiai ugdomus kompetencijų komponentus ir taikomus mokymo metodus ir studijų formas (paskaita, seminaras, pratybos, pažintinė praktika ir darbo praktika).

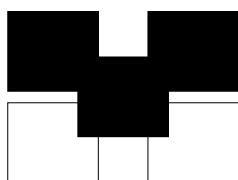
I modelis

Šis modelis koncentruojasi į akademinį dalyko turinį. Pagrindinis dėmesys — žinių įsisavinimui. Bendrosios kompetencijos (gebėjimas analizuoti ir sisteminti, bendradarbiavimo kompetencija, gebėjimas apdoroti informaciją ir kt.) naudojamos ugdymo procese tik epizodiškai pasitelkiant jas specialiųjų žinių įsisavinimo proceso intensyvinimui. Šiame modelyje bendrosios kompetencijos nėra ugdymo objektas, jos nereflektuojamos ir nevertinamos ugdymo procese. Mokymosi metodai, naudojami šiame modelyje pasižymi aktyviu ir direktyviu dėstytojo vadovavimu žinių įsisavinimo procesui. Įprastiniai ugdymo metodai, naudojami taikant modelį — paskaita, specialios literatūros skaitymas, siekiant įsiminti ir suvokti informaciją, testai, tikrinantys

informacijos išimimo plotmę ir supratimą ir gebėjimą operuoti išiminta informacija, referatai ir pan. Studentas dažniausiai mokosi individualiai. Jei užduotis ir atliekama grupėje, akcentuojami darbo su informacija rezultatai, o ne darbo grupėje procesai, kurie nereflektuojami. Šis modelis efektyvus, kai pristatoma ar apžvelgiama tema, kai svarbu, kad studentai greitai sužinotų esminius dalykinės srities aspektus. Bendrųjų kompetencijų ugdymo atžvilgiu šis modelis nėra efektyvus, tačiau dėstytojas, kaip mokymo proceso organizatorius, gali jį padaryti efektyvesniu pasitelkdamas metodus, aktyvinančius bendrųjų kompetencijų ugdymą, skatinti besimokančiuosius kelti problemas, susijusias su teikiama informacija, ieškoti informacijos bibliotekose ir internete, keistis klausimais ir gauta informacija su kitais studentais, naudojantis įvairiomis komunikacijos priemonėmis ir pan.

II modelis

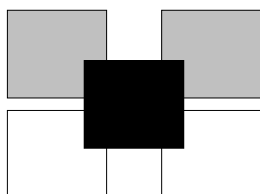

Šiame modelyje dalykinėms ir bendrosioms kompetencijoms suteikiama vienoda svarba. Moduliuose(dalykuose) ir studijų programose aprašant kompetencijas ir siekinius svarbu apibrėžti siekiamų dalykinių ir bendrųjų kompetencijų meistriskumo lygį bei jų indikatorius. Taikant šį modelį, bendrosios kompetencijos ugdomos pasitelkiant aktyvius mokymo / mokymosi metodus. Mokymo procese bendrosios kompetencijos tampa svarbiu dalykinių kompetencijų ugdymo katalizatoriumi. Tinkamiausi mokymo metodai, pagrįsti projektų ir komandos darbo principais, orientacija į problemų sprendimą, realių situacijų imitaciją ir pan. Tokiu būdu ugdomos įvairios tarpasmeninės kompetencijos, taip pat gebėjimas spręsti problemas ir gebėjimas priimti sprendimus, tapti lyderiu, rodyti iniciatyvą, užsispyrimą, norą laimėti ir kt. Ugdymo proceso centre — aktyvus besimokantysis. Dėstytojas — konsultuoja, teikia pagalbą, kuria mokymosi aplinką ir teikia grįžtamąjį ryšį. Dėstytojo ir studento bendradarbiavimo kultūra — svarbus veiksnys besimokančiojo vertybinėms tarpasmeninių kompetencijų nuostatoms formuoti. Taikant įvairius studijų metodus labai svarbu reflektuoti patį ugdymo(si) procesą, nes, būtent analizuojant jį, vyksta bendrųjų kompetencijų tobulinimas, grįžtamąjį ryšį teikia ne tik dėstytojas, bet ir besimokančios grupės nariai, todėl svarbu formuoti tinkamą refleksijos ir grįžtamojo ryšio teikimo grupėje kultūrą.

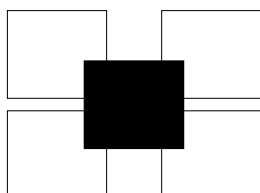
Bendrosios kompetencijos vertinamos taikant studijų dalykų bendrųjų kompetencijų meistriškumo indikatorius⁵³. Šiame modelyje ypač svarbus bendrųjų kompetencijų formuojamasis vertinimas, atliekamas studijų procese, o apibendrinamasis vertinimas⁵⁴ turėtų būti kompleksiskai integruotas į specialiųjų kompetencijų vertinimą, taip pat kaip ir bendrųjų ir specialiųjų kompetencijų ugdymas yra persipynęs studijų procese.

III modelis

Šiame modelyje pagrindinis dėmesys skiriamas kertinių, būsimai profesijai svarbių, bendrųjų kompetencijų ugdymui. Dalykinės kompetencijos — tai tik bendrųjų kompetencijų ugdymo kontekstas. Diskutuojama, ar šios kompetencijos išlieka bendrosiomis, ar tampa specialiosiomis tam tikroje studijų programoje, nors ir yra bendrųjų kompetencijų kilmės. Pavyzdžiui, Europos kultūros studijų dalyke pagrindinės ugdomos kompetencijos — tai gebėjimas dirbti daugiakultūrinėje ir intensyvaus mobilumo aplinkoje, gebėjimas suprasti kitų šalių kultūrą ir papročius, būti tolerantišku skirtumams, bendradarbiavimo gebėjimai, etiniai įsipareigojimai ir pan. Įvardintosios kompetencijos yra neabejotinai bendrosios (t. y. gali būti perkeliamos į kitas programas, kuriose jos aktualios), tačiau šiame konkrečiame kurse jos taip pat yra ir pagrindinės dalykinės kompetencijos. Šiame modelyje svarbios bendrųjų kompetencijų sąsajos su dalykinėmis studijų programos kompetencijomis, taip pat bendrųjų kompetencijų ugdymosi, refleksijos ir vertinimo aspektai.

IV modelis

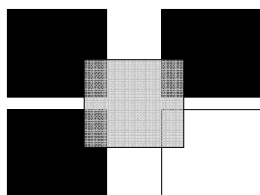
⁵³ Plačiau apie tai Sanchez ir Ruiz knygoje Sanchez A.V., Ruiz M. P. Competence-based learning. A proposal for the assesment of generic competences. University of Deusto, 2008.

⁵⁴ Išsamiau apie vertinimą ketvirtame šios metodikos skyriuje.

Tai integruotų studijų programos modelis, skirtas išskirtinai bendrųjų kompetencijų ugdymui. Šiuo atveju bendrųjų kompetencijų ugdymas gali būti tik epizodiškai susietas su programoje ugdomomis specialiosiomis kompetencijomis, tačiau šių sąsajų gali ir visiškai nebūti. Plačiausiai paplitę pavyzdžiai — kompiuterinio raštingumo, užsienio kalbų, mokslinių tyrimų atlikimo kursai, ugdantys bendruosius gebėjimus.

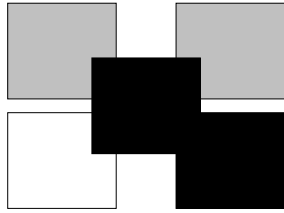
Specialūs studijų dalykai ar moduliai taip gali būti skirti tarpasmeninių kompetencijų ugdymui, pavyzdžiui studijų programoje, kurioje plačiai taikomi aktyvūs mokymo metodai, pagrįsti darbu grupelėse, gali būti specialus įvadinis kursas, skirtas bendradarbiavimo ir komandinio darbo kompetencijų ugdymui. Tokiame kurse daug dėmesio skiriama ne tik dalyko siekiniams, bet ir besimokančiųjų asmeniniam tobulėjimui. Dėmesys taip pat skiriamas mokymuisi reflektuoti bendrųjų kompetencijų ugdymosi procesus — grįžtamojo ryšio kultūros grupėje, ugdymosi proceso fiksavimo ir savirefleksijos metodų įsisavinimui (mokymosi dienoraščiui, neverbalinių ženklų pažinimui ir pan.).

V modelis

Modelyje pagrindinis mokymo / ugdymo tikslas — pažinti darbo vietose vykstančius procesus. Modelis dažniausiai naudojamas pažintinių praktikų metu, pasitelkiant imitacinius veiklos procesų modelius ar vizitus į įmones ir organizacijas. Nors dėmesys koncentruojamas į sisteminių dalykinių kompetencijų ugdymą, paraleliai ugdomos susijusios bendrosios kompetencijos — problemų sprendimo įgūdžiai, gebėjimas planuoti ir organizuoti, socialiniai gebėjimai ir pan. plačiai ir giliai bus reflektuojamos ir (įsi)vertinamos bendrosios kompetencijos pažintinės praktikos metu, priklauso nuo dėstytojo, praktikos autoriaus ir besimokančiojo pasirinktų mokymosi strategijų, tačiau dėmesį į jas kreipti būtina siekiant efektyvesnio pasirengimo darbo praktikai.

VI modelis

Šis modelis gali būti taikomas profesinės praktikos metu, kai besimokantieji mokosi kaip aukštojoje mokykloje įgytas dalykines žinias ir įgūdžius pritaikyti praktikoje, ir ugdytis bendruosius gebėjimus (pvz., kaip dirbti ir toliau mokytis savarankiškai, planuoti ir organizuoti savo darbą, spręsti praktines problemas, dirbti darbo grupėje, būti tolerantišku skirtingumams, reflektuoti savo veiklą). Neatsitiktinai darbdaviai pabrėžia absolventų bendrųjų kompetencijų svarbą — būtent bendrieji gebėjimai turi ypatingą reikšmę prisitaikant prie naujos darbo aplinkos. Besimokantysis bendrųjų gebėjimų ugdymosi klausimus gali aptarti su akademinio autoriumi ir praktikos vadovu. Praktikų ataskaitose svarbu numatyti bendrųjų kompetencijų įsivertinimo ir vertinimo klausimus.

Apibendrinant šiame poskyryje išdėstytas mintis, galima teigti, kad nuspręsti dėl tinkamo integracinio modelio pasirinkimo nėra lengva, viskas priklauso nuo studijų programos tikslų, bendrųjų kompetencijų specifikos ir aukštosios mokyklos vertybių sistemos. Galima pasirinkti vieną iš aptartų modelių, arba naudoti kelis vienoje studijų programoje ir juos nuosekliai derinti.

4. Studijų siekinių vertinimas

Šiame skyriuje supažindinama su vertinimo tipais ir modeliais, kurie gali būti taikomi vertinant. Aptariami vertinimo metodai, priemonės ir kriterijai, pristatomos jų pasirinkimo galimybės. Vertinant reikia gauti informaciją, parodančią ar efektyvi buvo bendra dėstytojų ir studentų veikla, ar ji padėjo įgyvendinti ir pasiekti konkrečiam specialistui reikalingas kompetencijas ir siekinius. Šiai informacijai gauti gali būti taikomi įvairūs vertinimo metodai. Dėmesys skiriamas bendrųjų kompetencijų vertinimo aptarimui.

Vertinimo sistema — tai studentų studijų (mokymo ir mokymosi) rezultatų (kitaip tariant - įgyvendintų siekinių) išreiškimo ir įforminimo tvarkos organizavimas. Ji turi būti suprantama ir vertintojams, ir vertinamiesiems. Skirtingose šalyse taikomos skirtingos vertinimo sistemos, vertinimo rezultatai išreiškiami pažymiais gali turėti įvairią raišką: raidėmis (pažymiai — tai raidės A, B, C, D, E), skaitmenimis (pažymiai — tai skaičiai, balai) ir žodžiais (įskaityta / neįskaityta, puikiai, labai gerai, gerai, vidutiniškai, patenkinamai, silpnai). Lietuvos aukštosiose mokyklose nuo 1993 m. pradėta taikyti dešimtbalė vertinimo skalė. Tačiau kompetencijoms vertinti naudojami vertinimo tipai, modeliai, metodai ir priemonės yra skirtingi.

4.1. Vertinimo tipai ir modeliai

Pagal vertinimo tikslus skiriami šie pagrindiniai vertinimo tipai:

Diagnostinis vertinimas. Diagnostikos sąvoką (graikų kalboje *diagnostikos* — ‘gebantis pažinti’) dažniausiai vartojame kalbėdami apie sudėtingų reiškinių, procesų, būsenų funkcionavimo sutrikimų analizę. Diagnozė kaip diagnostikos rezultatas paprastai grindžiama mokslinio (teorinio ir empirinio) tyrimo rezultatais, yra nustatoma, vadovaujantis tikslia informacija apie vertinamąjį objektą. Diagnostiniu vertinimu siekiama nustatyti besimokančiojo pasiekimų lygmenį, turimas žinias ir įgūdžius prieš mokymosi pradžią. Šiuo vertinimu gauta informacija leidžia tiksliau suplanuoti individo mokymąsi (pvz., diagnostinis vertinimas leidžia nustatyti užsienio kalbos mokėjimo lygį, kuris studentų, įstojusių į aukštąjį mokyklą, gali labai skirtis). Diagnostinis vertinimas taip pat atliekamas studijuojant norint išsiaiškinti studento pasiekimus ir padarytą pažangą baigus temą ar kurso dalį.

Formuojamasis vertinimas. Tai nuolatinis vertinimas, atliekamas studijuojant. Jis padeda numatyti mokymosi perspektyvą, pastiprinti daromą pažangą, skatina studijuojančiuosius mokytis vertinimo: suprasti vertinimo kriterijus, analizuoti savo daromą pažangą, pasiekimus, mokymosi sunkumus, bendradarbiauti su dėstytojais, dalyvauti priimant vertinamuosius sprendimus. Formuojamasis vertinimas dažnai yra neformalus vertinimas. Šis vertinimas, kaip ir diagnostinis vertinimas, padeda planuoti, keisti, koreguoti studijų procesą.

Apibendrinamasis vertinimas. Tai vertinimas, kuriuo vertinama baigus studijų dalyką, modulį, studijų programą. Apibendrinamojo vertinimo rezultatai formaliai patvirtina studento pasiekimus ugdymo programos pabaigoje. Apibendrinamasis vertinimas parodo studijų programos veiksmingumą ir matuoja studentų pasiekimus: įgytas žinias, gebėjimus, nuostatas. Labiausiai paplitusi apibendrinamojo vertinimo forma aukštojoje mokykloje — egzaminas.

Kaupiamasis vertinimas. Dabar aukštosiose mokyklose naudojamas kaupiamasis vertinimas. Tai apibendrinamojo vertinimo variantas. Kaupiamasis vertinimas leidžia dėstytojui ugdymo procese surinkti daugiau informacijos apie studentų padarytą pažangą, ją matuoti pasitelkus įvairius vertinimo metodus. Paprastai egzaminas sudaro tik vieną kaupiamojo vertinimo dalį. Kiti, parenkami dėstytojo nuožiūra — tai vertinimai už įvairius rašto (pvz., referatą, kursinį darbą, koliokviumą, esė tipo darbą) ir kitus praktikos darbus, demonstruojančius studentų mokantis ir studijuojant įgytas akademines žinias, praktikos ar profesijos įgūdžius.

Aukštosiose mokyklose dažniausiai taikomi normomis, standartais ar kriterijais grįsti vertinimo modeliai⁵⁵.

Norminis arba normomis grįstas vertinimas — tai vertinimas, kai vertinamasis, jo vertinimo rezultatai yra lyginami su kitų tos pačios grupės studentų rezultatais. Šis vertinimas lyginant studentų vertinimo rezultatus leidžia studentus surikiuoti į vieną eilę, suskirstyti pagal pasiekimų lygį, nustatyti ar jų pasiekimai atitinka nustatytas normas. Šitaip dažniausiai vertinama pasitelkus testavimo metodą.

Testas (angl. — *test* — 'bandymas, išbandymas, patikrinimas'), plačiai taikomas psichologijoje, sociologijoje, pedagogikoje, medicinoje, dažniausiai suprantamas kaip tam tikru būdu parinktų užduočių sistema, kuri leidžia įvertinti, tiksliai apibūdinti vertinamųjų asmenų, atlikusių testo užduotis, savybes. Testas — tai standartizuota užduotis, atliekama per fiksuotą laiko tarpą. Iš testo atlikimo kiekybinių ir kokybinių rezultatų sprendžiama apie individų psichines savybes, esamą būklę, mokymosi ar išmokymo lygmenį. Testai leidžia nustatyti tiriamųjų asmenų psichinius ir kitokius skirtumus. Viena vertus, testai konstruojami, taikomi, interpretuojami,

---

⁵⁵ Plačiau apie vertinimą žr. T. Bulajeva (2007). *Žinių ir kompetencijų vertinimas: kaip susikurti studentų pasiekimų vertinimo metodiką.*

laikantis griežtu, nuo konkrečios mokslo srities specifikos nepriklausančių taisyklių, nes bendra metodologine prasme, testavimas suprantamas kaip matavimo procedūra. Matavimui iš anksto parenkamos ir apčiuojamos tokios užduotys, kurios leidžia matuoti tam tikrus individo parametrus, juos kiekybiškai išreikšti ir statistiškai analizuoti.

Nors normomis grįstas vertinimas tapo neatsiejama tradicinio vertinimo dalimi, (tipinis pavyzdys yra abiturientų baigiamųjų egzaminų vertinimas) šio psichologų sukurto matavimo modelio perkėlimas į aukštąją mokyklą studentų pasiekimams matuoti dabar sulaukia vis daugiau kritikos, nes iš esmės jis buvo sukurtas matuoti pastovias, nekintančias individų charakteristikas, kad būtų galima juos (individus) lyginti vieną su kitu ir su analizuojamos populiacijos normomis. Kiekybinės analizės procedūros: balų, vidurkių skaičiavimas, norminio skirstinio taikymas studentų pasiekimų vertinimui riboja galimybes didesniai studentų skaičiui gauti aukštus įvertinimus. Antra vertus, žmogaus tobulėjimo ir mokymosi procesas tęsiasi visą gyvenimą, kitaip tariant mokymasis ir jo rezultatai nėra pastovūs, tai nuolat kintantys dydžiai, todėl šio modelio kritikai pasisako už kriterijais ir standartais grįstą vertinimo modelių taikymą ugdyme.

Kriterijais grįsto vertinimo esmė yra ta, kad dar prieš vertinimo pradžią vertintojas formuluoja vertinimo kriterijus. Vėliau, kai vertinama, vertinamojo asmens studijų rezultatai, tai yra, įgyvendinti siekiniai, jie lyginami su iš anksto apibrėžtais kriterijais.

Šio vertinimo modelio taikymas reikalauja iš tą pačią studijų programą įgyvendinančių dėstytojų, tą patį dalyką dėstančių ir vertinimo procese dalyvaujančių asmenų išankstinio susitarimo dėl studentų pasiekimų ir studijų kokybės vertinimo kriterijų. Taikant kriterijais grįstą vertinimo modelį visi ugdytiniai turi galimybę gauti gerą įvertinimą, jei jų pasiekimai atitinka visus vertinamus kokybės kriterijus.

Kriterijais grįstame vertinimo modelyje svarbiausias vaidmuo tenka kriterijų apibrėžimui, t. y. kriterijų, kurie leistų nustatyti organizuojamų studijų, dėstytojų ir studentų veiklos kokybę.

Pastaruosiu metu vis dažniau kokybės kriterijų pagrindu kuriami standartai. Taigi ir standartais grįstas vertinimo modelis atsirado iš kriterijais grįsto vertinimo modelio. Švietime standartais grįsto vertinimo modelio atsiradimas siejamas su globalizacijos poveikiu.

Bolonijos proceso įgyvendinimo darbai, per *Tuning (Tuning Educational Structures in Europe, 2004)* projektą atlikti tarpuniversitetiniai tyrimai padėjo išryškinti aukštojo mokslo kokybės kriterijus, kurie buvo suformuluoti bendrųjų kompetencijų pavidalu, t. y. bendrąsias kompetencijas, kurios darbdavių, studentų, dėstytojų nuomone yra būtinos šiuolaikiniam specialistui. Šiuolaikiniu požiūriu tinkamiausiu aukštajai mokyklai vertinimo modeliu laikomas standartais ar kriterijais grįstas modelis, kuris grindžiamas kokybine, visumine, kriterijais grįsta studijų vertinimo sistema. Šis modelis reikalauja daugiau dėstytojo pastangų, nes atliekant vertinimą reikia gauti informaciją,

parodančią kiek efektyvi buvo bendra dėstytojų ir studentų veikla, koku laipsniu ji padėjo įgyvendinti ir pasiekti siekinius, padėjo įgyti konkrečiam specialistui reikalingas kompetencijas. Konstruojami vertinimo instrumentai turi būti daugiamačiai, t. y. jie turi padėti nustatyti visų matuojamų parametrų (studijų siekinių) atitikimą standartuose nurodytiems kokybės kriterijams arba tiems kokybės kriterijams, kurie yra nustatomi bendru susitarimu. Parenkamos vertinimo užduotys turi būti autentiškos, t. y. parodyti, ką realiai studentai išmoko, kokias žinias įgijo, kokius gebėjimus, vertybines nuostatas išsiugdė. Išsami vertinimo informacija — tai dėstytojo ir studento tobulėjimo pagrindas. Vertinimo informacijos išsamumas priklauso ir nuo vertinimo metodų pa(si)rinkimo, ir nuo gebėjimo juos derinti kuriant dėstomo dalyko vertinimo sistemą.

4.2. Ar studentai ir dėstytojai vertinimą supranta vienodai?

Studijų siekiniai lemia visą studijų procesą ir yra svarbus studijų kokybės vertinimo komponentas. Kitaip tariant studijų siekiniai persmelkia visus ugdymo proceso etapus: studijų planavimą, studijų turinio parinkimą, dėstymą, studijų metodus ir vertinimą, kurie dažnai dėstytojų ir studentų suprantami skirtingai.

Iš studentų perspektyvos studijos universitete dažnai atrodo kaip dėstytojo teikiamas dalyko turinys ir rekomenduojamos literatūros studijos grindžiamos tam tikrais vertinimo reikalavimais. Vertinimo reikalavimais vadovaudamasis studentas planuoja ir organizuoja mokymosi procesą, stengiasi išmokti studijuojamų dalykų turinį tam, kad per egzaminus ar atsiskaitymus galėtų pademonstruoti savo pasiekimus.

Žiūrint iš dėstytojo perspektyvos, studijų kokybės užtikrinimui svarbu aiškiai suformuluoti siekinius ir jais vadovaujantis profesionaliai suplanuoti studijų turinį. Siekinių įgyvendinimui taip pat svarbu tinkamai organizuoti studijų procesą, t. y. parinkti tinkamiausius studijų metodus, ir procesą įgyvendinant, ir procesui pasibaigus įvertinti — nustatyti, ar siekiniai pasiekti. Studijų siekinių ir studentų mokymosi rezultatų sutapimo laipsnis apibūdina studijų kokybę. Jai pamatuoti dėstytojui reikia tiesiog pasirinkti tokius vertinimo metodus, kurie geriausiai parodytų dalyką ar visą studijų programą baigusią studentų pasiekimus: studijuojant įgytas žinias, akademinis ir praktinius gebėjimus.

4.3. Vertinimo metodai, priemonės, kriterijai

Kiekvienam aukštosios mokyklos dėstytojui tenka susidurti su vertinimo metodo ar metodų pa(si)rinkimo problema. Vertinimo metodo pa(si)rinkimas priklauso nuo daugybės veiksnių, į kuriuos kuriantis savo vertinimo sistemą dėstytojas turėtų atsižvelgti:

- studentų grupės dydis;
- vertinimo tikslus — ar tai formuojamasis ar apibendrinamasis vertinimas;
- vertinimo objektą, t. y. siekinį — ką norime vertinti: žinias (deklaratyvias, procedūrinės ir t. t.), supratimą, kompetencijas (bendrąsias, specialiąsias).

Nuo šių veiksnių priklauso ir pasirenkamo vertinimo formatas, ir kokios veiklos tikimasi iš studentų pasiruošimo vertinimui.

Siekiant išsamiai patikrinti visas išugdytas kompetencijas vienu vertinimo metodu (pvz., tik žodinės apklausos būdu ar tik raštu) neįmanoma. Būtina pasitelkti daugiau ir įvairesnių vertinimo metodų⁵⁶, leidžiančių patikrinti visų besimokančiųjų išmokimo lygį ir jo atitikimą siekiniams apibrėžtiems studijų programoje, modulyje ar atskirame studijų dalyke.

Žinių ir supratimo vertinimui galima pasitelkti SOLO taksonomiją⁵⁷, kuri yra priede. SOLO (*Structure of Observed Learning Outcomes*) — tai Stebimų studijų siekinių struktūra, kurią sukūrė Biggsas ir Collis (1982)⁵⁸ analizavę universitetinių studijų ir studentų žinių bei supratimo specifiką. Biggs (2003)⁵⁹ manymu SOLO taksonomija, hierarchiškai apibūdinanti studentų mokymosi rezultatus, yra puikus instrumentas studijų programoms, atskirų dalykų ugdymo turiniui planuoti, įgyvendinti ir vertinti.

Atsižvelgiant, kad ECTS metodologija akcentuoja į studentą orientuotas studijas, tai atitinkamai konstruktyvistinė kompetencijų vertinimo nuostata tampa aktualesnė tokiose studijų programose bei pažangos stebėsenos metodai pasižymi daugiau formuojamuoju, o ne apibendrinamuoju vertinimu. Todėl ypač bendrųjų kompetencijų vertinimas studentams padeda mokytis jeigu jie yra aktyvūs vertinimo sistemos dalyviai. ESTC metodologija iš esmės dera su formuojamuoju vertinimo tipu. Todėl kiekvieno studijų dalyko pradžioje turi būti studentams ne tik pristatomi šio dalyko studijų siekiniai bendrųjų ir dalykinių kompetencijų požiūriu, bet ir jų vertinimo sistema (ypač atkreipiant dėmesį į vertinimo kriterijus ir kompetencijų įrodymų šaltinius).

⁵⁶ Žr. 6. priedą. Vertinimo metodai.

⁵⁷ Žr. 7 priedą. Žinių ir supratimo vertinimas, SOLO taksonomija.

⁵⁸ Biggs, J. B. and Collis, K. F. (1982) *Evaluating the Quality of Learning: The SOLO Taxonomy*. New York: Academic Press.

⁵⁹ Biggs, J. B. (2003) *Teaching for Quality Learning at University: What the student does*. Second edition. The Society for Research into Higher Education and Open University Press.

Tai padės studentui projektuoti savo dalyvavimą vertinime, švelniai uždedant atsakomybę ir pačiam studentui vertinti savo pažangą vienos ar kitos kompetencijos ugdymosi požiūriu. Todėl savęs įsivertinimo metodas svarbus vertinant kiekvienoje kompetencijoje savo vertybių, asmenybės pokyčius ir elgseną. Šis metodas tarnauja ne formaliaisiais kompetencijos vertinimo tikslais, o padeda studentui aktyviau dalyvauti vertinime bei motyvuoti jį vertinti savo progresą, todėl ypač bendrųjų kompetencijų vertinimo požiūriu jis daugiau atlieka ne vertinamąją, o ugdomąją funkciją.

Kitas pažangos stebėjimo ir įsivertinimo paskirtį turintis vertinimo metodas yra vertinimas porose. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad studentų dalyvavimo vertinime metodų taikymas yra susijęs su tutorystės praktika (tutorių užsiėmimai gana paplitę modulinėse studijose), kai dėstytojai „padeda“ studentams susiplanuoti savo studijas. Todėl kompetencijų vertinimo požiūriu dėstytojas atlieka ne tik dėstytojo, bet ir tutoriaus vaidmenį, kuris iš esmės yra labai skirtingas nuo dėstytojo vaidmens. Vertinimo požiūriu dėstytojams būtų tikslinga atsižvelgti į šį dualizmą (jeigu studijų programoje nėra galimybės turėti atskirų tutoriaus paslaugų).

Toliau 12 lentelėje pristatomi rekomenduotini bendrųjų kompetencijų vertinimo metodai, kurie studijose tampa ir studijų metodais, jeigu bendrųjų kompetencijų vertinime aktyviai dalyvauja ir pats studentas.

12 lentelė

Bendrųjų kompetencijų vertinimo metodai (sudaryta pagal Dunn, Morgan, O'Reilly, Parry, 2004⁶⁰)

Kompetencijos	Vertinimo metodas	Vertinimo metodo taikymas
Grupė: Instrumentinės bendrosios kompetencijos		
Komunikaciniai gebėjimai	Žodinis pristatymas	Svarbu aptarti vertinimo kriterijus pristatymui, o ne dalykiniam turiniui
	Grupės dalyvavimas	Vertinamas studentų indėlis į bendrą diskusiją, vertinamas aktyvumas ir pasisakymo kokybė
	Esė	Suderinti esė kaip komunikacijos metodo vertinimo kriterijus. Šis vertinimo metodas dažnai integruojamas į kursinius darbus ar egzaminavimą.
	Laboratorinių darbų ataskaitos	Suderinti ataskaitų struktūrą, kad kiekviena ataskaitos dalis būtų reikšminga mokymosi eigos atpažinimo požiūriu.
	Kūrybiniai rašto	Žurnalistinio ar publicistinio pobūdžio

⁶⁰ Dunn, L., Morgan, Cr., O'Reilly, M., Parry, S. (2004). *The student assessment. Handbook: new directions in traditional and online assessment*. NY: Routledge Falmer.

	darbai	darbai
	Klinikinės praktikos dienoraščiai	Taikoma biomedicinos studijose: studentai ne tik fiksuoja klinikinę eigą, bet ir reflektuoja įvairias perspektyvas.
	Mentoriavimas	Tai komunikacijos būdo vertinimas, kai laikomasi mentorystės principų.
	Debatai	Sudaryti galimybę studentams patirti diskusiją skirtingose pusėse, sukuriant situaciją, kai pats studentas laikosi visiškai priešingo požiūrio.
	Posteriai	Pasirengimo dalyvauti konferencijose vertinimas
	Virtuali komunikacija	Stebėtojo ir komentatoriaus vaidmenų įsisavinimas
Informacijos valdymo gebėjimai	Esė	Padeda įvertinti įvairius gebėjimus, kurie apima informacijos apdorojimo veiklą.
	Savęs vertinimas poroje, grupėje	Tai gali būti ir neformalaus mokymosi metodas, tačiau mokomasi suteikti formuojamąjį grįžtamąjį ryšį, todėl gali tarnauti kaip formuojamojo vertinimo tipas.
	Mokymosi „sutartys“	Tai raštiški susitarimai tarp dėstytojo ir studento dėl individualių ar grupinių mokymosi projektų, kuriuose užsibrėžiami būsimi rezultatai. Svarbu, kai studentai nori studijuoti pagal individualų planą.
	Atvejų studijos ir scenarijai	Susiję su konkrečių studijų dalykų turiniu, tačiau apima informacijos valdymo, IKT naudojimo gebėjimus.
	Koncepcijų žemėlapiai	Vertinimo požiūriu turi būti numatyti kriterijai ryšių atskleidimo lygiui.
	Tyrimo projekto parengimas	Tai autentiška užduotis ir gali būti sudėtinė tyrimo projekto atlikimo dalimi, kuri vertinama atskirai informacijos apdorojimo požiūriu pasiūlymo rengimo stadijoje.

Grupė: Tarpasmeninės bendrosios kompetencijos		
Gebėjimas reflektuoti, etikos ir asmenybės vientisumo laikymasis, gebėjimas bendradarbiauti	Etinių dilemų situacijų sprendimas	Etinių dilemų sprendimo požiūrio ir būdo fiksavimas, identifikuojant savo požiūrį prieš dileminę situaciją ir jai pasibaigus.
	Dienoraščiai	Mokymosi patirties fiksavimas ir reflektavimas per semestrą
	Aplankalo kaupimas	Vykdytų projektų tinkliniai ryšiai, demonstruojant atskiruose projektuose įgytas žinias ir gebėjimus bei taikytas mokymosi strategijas

Mokymosi sutartys	Struktūra (projekto pavadinimas, projekto koncepcija, projekto aprašas, mokymosi siekiniai projektui atlikti, taikyti metodai, reikalingi ištekliai, laiko išdėstymas, koks rezultatas (produktas) bus pateiktas vertinimui ir kaip tai bus įvertinta.	
Autobiografinis metodas	-	etiško mąstymo ugdymas;
	-	elgsenos stebėjimas;
	-	savęs pažinimo ir saviugdros reflektavimas.
Grupinis darbas	-	dalinimasis informacija ir ištekliais;
	-	sprendimų planavimas ir priėmimas grupėje;
	-	kritinė refleksija, grįžtamojo ryšio gavimas ir suteikimas, pasiūlymų teikimas;
	-	dalyvavimas užduotyse, kurios praplečia asmenines galimybes;
	-	savęs pažinimas ir savęs įsivertinimo gebėjimai;
	-	gebėjimas atpažinti ir valdyti potencialius ar kilusius konfliktus;
	-	kitų grupės narių idėjų priėmimas, suformuojant grupės veiklą apimančią rezultatą
Grupė: Sisteminės bendrosios kompetencijos		
Žinių ir supratimo pritaikymas (perkėlimas į įvairius kontekstus)	Testai	Žr. testų tipologiją. Testais vertinamos tik žinios, principų, koncepcijų supratimas ir pritaikymas.
	Kompiuterizuotos vertinimo užduotys	Sukuria vertinimo autonomiškumą.
	Prototipų kūrimas	Kūrybiškumo vertinimas įvairiuose projektavimo ar dizaino sprendimuose.
Gebėjimų pritaikymas (perkėlimas į įvairius veiklos kontekstus)	Stebėjimas ar simuliuota profesinė praktika	Lauko vizitai, profesinės praktikos autentiškuose veiklos kontekstuose.
	Vaidmenų žaidimai	Padeda vertinti procedūrų ir metodų / technikų demonstravimą.
	Klinikinis vertinimas	Padeda ugdytis diagnostinius gebėjimus.
	Problemų	Problemos sprendžiamos konkrečiuose dalyko

	sprendimo užduotys	ar profesinės veiklos kontekste.
	Aplanko kaupimas	Veiklos įrodymų kaupimas ir kritinė jų refleksija. Meno studijos tai gali būti studijų metodas, kai studentai seka savo tobulėjimą.
Kritinis mąstymas	Įvertinamosios esė	Šio tipo esė integruoja daugelį smulkių gebėjimų (skaitymą, kritinių aspektų nustatymą, faktų vertinimą, argumentų formavimą, įtikinamą rašymą), todėl akcentuojamas esė kaip praktikuojamo metodo, o ne atliktos užduoties vertinimas.
	Ataskaitos	Vertinamas ataskaitos reikalavimų laikymasis vadovaujantis kriterijais (faktinės informacijos organizavimas, situacijos analizė, rekomendacijos tolimesniems veiksams).
	Dienoraščiai	Leidžiama rašyti pirmuoju asmeniu ir tai kompensuoja akademinio rašymo gebėjimų stoką. Todėl šis metodas tinkamas lavinant studentų mąstymą ir teikiant grįžtamąjį ryšį per semestrą.
	Grupinis kritinis mąstymas (arba kritinio draugo naudojimas)	Tinkamas metakognityvinėms koncepcijoms vertinti, kai reflektuojamas savo paties mąstymo procesas skaitymo, rašymo ir iškeliant problemas iškėlimo.
	Debatai per užsiėmimus	Padeda įvertinti ne tik komunikacinius gebėjimus, bet ir problemos sprendimo kelią.
Problemų sprendimas	Problemų sprendimo scenarijai	Pagrindinis vertinimo klausimas „Kokie bus tolimesni veiksmai?“. Šis metodas dažnai taikomas problemų sprendimu grįstose studijose.
	Vaidmenų žaidimas ir simuliacijos	Vertinamas atliktas vaidmuo ir su juo susijęs scenarijus.
	Kompleksinių atvejų studijos	Derinama kartu su grupiniu darbu ir debatais.

Pageidaujant vertinime taikyti daugelį šių metodų esmine problema kyla tutorystės kultūros įgyvendinimas, kai tutoriniai užsiėmimai yra skiriami vertinimo užduotims ir metodams, siekiant stebėti studento dalyvavimą vertinimo procesuose. Kitas svarbus aspektas, tai sprendimas, kurios bendrosios kompetencijos bus vertinamos.

Susipažinus su svarbiausiais vertinimo sistemos komponentais, vertinimo modeliais ir metodais, dėstomo dalyko vertinimo sistema būtų neišbaigta, jei joje visi šie komponentai nebūtų jungiami į vieną visumą. Vertinant matuojama ar studentai įgyvendino studijų siekinius, kurių suformulavimui galima pasitelkti anksčiau analizuotas taksonomijas. Žemiau (žr. 13 lentelę) pateikiamas vertinimo instrumentų konstravimo pavyzdys, vadovaujantis Bloomo kognityvinės

sferos ugdymo tikslų taksonomija⁶¹. Skirtingų pažintinių lygmenų vertinimui galima pasitelkti įvairius metodus arba visus lygmenis vertinti vienu metodu, pavyzdžiui didaktinio testavimo metodu.

13 lentelė

Vertinimo priemonių kūrimas: vertinimo metodai ir užduotys

Kognityviniai lygmenys (pagl. Bloomą)	Reikšminiai žodžiai tikslams ir siekiniams formuluoti	Vertinimo ar tikrinimo metodai	Vertinimo (testo) užduočių pavyzdžiai
Žinojimas: duomenų, informacijos atgaminimas	Žinoti, prisiminti, atpažinti, atgaminti faktus, sąvokas, terminus, apibrėžti, apibūdinti klasifikacijas, kriterijus, metodus, taisykles, teorijas, dėsnius, dėsningumus, konvencionalius ženklus, tendencijas.	Apklausa žodžiu, raštu Testavimas Sąvokų žemėlapiai	Citavimas dokumentų, tekstų, taisyklių, datų, faktų citavimas iš atminties
Suvokimas: reikšmių supratimas, vertimas, interpoliacija, interpretavimas	pasakyti savais žodžiais, išversti (iš vienos kalbos į kitą) perfrazuoti, interpretuoti, ekstrapoliuoti, perpasakoti, paaiškinti	Pasakojimas Pristatymas Rašinys Dienoraščio pildymas Testavimas	Paaiškina savais žodžiais sudėtingos užduoties atlikimo žingsnius. Perpasakoja užsienio kalba perskaitytą tekstą.
Taikymas: išmoktų žinių (sąvokų, teorijų, dėsnių) taikymas naujose situacijose	Gebėjimai pritaikyti, parinkti, adaptuoti, modifikuoti, paskaičiuoti, parengti, transformuoti, abstrahuoti, sukonkretinti.	Praktikumai Testavimas	Naudodamasis kainoraščiu sudaro sąmatą. Pritaikius statistikos dėsnius įvertina testo patikimumą
Analizė: visumos suskaldymas į struktūrines dalis	Gebėjimai atskirti, išskirti, nustatyti elementus, organizavimo principus, kategorijas, ryšius; išskirti, identifikuoti daiktus, reiškinius apibūdinančias charakteristikas, požymius, ypatumus; klasifikuoti, priskirti kategorijai; palyginti elementus, ryšius, priklausomybes; sukonkretinti, detalizuoti, išvesti, supriešinti, palyginti.	Esė rašymas Projektų veikla Testavimas Sąvokų žemėlapiai Atskiro atvejo analizė Grafiniai metodai	Prietaisų gedimo nustatymas pasitelkus dedukciją Atlieka pateiktos probleminės situacijos analizę. Atlieka bibliografinio šaltinio analizę. Palygina du reiškinius, išskiria panašumus ir skirtumus.
Sintezė: atskirų dalių (su)jungimas į	Gebėjimai susieti, sujungti dalis, sisteminti; apibendrinti medžiagą,	Bibliografijos sąrašo sudarymas Naujų	Parengia veiksmų planą. Suformuluoja

⁶¹ Žr. 2 priedą. Studijų tikslų taksonomijos (pagal B. Bloomą ir kt.).

visumą	praktinę patirtį (žodžiu, raštu); atrasti, sukonstruoti kažką naujo; parengti veiksmų, skaitomo dalyko, modulio, studijų planą, modeliuoti, suformuluoti hipotezes, parengti hipotezių tikrinimo veiksmų planą; parengti metodinę priemonę, parašyti kursinį darbą.	prietaisų, modelių konstravimas Literatūros ir kt. informacijos šaltinių apžvalga Aplanko metodas	hipotezes ir parengia hipotezių tikrinimo planą. Sukonstruoja teorinį modelį. Parašo kursinį darbą
Įvertinimas: sprendimų apie medžiagos, idėjų vertingumą priėmimas	Gebėjimai susidaryti nuomonę, įvertinti, reflektuoti, suformuluoti vertinimo / kokybės kriterijus; atlikti eksperto vertinimą, atlikti diagnostiką, diagnozuoti; vadovaujantis kriterijais, standartais, surinkta informacija vertinti; parengti praktinės veiklos vertinimo metodiką, instrumentus; argumentuoti, pateikti išvadas, logiškai pagrįsti išvadas, pagal išvadas teikti rekomendacijas.	Esė rašymas Tiriamasis darbas Projektai (individualūs ir grupiniai) Atvejo analizė Aplanko, portfelio metodai Pristatymų metodai Pranešimas	Geba pasirinkti efektyviausią būdą problemos sprendimui. Paaiškina ir pagrindžia įmonės biudžetą. Parengia tyrimo ataskaitą ir pagal išvadas teikia rekomendacijas Geba diagnozuoti ligonio būklę

Vertinimo priemonėms kurti galima pasirinkti ir kitas taksonomijas. Viskas priklauso nuo to, kokius studijų siekinius formuluojame, ar siekiame tik informuoti, ar norime ugdyti įvairius gebėjimus. Norint ugdyti tam tikras vertybines nuostatas, jų įvertinimui galima pasitelkti afektinės srities taksonomiją, praktinių gebėjimų vertinimui — psichomotorinės srities taksonomiją.

Kuriant atskiro dalyko vertinimo sistemą ir vertinimo priemones, galima panašiai susieti numatomas ugdyti kompetencijas (išskleidžiant jas į vertinamus kompetencijų elementus - siekinius) su vertinimo metodais ir vertinimo užduotimis. Vertinimui reikia parinkti tokias užduotis, kurios leis studentui geriausiai parodyti įgytas žinias (įvairius žinių tipus dėstomo dalyko kontekste), jų supratimą (pagal SOLO taksonomiją) teorinius ir praktinius gebėjimus, vertybines nuostatas.

Vertinimo kriterijai. Siekiant padidinti sėkmės galimybes studentus reikia supažindinti su siekinių vertinimo kriterijais. Kriterijai turi būti studentams suprantami, leidžiantys jiems susidaryti aiškų savo darbo vaizdą ir parodantys ką reiškia tą darbą sėkmingai užbaigti. Svarbu suvokti, kad vertinimo kriterijai susiję su siekiniais. **Kriterijus** — pagal **ką** vertiname. Vertinimo kriterijų pavyzdys akademinio rašymo specialybės užsienio kalba vertinimui pateikiamas žemiau.

PAVYZDYS⁶²

Pasaulio universitetinėse studijose plačiai taikomas akademinio rašymo žanras, įskaitant santrauką, atvejo ar bylos analizę ir esė, yra priskiriamas besimokančių asmenų produktyvios veiklos ir strategijų kategorijai ir yra formaliai vertinamas balais (pagal skalę nuo 4 iki 10), pagrįstais konkrečiai nustatytais kriterijais (*criterion-referenced assessment*), su kuriais besimokantys asmenys yra supažindinami mokymosi proceso pradžioje. Asmuo yra įvertinamas tam tikru balu pagal to balo aprašymą, iliustruojantį kokį mokėjimo rašyti specialybės užsienio kalba lygį asmuo yra pasiekęs.

Tai leidžia sumažinti vertinimo subjektyvumą ir padidinti vertinimo patikimumą ir pagrįstumą.

<i>Balas</i>	Kriterijų aprašymas
10	Sukuriamas sudėtingas, sklandžios formos, labai aiškiai argumentuotas tekstas Pagrindinė mintis(-ys) ar idėja/(-jos) yra atskleistos. Tekstas rišlus, logiškai organizuotas, aiškios formos, leidžiančios skaitytojui surasti esminius akcentus. Puikus sudėtingų specialybės terminų ir specialybės kalbos leksinių junginių vartojimas reikiamame kontekste. Gramatinis akademinio rašto taisyklingumas. Tinkama apimtis.
9	Sukuriamas aiškus, gerai struktūruotas tekstas, pabrėžiantis esminius dalykus. Pagrindinė mintis(-ys) ar idėja(-os) atskleistos. Tekstas rišlus. Reikiamame kontekste praleistas vienas kitas sudėtingas specialybės terminas arba neteisingai panaudotas vienas kitas specialybės kalbos leksinis junginys. Viena kita gramatinė klaida. Tinkama apimtis.
8	Sukuriamas tekstas, sistemiškai plėtojantis idėją, pateikiantis palaikomasias idėjas. Pagrindinė mintis(-ys) ar idėja(-os) atskleistos, bet ne visada tinkama forma — kai kurie sakiniai ar sakinio dalys pažodžiui nukopijuoti iš originalo teksto. Tekstas nėra rišlus — esminiai akcentai pateikti pakankamai ryškiai. Reikiamame kontekste vyrauja nesudėtingi specialybės terminai ir specialybės kalbos leksiniai junginiai. Pasitaiko gramatinių klaidų. Tinkama apimtis.

⁶² Vertinimo lentelė parengta, atsižvelgiant į rekomendacijas, pateiktas ES Tarybos tarptautiniam bendradarbiavimui Švietimo komiteto dokumentuose dėl Bendro Europos modelio taikymo atsižvelgiant į kalbų mokymą, mokymąsi ir vertinimą (*Common European Framework, 2002*).

7	<p>Sukuriamas tekstas, kuriame pateikiami argumentai, pagrindžiant priežastis arba pateikiant tam tikro požiūrio ar idėjos privalumus ar trūkumus.</p> <p>Atskleistos ne visos pagrindinės idėjos ar mintys; vyrauja mechaninis teksto organizavimas, kai pateiktos mintys ar idėjos perkeltos pažodžiui iš originalo teksto.</p> <p>Tekstui trūksta rišlumo, neišryškinti esminiai akcentai.</p> <p>Ribotai naudojama specialybės užsienio kalba — terminai ir specialybės leksinės struktūros.</p> <p>Yra gramatinių klaidų.</p> <p>Netinkama teksto apimtis</p>
6 -5	<p>Sukuriamas nesudėtingas tekstas.</p> <p>Pagrindinės idėjos ar mintys yra arba atskleistos tik iš dalies, arba pateiktos neišsamiai, arba nesuprastos.</p> <p>Tekstas nepakankamai rišlus, trūksta loginio teksto organizavimo, mintys pateiktos neaiškia forma, skaitytojui sunku surasti esminius akcentus.</p> <p>Vyrauja bendrinė užsienio kalba, specialybės užsienio kalbos terminai panaudoti netaisyklingai. Specialybės užsienio kalbos struktūros nepanaudotos arba panaudotos netaisyklingai.</p> <p>Netinkama teksto apimtis.</p>
4	<p>Sukuriamas tekstas, kuriame pagrindinė idėja ar mintis nesuprasta ar neteisingai atskleista.</p> <p>Tekstas nerišlus, pateiktas padrika forma, nėra teksto loginio organizavimo, argumentavimas nepagrįstas.</p> <p>Nenaudojami specialybės užsienio kalbos terminai, vyrauja išimtinai bendrinė užsienio kalba.</p> <p>Daug gramatinių klaidų.</p> <p>Netinkama teksto apimtis.</p>

4.4. Studijų siekinių vertinimo specifika skirtingų studijų programų pakopose

Kuriant dalyko (modulio) vertinimo sistemą, būtina atminti, kad tos pačios kompetencijos gali būti ugdomos skirtingų pakopų studijų programose, t. y. profesinio bakalauro, bakalauro ir magistro laipsnio programose. Todėl dalykinių ir bendrųjų kompetencijų, kurios studijų programoje tampa studijų programos siekiniais, vertinimas suponuoja skirtingą vertinimo sistemą. Studijų siekinių vertinimas padeda įvertinti kompetencijos lygio atitikimą įgyjamo laipsnio reikalavimams. Programos rengėjai turi atsižvelgti į laipsnio (pakopos) aprašą, kurio lygį atskleidžia 5 pagrindiniai (slenkstiniai) elementai (Wagenaar, 2008)⁶³:

- žinių ir supratimo lygis apibrėžtas gebėjimu pritaikyti žinias profesionaliu būdu;

⁶³ Wagenaar, R. (2008). *Learning Outcomes a Fair Way to Measure Performance in Higher Education: the TUNING Approach*. A selection of papers. OECD's Higher Education Management and Policy Journal

- kompetencijų lygio išraiškos demonstravimas grindžiant argumentais ir problemų sprendimo gebėjimu;
- gebėjimų lygis surinkti ir interpretuoti tinkamą informaciją siekiant pateikti tikslus sprendimus;
- gebėjimų lygis komunikuoti informaciją, idėjas, problemas ir sprendimus skirtingoms tikslinėms grupėms;
- gebėjimų lygis savarankiškai tęsti mokymąsi profesinėje aplinkoje ir visą gyvenimą.

14 lentelė. Programos studijų siekinių vertinimo specifiniai elementai programos lygmenyje

Slenkstiniai elementai (kompetencijos lygmuo pagal Dublino aprašus)	Bakalauro programos studijų siekinių vertinimo kriterijai	Magistrantūros programos studijų siekinių vertinimo kriterijai
Žinių ir supratimo lygis apibrėžtas gebėjimu pritaikyti žinias profesionaliu būdu	Studijuoja naujus studijų krypties šaltinius, remiasi studijų krypties moksliniais tyrimais.	Demonstruoja originalias studijų krypties žinias, taikant idėjas mokslinių tyrimų kontekste.
Kompetencijų lygio išraiškos demonstravimas grindžiant argumentais ir problemų sprendimo gebėjimu	Demonstruoja argumentavimo, problemų sprendimo gebėjimus, analizuojant studijų krypties problemas.	Geba taikyti žinias ir problemų sprendimo gebėjimus naujoje ar nepažįstamoje aplinkoje platesniuose (ar multidisciplinariniuose) kontekstuose.
Gebėjimų lygis surinkti ir interpretuoti tinkamą informaciją siekiant pateikti tikslus sprendimus;	Geba rinkti ir interpretuoti tinkamus studijuojamos studijų krypties duomenis, reikalingus priimant sprendimus	Geba integruoti žinias, susidoroti su kompleksiskomis problemomis ir priimti sprendimus turint nepakankamą ar ribotą informaciją.
Gebėjimų lygis komunikuoti informaciją, idėjas, problemas ir sprendimus skirtingoms tikslinėms grupėms	Geba perteikti informaciją, idėjas, problemas ir sprendimus, bendraudamas su studijų krypties specialistais ir kitų studijų krypties specialistais.	Geba pateikti savo išvadas, logiškai jas pagrindžiant turimomis žiniomis ir padarytais sprendimais studijuojamos studijų krypties specialistams ir kitų krypties specialistams aiškiai ir nedviprasmiškai.
Gebėjimų lygis savarankiškai tęsti mokymąsi profesinėje aplinkoje ir visą gyvenimą	Igijo savarankiško mokymosi gebėjimų, norint toliau tęsti studijas, reikalaujančias didesnio autonomijos laipsnio.	Igijo autonominio, daugiausiai savidirektyvaus mokymosi įgūdžių, reikalingų toliau tęsti studijas.

Svarbu atkreipti dėmesį į studijų dalykų (modulių), kurie yra abiejose studijų pakopose, studijų siekinių vertinimą. Pavyzdžiui, švedų kalbos modulis gali būti numatytas bakalauro ir magistro studijose, tačiau jo studijų siekiniai ir atitinkamai įgyjamo kompetencijos lygio vertinimas turi skirtis skirtingose pakopose. 14 lentelė bendrais vertinimo bruožais iliustruoja kompetencijos lygmens pagal siekinio elementą specifiškumą skirtingose pakopose.

4.5. Konkretus bendrųjų kompetencijų vertinimo atvejis

Bendrųjų kompetencijų vertinimas, dėl pačios kompetencijų prigimties — artimo susietumo su besimokančiojo asmenybe — yra labiau integracinio pobūdžio. Akivaizdu, kad bendrųjų kompetencijų plėtotei vertinti labiau tinka tokie vertinimo metodai, kaip savianalizė, refleksija, bendramokslų įvertinimas, pagyrimas, ir panašūs nesumuojančiojo pobūdžio įvertinimo metodai. Siūlytina taikyti išvardintus metodus, ir kaupiamojo vertinimo sistemoje priskirti tam tikrą balo dalį už pačios užduoties įteikimą, o ne jos turinį.

Pavyzdžiui, jei studentai turi parengti „Mokymosi dienoraštį“ (*struktūruota refleksija*, savo veiklos studijose apmąstymas), kuriame žymisi, kokiais mokymo(si) / dėstymo metodais dirbo, ko šalia specialybės / profesijos išmoko (kokias bendrąsias kompetencijas išplėtojo), tai balo dalis, sakykime 5 proc. suteikiama studentui už parengtą dienoraštį. Tai, ką jis/ji žymėjo, kokie komentarai, kokie pastebėjimai — nėra reikšminga, svarbu, kad užduotis daryta. Aprašėme pirmojo tinkančio metodo šiame, bendrųjų kompetencijų plėtotės vertinimo kontekste, variantą.

Kitas variantas refleksijos struktūrinimui, ypatingai tinkantis pirmajame antrajame semestruose: pateikti kompetencijų, formuluotų studijų programoje bei siekinių kurse / modulyje sąrašą ir laukeliai komentarams (žr. 14 lentelę). Laukelių komentarams reikia palikti tiek, kiek kartų norima, kad studentai pildytų dokumentą. Galima nustatyti taisyklę pildyti kas dvi savaites, tad apytiksliai — 7 kartus per semestrą.

15 lentelė. Kompetencijų, formuluotų studijų programoje bei siekinių studijų dalyke / modulyje bei mano mokymosi ir pažangos sąsajos

Šioms kompetencijoms ir šiems siekiniams skyriaus dėmesį:

Kompetencijos ir siekiniai	2	4	6	8	10	12	Bendresni pastebėjimai
	savaitė	savaitė	savaitė	savaitė	savaitė	savaitė	
	Komentaras: kodėl, kokioje temoje ar užduotyje, su kuo bendradarbiauau, kokiais kitais šaltiniais (biblioteka, duomenų bazės, kiti ekspertai) naudojausi, kita						
Gebėti... pagal studijų programą							
Siekiniai							

Išvardinti... pagal studijų dalyką / modulį							
Apibūdinti.....							

Tas pats pasakytina apie refleksijas, rengiamas laisva forma arba pusiau struktūruota forma. Toliau trumpai aprašomi antrasis ir trečiasis tinkantys bendrųjų kompetencijų plėtotės vertinimui metodai.

Pusiau struktūruotą refleksiją produktyviau rengti studijų pradžioje. Studentai supažindinami su užduotimi: kiekvieną savaitę parengti savo mokymosi studijose įsivertinimą, iki puslapio. Prašoma atsakyti į klausimus, kuriuos dėstytojas formuluoja pagal dalyko prigimtį ir charakteristikas, tačiau gairės gali būti šios:

- ką jūs šią savaitę sužinojote naujo šiame dalyke; kuriuose kituose dalykuose, ar kurių užduočių atlikimui tai planuojate panaudoti; kodėl?
- kuriam siekiniui skyrėte daugiausiai dėmesio?
- kuriai kompetencijai skyrėte daugiausiai dėmesio?
- ką supratote apie save, kaip besimokantį?
- ką supratote apie save, kaip būsimą savo profesijos atstovą?

Refleksijas laisva forma produktyviau rengti studijų viduryje ir vėliau, tokiu atveju pakanka prašyti studentų kartą per savaitę ar kartą per dvi savaites parengti trumpą savo mokymosi studijose įsivertinimą: pasvarstyti, kas, kaip ir kodėl daryta, kas suprasta, kas sužinota naujo, kas būtų reikšminga profesinėje veikloje.

Visais atvejais vertinamas ne užduoties turinys, komentarų turtingumas, o tik užduoties (struktūruotos ar pusiau struktūruotos refleksijos) įteikimo faktas nedidele bala dalimi kaupiamojame vertinimo sistemoje.

Apibendrinant šį skyrių galima teigti, kad vertinimo efektyvumą gali lemti gerai parengta dalyko vertinimo sistema, tinkamai suplanuota tikrinimo ir vertinimo / matavimo veikla bei tinkamai parinktos užduotys. Jos turi būti parengtos taip, kad matuotų tai, ką norime matuoti, kad iš karto demonstruotų, ar pasiekti studijų siekiniai, skatintų studentus ir dėstytojus tobulėti. Jiems tobulėjant tobulės aukštoji mokykla ir visa aukštojo mokslo sistema.

PRIEDAI